

Directa

Juliol 2026
#602
5 €

Vendre fomo

EDITA
La Directa SCCL
Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona
Tel.: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
directa.cat
Dipòsit legal: B 16982-2016
ISSN 3081-4634
ISSN edició impresa 3081-4626

La *Directa* s'imprimeix a Lerigraf SL,
C. de la Premsa, 2, Alcoletge, Lleida.

Aquesta publicació intenta escriure
amb un llenguatge no racista, no sexista
i no androcèntric.

La *Directa* no comparteix necessàriament les
idees expressades als articles d'opinió.

La *Directa* és una publicació associada a l'APPEC.

La *Directa* ha rebut enguany una subvenció
de la Generalitat de Catalunya, que
representa menys d'un 5% del pressupost
de la cooperativa.

Amb el suport de:
 **Generalitat
de Catalunya**

General:
directa@directa.cat
Redacció Catalunya
redaccio@directa.cat
Redacció País Valencià
paisvalencia@directa.cat

Edició
Eloi Latorre
Correcció
Miriam Tijani
Coordinació web
Gemma Garcia, Jesús Rodríguez,
Ester Fayos, Txell Rigol i
Albert Alexandre
Coordinació País Valencià
Ester Fayos
Administració i subscripcions
Jordi Vilaró Donat
Coordinació de fotografia
Victor Serri i Joanna Chichelnitzky
Coordinació d'art
Pau Fabregat
Comunicació
Carla Benito
Xarxes socials
Anaïs Borràs
Publicitat i distribució
Míriam Blàzquez
Coordinació d'audiovisuals
Marta Pérez

Coordinacions de la revista:
Sota focus
Jesús Rodríguez
Sobiranes
Guillem Martí i Tere Alberó
Fórmules
Txell Rigol i Pau Fabregat
Decreixement
Txell Rigol
Indirecta
Mariana Cantero
Vincles
Ester Fayos
Rebost
Giuseppe Savino, Sara Romero,
Jordi Garcia i Marta Navarro
La central
Victor Serri
Internacional
Albert Alexandre, Oriol Andrés,
Berta Camprubí i Joan Mas
L'entrevista
Gemma Garcia i Ainhoa Lérída
Ideari
Adrián Crespo, Anaïs Borràs
i Eloi Latorre
Imperdibles
Eloi Latorre
De memòria
Júlia Mas i Eloi Latorre
Pensament
Adrián Crespo i Anaïs Borràs
Accents
Jesús Rodríguez
Caplletra
Miriam Tijani
L'espina
Carlos Villafranca

Hi han col·laborat:

Portada:
Meritxell Garriga

Textos:
Eloi Latorre
Guillem Martí
Àngela Justamante Rodríguez
Marie Dufouleur
Ariadna Serra
Mariona Pina Herrero
Gemma Parera
Marta Navarro
Alžběta Medková
Michal Špína
Krzysztof Katkowski
Rafael Grohmann
Gemma Garcia
Conchi Berenguer Urrutia
Àgata Losantos
Àlex Moral
Bernat Torner
Luca Volpi
Eva Vilaseca
Víctor Bañeras Heredia

Fotografies:
Míriam Blàzquez Mizzian
Laura Godard
Victor Serri
Joanna Chichelnitzky
Wayra Ficapal
Alžběta Medková
Michal Špína

Il·lustracions:
David Criado
Nil Morist
Ferran Coves
Hèctor Fernández
Sara Marcos
Sergi Moreso
Marina Buxo
Ferran Capo

Molt més que una relació laboral

Després de huit anys al timó, deixo la coordinació de la *Directa* al País Valencià. Costa condensar en una pàgina el que ha significat ser sòcia de treball d'un mitjà cooperatiu, però si una cosa tinc clara avui és que el cooperativisme va molt més enllà d'assemblees i preses de decisions de les sòcies per a satisfer les necessitats i aspiracions socials, econòmiques i culturals comunes. Som un vaixell que necessita la força de les sòcies col·laboradores i consumidores, les subscriptores i les lectores per a continuar navegant. Això és innegable. Però aquestes últimes línies les vull reservar a escriure sobre les que remem cada dia: les sòcies treballadores. Ser sòcia de treball d'un projecte com La Directa SCCL implica diluir les fronteres d'una simple relació laboral. En un mitjà com aquest, la responsabilitat i el compromís de les treballadores no naixen de les obligacions acordades en un contracte, sinó de l'estima profunda cap al periodisme que fem i de la nostra voluntat transformadora i del respecte i agraïment cap a les persones que sostenen la cooperativa. Compartir valors, aprenentatges, experiències i emocions dia rere dia ens lliga tan fortament a la *Directa* i a qui comparteixes cabina durant la travessia que no m'agradaria deixar de ser passatgera d'aquest vaixell. A partir d'ara ho faré com a subscriptora i sòcia col·laboradora. Perquè la *Directa* m'ha ensenyat a creure en el periodisme d'investigació i crític i, sobretot, a fer-lo possible. Gràcies de tot cor.

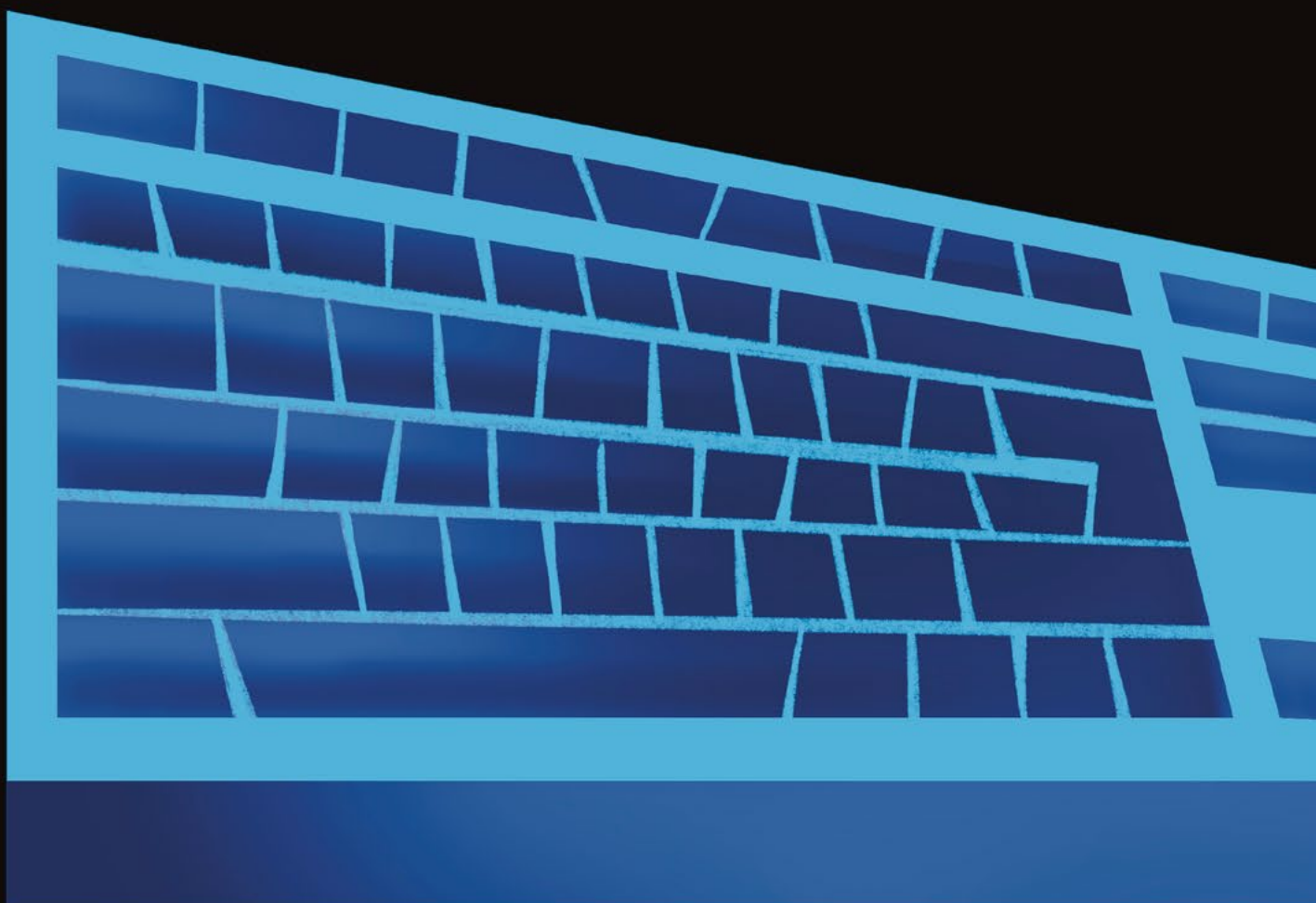
Ester Fayos

Coordinadora de la Directa al País Valencià

Ticketing, les cues virtuals que inflen la bombolla del negoci musical

Les plataformes dedicades a vendre entrades de concerts en grans recintes, controlades per promotores internacionals, recorren a estratègies de màrqueting per generar vendes en temps rècord i a les tarifes dinàmiques, que fluctuen en funció de la demanda, disparen els preus mentre converteixen la compra d'un tiquet en una aventura angoixant per al públic

TEXT: **ELOI LATORRE**
ILLUSTRACIONS: **MERITXELL GARRIGA**

CARREGANT...

a ser molt difícil, totes connectades amb un munt de mòbils. Teníem el número 200.000 a la cua. I així, entrant a mirar-ho cada mitja hora, una ho va aconseguir”; “va ser una odissea. De fet, ho vam fer a la feina perquè havia de ser aquella dia i aquella hora i és el que hi ha”; “va ser bastant xou, amb

el meu pare, la meva mare, les meves amigues... Tothom amb els ordinadors, els mòbils, els iPads, i amb tants dispositius al final vam aconseguir les entrades”. Són testimonis recollits a peu de pista de l'Estadi Olímpic Lluís Companys, entre el públic que esperava per assistir a la primera de les actuacions de Bad Bunny a Barcelona, el 22 de maig.

Els concerts de gran format amb estrelles internacionals de la música no són una novetat. Però en molt pocs anys, després de l'aturada de l'activitat pública de la pandèmia, s'hi ha observat un canvi de paradigma. Les empreses promotores parlen d'“experiència”, un concepte de ritual multiformat d'adhesió compartida que va molt més enllà de sentir unes cançons o gaudir d'una posada en escena espectacular durant un parell d'hores. Es promet una aventura immersiva on intervé des del màrqueting fins a l'escenografia, destinada a fer de cada actuació una peça única digna de generar milers de comparticions a les xarxes socials i retroalimentar el fenomen: el moment de *La casita* dels actuals concerts Bad Bunny o l'escena del confessionari de la gira “Lux” de Rosalía són exemples ben recents de codis que reforcen la tendència.

Però, com ens han explicat les seguidores del reguetoner porto-riqueny, aquesta aventura no comença quan s'encenen els llums de l'escenari, sinó molts mesos abans: en el moment que s'anuncia que es posaran a la venda les entrades. Aleshores comença un compte enrere carregat d'emocions fortes, i no sempre gratificants. “Al rerefons hi ha la fascinació que sentim per aquests artistes i, d'altra banda, la idea que assistir a l'esdeveniment et dona un estatus. El ‘jo hi vaig estar’, ‘vaig aconseguir entrades’, et fa sentir un privilegiat”, reflexiona el periodista musical Nando Cruz a propòsit d'aquesta la deriva de la música en viu.

EL 'FOMO': LA POR DE PERDRE-S'HO

Hi ha un neologisme molt present quan es parla dels concerts en grans recintes i els macrofestivals musicals: *fomo* (acrònim construït amb les sigles de l'expressió en anglès “*fear of missing out*”, és a dir, por de perdre's alguna cosa). El *fomo* està descrit des de l'esclat d'internet als anys noranta, primer associant-lo a l'angoixa provocada per no poder seguir el ritme dels canvis tecnològics, i més endavant a l'ansietat d'estar connectat permanentment a les xarxes socials en cerca de reconeixement i

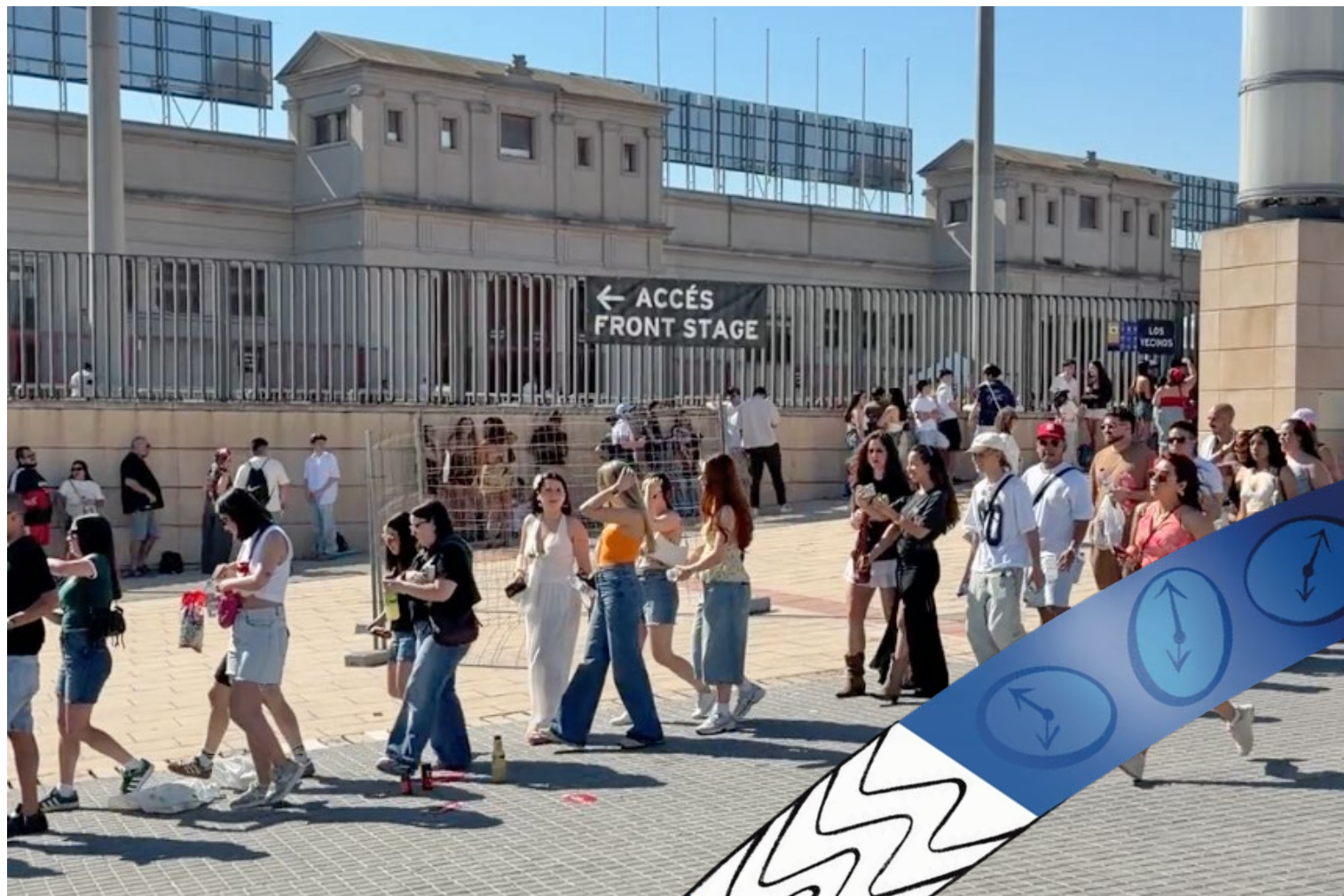
socialització. El *Diccionari de psicologia* de la Universitat d'Oxford, l'any 2015 el defineix com una patologia “que provoca l'aprensió generalitzada a quedar absent d'experiències gratificants que altres puguin gaudir”.

De *fomo* se'n parla a les facultats de Psicologia, però també a les escoles de negocis i als departaments de màrqueting. Els agents que dominen la indústria musical hi han apostat decididament, i el resultat més mesurable és un increment de la despesa econòmica per consumir música en directe, que les dades ratifiquen. Tal com recull l'anuari de l'Associació de Promotors Musicals (APM) de l'Estat espanyol, l'any 2025 es va batre una xifra rècord en facturació en espectacles musicals: 807,2 milions a tot l'Estat, una dada un 11% superior a la de l'exercici anterior. Els recomptes anuals de l'APM indiquen que, només des del 2022 (any de la represa després del sotrac pandèmic), els ingressos dels concerts s'han duplicat: aquell exercici es van facturar 459 milions; i que abans del 2016 mai s'havien superat els 200 milions d'ingressos (194,6 milions l'any 2015). En resum, en deu anys, el volum del negoci a l'Estat espanyol s'ha multiplicat per quatre.

Però aquest creixement no és la conseqüència del fet que es facin més concerts, sinó més aviat el contrari. Si ens guiem per les dades de l'anuari de la Societat General d'Autors i Editors d'Espanya (SGAE), el nombre d'actuacions en viu que van tenir lloc a l'Estat espanyol l'any 2024 fou inferior als dels anys situats entre el 2008 i 2011, marcats per una crisi econòmica. Si fa divuit anys es registraven més de 138.000 actuacions, fa dos anys se'n van recomptar 120.510 (les dades del 2025 encara no s'han fet públiques). I una corba similar es dibuixa amb el nombre d'assistents, que s'ha mantingut relativament estable en quinze anys, amb tendència a la baixa: 35,7 milions d'espectadores van passar per taquilla l'any 2008; 30,6 milions ho van fer el 2024. La línia, doncs, tendeix a la concentració: menys cites però més massives i molt més lucratives.

El principi del “com més, millor” marca el negoci de la música en viu. Els macrofestivals amb centenars d'artistes en cartell, i els concerts en grans recintes guanyen presència als mitjans de comunicació i les xarxes, mentre les sales de format petit i mitjà viuen una crisi gairebé endèmica. Els grans equipaments esportius hi estan veient una via de clara d'ingressos paral·lels. Nando Cruz cita exemples recents com el nou Santiago Bernabéu o el Metropolitano, a Madrid, reformats amb la intenció d'esdevenir espais multiús, així com el Roig Arena de València, en aquest cas, una nova construcció impulsada pel factòtum de Mercadona, Juan Roig, amb les mateixes intencions: “La qüestió és que amb les competicions de futbol o bàsquet pots fer un nombre de partits limitat cada any i, en canvi, els concerts són un pastís il·limitat”, apunta el periodista.

Cada cop hi ha més recintes esportius que es reformen o es construeixen de bell nou pensant en els concerts de gran format, com els estadis Bernabéu i Metropolitano a Madrid, o el pavelló Roig Arena de València

Cues als accessos del concert de Bad Bunny el 22 de maig a l'Estadi Olímpic Lluís Companys
| MÍRIAM BLÁZQUEZ

La concentració que es detecta en el model d'explotació s'està produint també en la mateixa estructura del negoci de la promoció musical, amb un mercat que tendeix a estar dominat per grans grups multinacionals que acaparen gires, festivals i les estrelles de més renom, i que atrauen alhora, com tot el que és rendible econòmicament, el capital inversor privat. Alhora, cal tenir molt en compte un agent que cada cop té més protagonisme en el món de l'espectacle: les agències de venda en línia o *ticketing*. Sovint, un fenomen i l'altre van de bracet. El promotor alemany Eventim, que lidera el mercat europeu, gestiona portals de venda d'entrades propis per a cadascun dels països on opera (a l'Estat espanyol, *Entradas.com*). El cas més paradigmàtic, però, és el del grup californià Live Nation, que actua amb una posició que frega el monopoli a Nord-amèrica, tant pel que fa a promoció d'espectacles com a l'explotació de recintes on tenen lloc, i actualment es troba en plena expansió per Europa, amb la gestió dels esdeveniments musicals amb més ressò mediàtic que han tingut lloc les últimes temporades, particularment, a la península Ibèrica: sense anar més lluny, aquest 2026, les gires de Bad Bunny, Rosalía o Karol G. Sota el paraigua de Live Nation hi ha

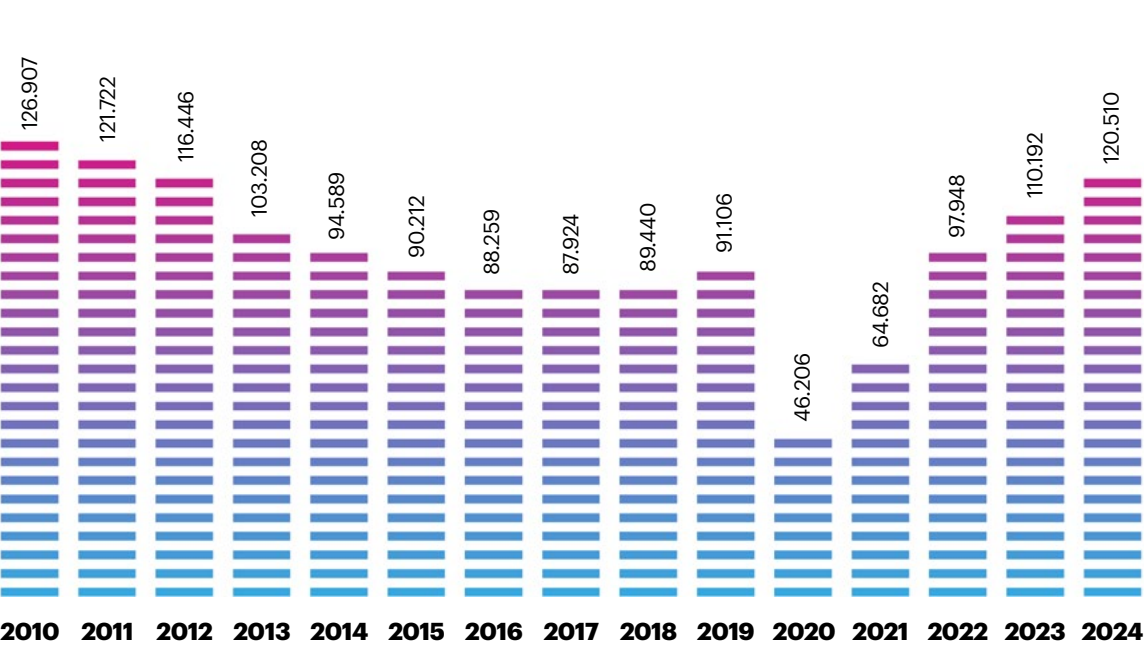
una companyia de ticketing amb un nom que coneixen prou bé milers de fans: Ticketmaster.

“Estan entrant en aquest mercat agents que no són propis de la indústria musical, no són ni promotors ni discogràfiques ni mànagers ni artistes. I al darrere tenen fons inversors. I quan apareix un fons inversor les lògiques dels preus ajustats al cost de la vida salten pels aires”, observa Nando Cruz. Les taquilles digitals no són gestors culturals sinó, bàsicament, empreses informàtiques que tracten dades. Però la seva implantació és decisiva a l'hora de marcar una sèrie d'hàbits culturals cada cop més instaurats en el consum de música en viu.

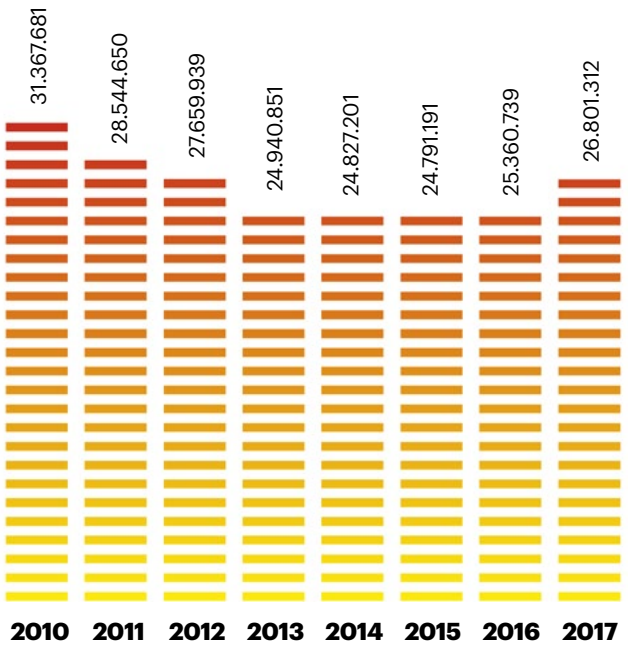
CORREDISSES I PREUS AL MILLOR POSTOR

Comprar entrades per a un macroconcert s'ha convertit en una cursa de fons. En bona part, perquè obrir les taquilles amb molta antelació respecte a la data de l'esdeveniment és una tendència que va *in crescendo*. Les dues dates que Karol G. té previstes a l'Estadi Olímpic de Barcelona el juny del 2027 es van posar a la venda el maig d'enguany, amb més d'un any, doncs, d'anticipació. En realitat no van sortir a la venda, sinó en el que es coneix com a “prevenda”, una mena de reser- ►

El sector a l'Estat espanyol: menys música

Nombre de concerts

Nombre d'espectadores

► va exclusiva que apliquen plataformes com Ticketmaster per a usuàries que compleixen unes determinades condicions i amb la qual s'obté un codi que després dona accés directe quan s'obre la venda oficial. Habitualment, per accedir a la prevenda, cal donar-se d'alta com a seguidora a la pàgina de l'artista o grup o bé com a usuària a la mateixa plataforma de venda. Però a poc a poc s'està introduint una tercera via que permet estar present en aquesta posició privilegiada: i aquí entren en joc les marques que esponsoritzen l'esdeveniment. En el cas de la gira "Lux" de Rosalía, també era possible arribar a la prevenda si es pagava amb una targeta de crèdit del Banc Santander, pràctica que es va iniciar amb la gira "Metamorfosi" d'Aitana l'any 2025. El grup financer ha posat en marxa una divisió, Santander Music, que ofereix sortejos, accessos a llistes de prevenda o a entrades preferents per a la seva clientela, i ha

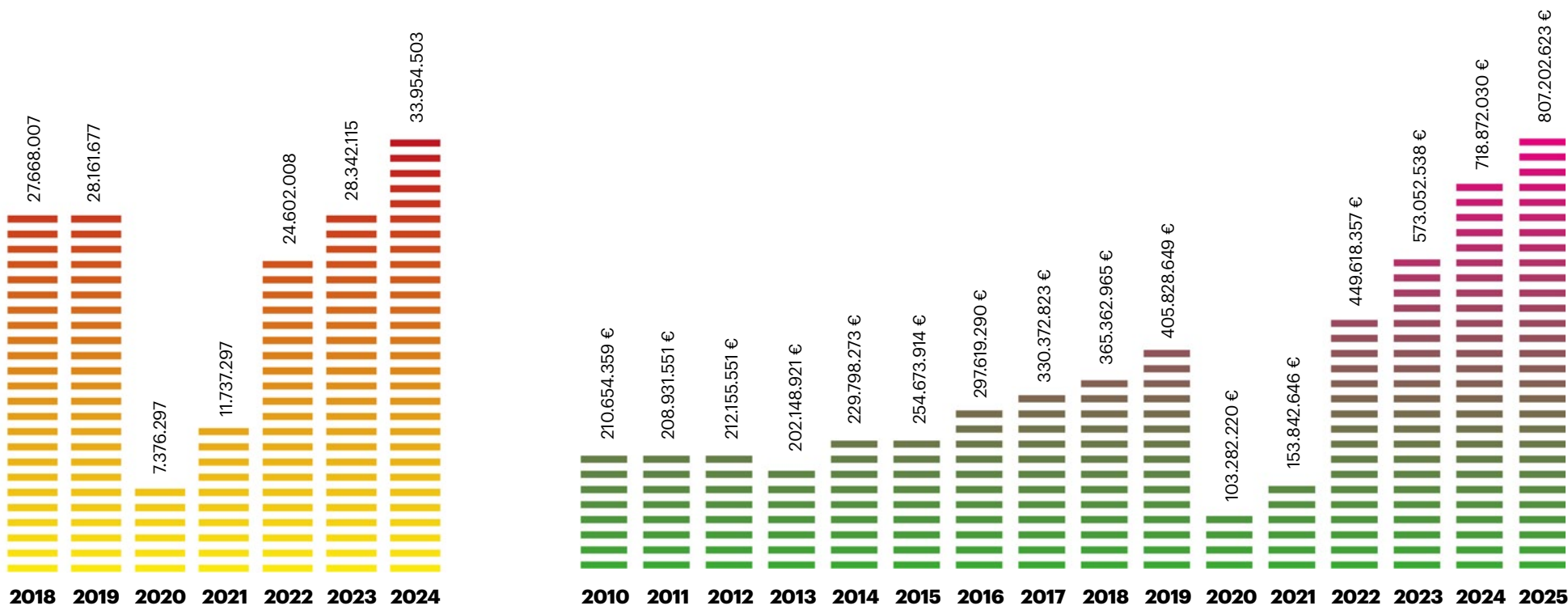
establert un acord amb Live Nation vàlid per als esdeveniments que promou a l'Estat espanyol.

El següent escull per obtenir l'anhelat trofeu del tiquet és la llista d'espera a la qual les plataformes de ticketing envien les usuàries en el moment que un concert surt a la venda. Però aquesta cua virtual, que indica les persones que hi ha per davant i el temps estimat d'espera, en molts casos té un resultat frustrant per a les compradores. Cada cop és més habitual que les entrades oficials, en els casos d'artistes de més renom i ganxo comercial, s'esgotin en un temps fulgurant. Les localitats reservades per a la prevenda dels vuit concerts que Rosalía ha ofert aquest any a Barcelona i Madrid van volar en pocs minuts. En el cas dels dos estadis olímpics que Oques Grasses ha programat en la seva gira de comiat, el management del grup va anunciar, amb precisió cronomètrica, com si fos una competi-

Per accedir a la prevenda dels concerts de Rosalía d'enguany calia estar donat d'alta com a fan al web de l'artista, registrar-se com a usuària a Ticketmaster o bé pagar amb una targeta del Banc Santander, patrocinador de la gira

...a, menys públic, ingressos a tot volum

Facturació

FONTS: SGAE i Associació de Promotors Musicals (APM). Encara no s'han recollit les dades de 2025 de públic i nombre d'espectacles.

ció esportiva, que les entrades s'havien exhaurit en 21 minuts; després, la formació osonenca va anunciar dues cites més al mateix recinte. Tot això, un any abans dels concerts, previstos pel mes de novembre.

Qui aconsegueix superar la pantalla de la cua virtual, encara sol trobar una sorpresa final. Els preus de l'oferta que troba disponible no tenen res a veure amb les tarifes que s'anuncien en la publicitat o en la portada de la plataforma. El febrer de 2023, Ticketmaster va posar a la venda els bitllets pel concert que Beyoncé faria mesos més tard a l'Estadi Olímpic de Montjuïc. En poques setmanes, els preus de sortida anunciats en 91 euros per les localitats més econòmiques s'havien disparat per damunt dels 600 euros; però al cap d'uns dies, quan ja s'acostava la data de l'esdeveniment, es podien aconseguir per poc més de 300 euros. Era de les primeres vegades que transcendia en el nostre entorn geogràfic l'estratègia de preus dinàmics, i un exemple molt evident: és a dir, que les tarifes fluctuen en funció de la intensitat creixent o decreixent de la demanda. Però cada cop són més extraordinaris els casos de tarifes dinàmiques que baixen de preu: normalment el que es troben les compradores són números que es desapareixen a mesura que el taquillaatge s'esgota. Amb les entrades dels shows que Lady Gaga va presentar al Palau Sant Jordi de Barcelona el mes d'octubre, els preus inicials que oscil·laven entre 55 i 180 euros, es van pujar fins als 390 euros amb les tarifes variables.

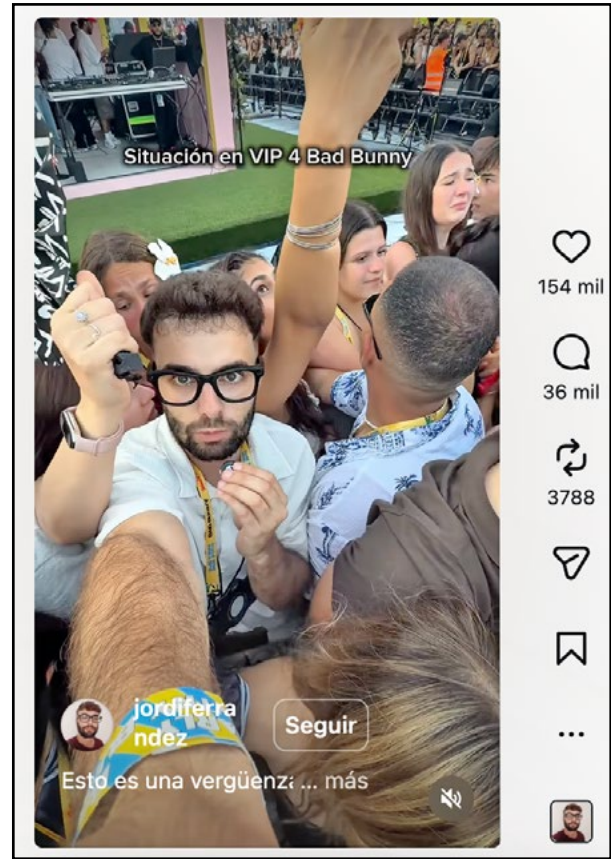
Els preus dinàmics són l'aplicació a l'àmbit musical d'un sistema ja conegut des de fa algunes dècades en altres sectors, vinculats al turisme, com els vols comercials o les reserves hoteleres. Amb la diferència, és clar, que de connexions entre dos

aeroports o de llits on pernoctar n'hi ha cada dia, i el concert desitjat té lloc una o unes poques dates: és agafar-ho o perdre-ho. Fonts de Ticketmaster España expliquen que l'aplicació de preu dinàmic és una decisió de les promotores i artistes, no una imposició obligatòria, que és una pràctica limitada només a uns pocs esdeveniments que generen una gran demanda, i a un nombre restringit d'entrades (el que la companyia anomena "entrades platinum") que situa al voltant del 7 % de l'aforament; també asseguren que la fluctuació del preu no la decideix un algoritme sinó un grup de persones coneixedores del mercat, sempre d'acord amb les artistes i les seves agències i amb un límit fixat que no es pot superar. En una línia similar s'expressa Neo Sala, fundador i CEO de Doctor Music, històrica promotora musical que avui opera a l'aixopluc del grup Eventim: "Normalment, els preus variables es limiten a un percentatge molt petit de l'aforament total, i van néixer per tal d'intentar que els que estan disposats a pagar preus elevats no caiguin en la trampa de la revenda especulativa i fraudulenta", explica.

Encara que les entrades de tarifa fluctuant siguin poques, moltes compradores es troben que és l'única possibilitat disponible i, després del *fomo* acumulat amb tot el temps d'espera, acaben pagant el que calgui, si poden. I no s'han de confondre amb les localitats VIP, que ofereixen serveis exclusius o accés a zones de visibilitat privilegiada, i que poden arribar a triplicar el cost d'una tarifa corrent.

És veritat també que hi ha casos de renúncia explícita a l'aplicació de preus dinàmics. Amb la gira de retorn als escenaris que ha fet enguany El Último de la Fila, el grup català va apostar per dues tarifes fixes, de 60 i 90 euros. El cantant, ►

Un influenciador va fer un 'streaming' a la zona VIP, que permetia estar a prop de La Casita, en un dels concerts de Bad Bunny a Barcelona, mostrant una gran aglomeració de persones. L'organització va aclarir que quan va començar el concert la situació s'havia controlat.

El maig, assistents que havien pagat més de 300 euros per l'accés de la zona VIP més pròxima a l'escenari en un concert de Harry Styles a Amsterdam, es van trobar unes plataformes que impediien la visió. La promotora va fer canvis en l'escenografia.

L'abril de 2025, la periodista Natalia Teruel mostrava amb un vídeo molt il·lustratiu com el valor de les entrades per un dels concerts de Lady Gaga a Barcelona creixia de sobte amb l'aplicació de tarifes dinàmiques.

► Manolo Garcia, va arribar a dir en la roda de premsa de presentació de la tanda de concerts: “Encarir les entrades segons la demanda, premiar el que corre més, és una cosa molt injusta, és una modalitat ultracapitalista que ens sembla repugnant”. El grup ven les entrades directament a través del seu web, però la gestió del taquillaatge va a càrrec de Ticketmaster.

Tanmateix, per arrodonir el preu definitiu d'un gran esdeveniment musical, encara no hem arribat al final. Ens falten les conegudes com a despeses de gestió. L'any 2023, el grup anglès The Cure va obrir el debat sobre aquest concepte aplicat a la música en viu. En la seva gira pels Estats Units d'Amèrica, la banda va demanar que s'establissin unes tarifes fixes i ajustades a quaranta dòlars. Però, en assabentar-se que les despeses de gestió i altres recàrrecs elevaven molt aquelles tarifes acordades, el cantant Robert Smith va criticar públicament Ticketmaster i va aconseguir que es retornés deu dòlars a cada compradora.

La despesa de gestió és un càrrec teòricament destinat a cobrir el cost propi de la distribució del producte, tant el manteniment de la plataforma informàtica com de l'equip de treball que hi intervé. Però no és una tarifa sotmesa a regulació i cada companyia de ticketing carrega el percentatge que estima convenient. Si fa un parell de dècades, l'habitual era carregar un 4% en aquest concepte, avui sol fluctuar entre un 10% i un 15%. Així, en els concerts de Barcelona d'aquest any de Rosalía, els càrrecs per despesa de gestió fluctuaven entre els 6 i els 66 euros. I el cas de la gira de Bad Bunny, entre els 10 i els 80 euros.

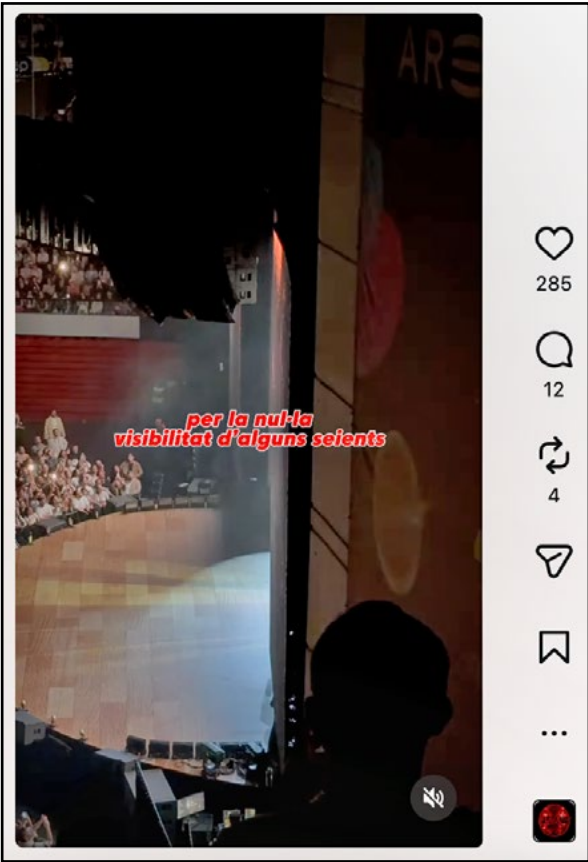
Associacions de defensa dels drets de les consumidores com FACUA Consumidores en Acció o l'Organització de Consumidores i Usuarios (OCU) han presentat diverses denúncies administratives davant del Ministeri de Drets Socials, Consum i Agenda 2030 espanyol contra venedores de tiquets per l'aplicació d'aquest càrrec. Les reclamacions apunten en dues direccions: per una banda, que s'estableix de forma percentual i no fixa,

és a dir que són més altes en funció del preu de les localitats; i també, recollint infinitat de reclamacions d'usuàries, s'adverteix que aquesta despesa habitualment no s'inclou en la informació facilitada en el moment d'iniciar el procés de compra, i es manté ocult fins al final. El maig de 2025, el Ministeri anunciava que obria una investigació sobre “una gran empresa gestora de tickets” pel cobrament de possibles “càrrecs il·lícits” amb les entrades dels concerts d'un “conegut artista internacional” i que aquesta carpeta s'afegia a l'expedient que la Direcció General de Consum té obert sobre diverses companyies de venda de tiquets en línia. Per ara, però, l'única sanció imposada a l'Estat espanyol a conseqüència de les despeses extra no anunciades fins al moment de pagar és de fa una dècada i va tenir unes conseqüències testimonials: la va imposar l'Agència Catalana de Consum, arran dels concerts dels Rolling Stones a Madrid el 2014. Ticketmaster va ser multat amb 10.000 euros per una infracció “lleu” de la legislació de defensa de les consumidores.

EL CAMP ESPINÓS DE LA REVENDA

Moltes compradores que no han aconseguit entrades en la muntanya russa de la venda oficial, s'aferren a un darrer salvavides, però que sovint complica encara molt més la peripècia. Es tracta del que tècnicament es denomina “mercat secundari”, és a dir, si deixem estar els eufemismes, la revenda. Es tracta d'un territori accidentat en què conviuen des de companyies que actuen en la normalitat mercantil, fins a pràctiques fraudulentament destinades a estafar fans en estat de desesperació.

Marga Oller s'havia quedat sense entrades pels últims concerts a Catalunya de Rosalía quan, de cop, una amiga li va passar un enllaç on deia que hi havia tiquets. L'enllaç portava a una pàgina que, en aparença, era igual que la interfície de Ticketmaster, “i s'hi podien comprar fins a quatre entrades. Després de tantes cues per res, tot em va semblar molt fàcil i

Algunes assistents als concerts de Rosalía al Palau Sant Jordi van denunciar que el que se'ls havia venut com una localitat de visibilitat reduïda era, en realitat, “nul·la”.

Malestar en xarxa

Les xarxes socials i els seus algoritmes s’han erigit en una peça clau a l’hora de publicitat concerts. Però també han servit per donar a conèixer casos en que, compradores i assistents en concerts de gran ressò mediàtic s’han queixat de les condicions del servei. Els preus fluctuants en pocs minuts a l’hora de comprar l’entrada, o bé la mala visibilitat i les aglomeracions als accessos i altres punts del recinte el dia del concert, són els motius més habituals que queixa.

El maig de l’any passat, el Ministeri de Consum espanyol va anunciar l’obertura d’una investigació sobre “una gran empresa gestora d’entrades” pel cobrament de possibles “càrrecs il·límits” amb els tiquets d’un “conegut artista internacional”

ràpid. Ho vaig reenviar a tothom”, reconeix. Però ben aviat la mateixa amiga li va dir que era una pàgina falsa. “Llavors sí, vam veure que hi havia algunes diferències. Però com que tens aquesta angoixa compulsiva de comprar, d’entrada no t’hi fixes”, recorda. Després d’anul·lar la seva targeta de crèdit, denunciar el cas als Mossos d’Esquadra i una llarga i enrevessada reclamació, Oller va aconseguir que el banc li retornés el càrrec.

A banda d’aquests casos delictius, també hi ha usuàries que, de forma individual, ofereixen entrades que han adquirit a les xarxes socials, sigui perquè finalment no poden assistir al concert o per treure’n lucre. Nando Cruz creu que la pressió que genera el sistema de venda oficial ha esdevingut un esperó per a la revenda: “Ens conviden a convertir-nos en especuladors. Quan s’aconsegueix entrar en una cua virtual amb molta demanda, hi ha gent que es planteja comprar totes les entrades que estiguin permeses per un sol usuari, encara que potser només en volien una, perquè se sap que n’hi ha molta més gent que les vol i està esperant”, observa.

La legislació de la majoria dels països europeus no regula la revenda digital, i només la llei de serveis digitals de la Unió Europea, vigent des del 2024, estableix algunes mesures de transparència per protegir les consumidores. A l’Estat espanyol, encara és vigent la normativa de consum de fa quaranta anys que prohibeix només la revenda física. Sobre l’apartat digital, tan sols un decret de l’any 2022 que modifica la llei de competència deslleial, sanciona l’ús de bots per a compres massives de productes i serveis.

Pàgines com les estatunidenques Rebeltickets i Stubhub, la neerlandesa Ticketswap o Viagogo, creada a Londres l’any 2006, són les dominadores oficials d’aquest mercat secundari a escala global, fins al punt que ja formen una part gairebé integral del circuit de la comercialització d’entrades. Totes actuen amb la mateixa premissa: asseguren que no compren ni venen res; tan sols posen en contacte algú que vol vendre i algú que vol comprar, de la mateixa manera que fa Wallapop amb un moble de segona mà; i cobren una comissió a ambdues parts de la transacció. Amb tot, Neo Sala, de Doctor Music, refuta ►

Públic a la pista de l'Estadi Olímpic de Barcelona immortalitzant l'actuació de Bad Bunny amb els seus mòbils

| LAURA GODARD

► aquesta versió: “El venedor és la mateixa pàgina, no un tercer, de qui el comprador no sap ni qui és; o sigui, que, en realitat, la pàgina compra al revenedor i revèn al comprador final”.

La vinculació entre les venedores de tiquets oficials i l'univers de la revenda fa temps que genera debat entre la gent aficionada a la música en directe. L'any 2024, al president de Live Nation, Michael Rapino, li van preguntar per l'elevat preu de les entrades dels concerts de Madonna, i va respondre: “Si les trec a 200 dòlars i a la revenda es venen a 800 dòlars, estic perdent 600 dòlars”. Ticketmaster, ha incorporat el seu sistema intern de revenda entre les usuàries donades d'alta, que anomena “fan to fan”.

Al si de la indústria, Neo Sala s'ha caracteritzat per un discurs molt combatiu amb la revenda. Assegura que la seva promotora fa anys que posa en pràctica un sistema per llui-

tar-hi en contra, amb controls, formularis que faciliten a les víctimes perquè donin la informació que permeti “conèixer els mecanismes fraudulents i ajudar-los a recuperar els diners estafats i a denunciar-ho penalment”. Amb tot, és contrari a instaurar un marc regulador per combatre-la: “La normativa necessària ja existeix: el Codi Penal, quan es tracta de revenda no autoritzada pel promotor i, per tant, no segura ni fiable. L'únic que cal és aplicar-lo i condemnar per estafadors els que hi col·laboren”. L'any 2019, Sala va ser un dels impulsors de la FEAT (Aliança plenament autoritzada en defensa del ticketing, per les sigles en anglès), una entitat formada per promotores d'esdeveniments culturals i esportius d'arreu d'Europa que reclama que la revenda només sigui vàlida si està autoritzada per qui organitza l'esdeveniment i “preferentment, al mateix preu de l'entrada original” per “garantint-ne la validesa i evi-

L'any 2024, el president de Live Nation, Michael Rapino, va afirmar sobre els elevats preus de les entrades: “Si les trec a 200 dòlars i a la revenda es venen a 800, estic perdent 600 dòlars”

L'efecte Shakira o la nova era del turisme musical

“Vam fer la cua virtual a Lisboa, a Madrid i a Barcelona. Vam aconseguir les entrades a Barcelona i vam dir, doncs cap allà”, explica Julia Solanas, una gallega que va assistir al primer dels concerts de Bad Bunny a la capital catalana el mes de maig. El seu testimoni exemplifica com, cada cop més, anar a veure artistes a qui s’admira implica fer un llarg desplaçament i una gran despesa. El negoci dels concerts musicals no només tendeix a aglutinar-se en menys esdeveniments i més massius, també es concentra geogràficament. Així, segons les dades de l’anuari del 2025 de l’Associació de Promotors Musicals de l’Estat espanyol, mentre Madrid i Barcelona experimentaven creixements espectaculars de la facturació respecte a l’any anterior (un 28% i un 18%, respectivament), en la majoria de llocs de l’Estat,

com el País Valencià o les Illes, el volum de negoci s’estancava o va anar a la baixa. En la tendència hi tenen a veure l’aposta pels macrofestivals en determinats territoris, però també l’estratègia de les grans promotores per aglutinar els concerts dels artistes en unes poques ciutats, en detriment de les gires tradicionals. La versió més nítida són les onze actuacions que Shakira té previst oferir a prop de Madrid, en un recinte tematitzat creat per l’ocasió, entre els mesos d’agost i setembre. Són els únics xous que presentarà a Europa. És el que el sector anomena “concerts residència”, que en alguns llocs dels EUA, particularment, a Las Vegas, tenen una certa tradició i que, en el cas de la cantant colombiana, s’inspira directament en la sèrie d’actuacions que l’anglesa Adele

va oferir l’any 2024 a Múnic. “La idea aquella de l’ofici de músic anant de ciutat en ciutat està passant a la història. Al que es tendeix és que l’artista toca en un punt i, la gent, que vingui.”, reflexiona Nando Cruz. “La promotora s’estalvia els costos logístics d’anar movent trenta tràilers, i qui es mou és el públic. Això vol dir més turisme, sí, però també més petjada ecològica”, afegeix. Segons l’informe “Observatori de la Música en Viu de Ticketmaster”, del 2025, un 14% d’assistents als concerts que van tenir lloc a la geografia de l’Estat espanyol l’any passat provenia de l’estranger. “Avui vas a un concert d’un grup anglès a Barcelona, i l’auditori és ple d’anglesos –apunta Cruz–. Perquè, amb la venda en plataformes ja no es ven per al públic d’una ciutat sinó de qualsevol lloc del món”.

tar la venda d’entrades falses, duplicades o objecte d’especulació i protegir d’aquesta manera tant els consumidors com els organitzadors”, explica el promotor.

L’ALTRA MÚSICA

Rosalía, Bad Bunny, Ed Sheeran o Joaquín Sabina, els grans estadis i pavellons o els macrofestivals amb més de cent noms al cartell, són una part de l’activitat musical. Evidentment, no tota. Però algunes de les estratègies que s’han posat en marxa des de la gran indústria que la promou comencen a implantar-se en altres àmbits menys massificats, com la venda per preus dinàmics, que ja es pot trobar en festivals de cicle com el de Cap Roig o en part del taquillaatge del Gran Teatre del Liceu de Barcelona.

I després hi ha tota una activitat de base, impulsada per associacions, cooperatives culturals, entitats veïnals o ajuntaments de municipis mitjans i petits, que d’entrada se situa a l’extrem del panorama que hem vist. Però que també ha de confrontar algunes de les dinàmiques del negoci. Perquè, avui, gairebé no és possible organitzar un esdeveniment amb un aforament acotat sense comptar amb una plataforma electrònica que gestioni la venda (o distribució, en cas de gratuïtat) de les localitats. “Un esdeveniment cultural és un contracte econòmic, que presta un servei. Fer això sense un suport digital avui és fins i tot temerari: hi ha una responsabilitat civil, assegurances o escenaris que el promotor ha de tenir dibuixats”, explica Joan Sánchez Corominas, informàtic de la cooperativa Relab Studio, a través de la qual també s’encarrega de la gestió d’esdeveniments de la plataforma d’entrades Ticketic.

Aquesta iniciativa va néixer l’any 2019 en el marc del Festival Esperanzah, una iniciativa que combinava música

i cultura crítica i que fins fa un parell d’anys es va celebrar al Prat de Llobregat. “Sorgeix quan els organitzadors s’adonen que l’únic proveïdor que no aconseguien que fos de l’economia social era el del ticketing. Tot eren multinacionals que operaven des d’una lògica contrària”, assenyala Sánchez. A partir d’aquí, es va muntar una botiga en línia per a les entrades del festival, que més endavant, amb la incorporació de Relab Studio, es va obrir a altres ofertes i va esdevenir Ticketic. La plataforma acull tota mena d’esdeveniments, des de concerts de format mitjà fins a tallers o festes populars. Però prioritza els que se situen a l’entorn de l’economia social: “Tenim tarifes esglaonades en funció del tipus de projecte i amb els que estan catalogats d’economia social intentem enllaçar-nos-hi donant-los més suport, amb la comunicació o aplicant una política transparent de dades”, apunta Sánchez.

La plataforma treballa sempre amb tarifes fixes i les entrades, per norma, són nominals i es poden retornar si no es pot assistir a l’esdeveniment, com a estratègia per evitar la revenda i l’especulació. Però bona part del paradigma d’ètica que proclama el nom del servei es fonamenta en el tractament de les dades, segons el seu gestor, “aplicant un contracte transparent i amb la màxima seguretat”, per a les consumidores i usuàries. “Intentem ensenyar als promotors a fer servir les dades sense generar relacions de dependència”, afegeix. Actualment, explica, la cooperativa que gestiona Ticketic treballa amb un altre espai cooperatiu, ESSIA, amb la implantació de la IA a l’univers del ticketing “amb una mirada local i de sobirania i amb la idea que la digitalització no se’ns escapi cap a aquestes grans multinacionals amb lògiques de capitalisme de l’atenció extractiu”.●

Un gegant acusat de monopoli i d'“encobrir l'apartheid” palestí

El binomi format per Live Nation i Ticketmaster, líder mundial en promoció d'espectacles musicals, ha estat condemnat per un jutjat de Nova York per haver cobrat preus abusius valent-se de la seva posició de domini en el mercat. A la Gran Bretanya, el BDS i el col·lectiu Músics per Palestina han reclamat a la companyia el cessament d'activitats de la seva filial a Israel

TEXT: E. L.

Bad Bunny, Rosalía, Karol G., Olivia Rodrigo, Gracie Adams o Shakira; els festivals Mad Cool i Iberdrola de Madrid, l'O Gozo de Santiago de Compostel·la o el Rock in Rio de Lisboa. Darrere de tots aquests esdeveniments musicals destinats a congregar desenes de milers d'espectadores durant aquest any a la península Ibèrica hi ha la mà de la promotora Live Nation, que en pocs anys s'ha erigit en el grup dominant a escala global pel que fa a promoció, explotació, venda i esponsorització de música en directe. En la seva informació corporativa proclama que promou 22.000 espectacles cada any entre musicals i teatrals arreu del món, i amb capacitat per atraure una concurrència superior als 55 milions d'espectadores. Alhora, controla l'explotació de 117 recintes, la gran majoria dels quals (75) als Estats Units. Però també ha anat estenent els seus tentacles en el negoci pels cinc continents: avui ja compta amb divisions que operen amb personalitat jurí-

dica pròpia a 43 països i regions, des de la Xina a Sud-àfrica, passant per la península Aràbiga, el Brasil i la gran majoria d'estats europeus.

El que avui és Live Nation va néixer el 1996 a Beverly Hills (Califòrnia) com una divisió d'entreteniment de la corporació mediàtica SFX -més endavant, Clear Channel- de la qual es va desvincular l'any 2005. El gran cop d'efecte el va donar cinc anys més tard, en fusionar-se, mitjançant un bescanvi d'accions, amb la plataforma de venda d'entrades Ticketmaster, que s'havia creat als anys setanta a Arizona. En nou grup va adoptar la denominació Live Nation Entertainment, Ltd. Encara que, formalment, les dues companyies operen amb estructures separades, la fusió va ser controvertida des d'un inici, perquè en alguns llocs on ja tenien presència les dues companyies, com el Regne Unit, les autoritats dedicades a regular la lliure competència, s'ho van rumiar abans de donar-hi el vistiplau. Als EUA va ser autoritzada pel Departament de

Justícia a canvi d'algunes condicions, principalment desprendre's de certes llicències i filials per part d'ambdues societats.

Però una dècada més tard, després de noves fusions i adquisicions, el debat sobre la posició de domini en el mercat de l'espectacle no deixa de perseguir el hòlding. Es calcula que avui Live Nation controla el 63 % de les vendes de tiquets als Estats Units, el 80 % de l'organització d'espectacles en recintes de gran format i la representació directa de més de 400 artistes i personalitats. El 49 % de l'accionariat del grup és a les mans de fons d'inversió privats, segons el portal financer *Investing.com* (BlackRock, State Street, Principal, Vanguard, tots amb percentatges situats entre el 3 % i el 5 %). L'accionista majoritari, però, és la corporació de comunicació Liberty, amb un 30 % dels títols.

L'acord de fusió entre Live Nation i Ticketmaster als EUA tenia vigència fins al 2020, però es va prorrogar per cinc anys. El 2022, però, ar-

ran d'una gran polèmica pública per la gestió de la prevenda de la gira Eras Tour de Taylor Swift, el Departament de Justícia va presentar una demanda sobre el grup, per violació de les lleis antimonopoli i dels drets de les consumidores. A l'acció judicial s'hi van afegir les fiscalies generals de fins a 39 estats. El mes de març, l'administració federal va arribar a un acord extrajudicial amb Live Nation per retirar la demanda, a canvi d'algunes concessions a portals d'entrada competidors, la renúncia de la gestió exclusiva d'alguns grans equipaments a l'aire lliure i a la limitació d'algunes comissions que cobra Ticketmaster a les compradores, entre altres. Però l'administració federal renunciava també a la seva intenció inicial, que era deixar sense efecte la fusió de fa setze anys. Amb tot, en 22 estats, majoritàriament governats per administracions demòcrates, les accions judicials han continuat endavant, tot i l'acord. L'abril va arribar el primer judici i la primera sentència: un jurat de Nova York decretava que

Al grup de folk irlandès The Mary Wallopers li van desconectar els micròfons just després d'exhibir una bandera palestina, en la darrera edició del festival The Victorious, que produeix Live Nation a Portsmouth.

el binomi Live Nation - Ticketmaster és un “monopoli il·legal”, una posició que li ha permès cobrar preus excessius de forma sistèmica al públic comprador dels seus concerts, amb una quantitat que estima en 1,7 milions de sobrepreu fraudulent. Hi ha pendent encara la imposició de les sancions derivades de la sentència i una munió de recursos que s'albiren en un procediment que pot anar per llarg.

Es calcula que Live Nation controla el 63% de les vendes de tiquets als Estats Units, el 80% de l'organització d'espectacles en grans recintes i representa a més de 400 artistes

“ARTWASHING AMB L'APARTHEID”
El domini en el mercat no és l'única carpeta polèmica que arrossega el grup d'entreteniment. N'hi ha una altra, que ha tingut molt menys ressò mediàtic i bàsicament cenyit fins ara a la Gran Bretanya. Live Nation domina a plaer la gestió dels festivals a l'aire lliure a les Illes Britàniques, amb una trentena sota el seu control, entre els quals alguns tan rellevants com el Download, el Latitude o el de l'Illa de Wight. L'any 2024, amb els atacs d'Israel sobre Gaza desfermats, Live Nation del Regne Unit va anunciar

amb gran desplegament comunicatiu que trencava el contracte de patrocini d'alguns d'aquests esdeveniments amb el Barclay's Bank, arran de la denúncia de la campanya “Boicot, Desinversions i Sancions” (BDS) de la Gran Bretanya que denunciava que el grup bancari havia atorgat préstecs per valor superior a 7.000 milions d'euros a empreses proveïdores d'armament i tecnologia militar que usa l'exèrcit israelià.
La postura, però, aviat se li va girar en contra, perquè, més enllà d'acords amb altres empreses, la

mateixa Live Nation disposa d'una filial establerta a Israel. El mes de desembre de 2025, una carta pública del BDS, en aquest cas en el marc de la campanya “Boicot Cultural i Acadèmic a Israel” (PACBI), reclamava a la ciutadania pressió sobre el hòlding musical per forçar-la a “la dissolució” de la seva branca israeliana “que dona suport obertament a l'exèrcit israelià genocida i fa *artwashing* [neteja d'imatge mitjançant l'art] per encobrir l'apartheid”. Dies més tard, apareixia un altre manifest, en aquest cas de la campanya “Músics

per Palestina”, que demanava a Live Nation Entertainment “que atengui totes les demandes legítimes del poble palestí, retirant el seu patrocini a Live Nation Israel i adoptant polítiques que garanteixin que la seva programació i aliances no siguin còmplices de l'opressió enlloc”. La carta ja l'han firmat més de 900 persones i col·lectius que treballen en l'àmbit musical, entre les quals -per citar-ne algunes de renom- el grup Massive Attack, Caribou i Brian Eno.●

Sobiraniyes

TOCAR LA FIBRA EN COMÚ

TEXT: **GUILLEM MARTÍ**

IL·LUSTRACIONS: **PAU FABREGAT**

El projecte Guifi.net, nascut a Osona fa 22 anys i avui constituït en fundació, impulsa infraestructures de telecomunicació gestionades de forma mancomunada que permeten la connexió a internet a zones rurals on les grans companyies són reticents a desplegar-se

En essència, internet és una xarxa de xarxes formada per diferents infraestructures interconnectades mitjançant protocols comuns d'interconnexió. El trànsit circula gràcies al *peering* (aparellament) entre rúters o encaminadors, que estableixen connexions bidireccionals entre un punt d'origen i un de destinació.

A escala global, els continents estan units principalment per cables submarins de fibra òptica. Aquests cables arriben a centres de dades on s'allotgen els servidors que emmagatzemen i processen la informació, i on també hi ha els punts d'interconnexió (en argot: punts neutres), que enllacen el trànsit internacional amb les xarxes de transport territorial. Als Països Catalans, els principals centres d'aquesta mena són el CATNIX de Barcelona, gestionat pel Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya (CSUC), i el NIXVAL de Paterna (l'Horta Nord). Les Illes es connecten al trànsit global a través del CATNIX, i de l'ESpanix i el DE-CIX de Madrid. Només en zones molt aïllades del món l'accés a internet es fa via satèl·lits com l'Starlink, però aquesta modalitat acostuma a presentar més latència que les connexions terrestres.

L'últim tram de la infraestructura és la denominada "última milla", que connecta els habitatges, empreses i equipaments amb la xarxa. Aquesta connexió es pot fer mitjançant radioenllaç, cable de coure telefònic (ADSL) o, actualment, fibra òptica. La fibra està formada per fils de vidre que transmeten informació a través de llum làser intermitent que codifica les dades en zeros i uns, una longitud d'ona amb una gran capacitat de transmissió d'informació a velocitats molt elevades i amb molt poca despesa energètica. Les capçaleres de xarxa, anomenades Optical Line Terminal (OLT), capten el pols lumínic del punt neutre i el distribueixen pel tram final de cablejat fins als rúters de les usuàries.

Tot i que moltes companyies privades construeixen infraestructures i hi ofereixen serveis relacionats, internet en si no pertany a cap empresa concreta. Funciona gràcies a estàndards oberts i mecanismes d'interoperabilitat que permeten connectar xarxes independents d'arreu del món. La seva governança l'estableixen organismes internacionals sense ànim de lucre, com la Corporació d'Internet per a l'assignació de noms i nombres (ICANN) i la Internet Society (ISOC), amb seu als EUA, que són les responsables de coordinar els protocols i estàndards tècnics i de l'assignació dels identificadors únics (adreces IP) imprescindibles per a la connexió entre dispositius.

CONTRA EL MONOPOLI DELS TELEOPERADORS

Contràriament al que sovint es pensa, la part més costosa del desplegament d'Internet no és la xarxa global de cables submarins -la majoria de la qual fa dècades que està construïda,

des de temps del sistema Arpanet, antecedent immediat d'Internet, desenvolupat per universitats d'arreu del món i l'exèrcit dels EUA als anys vuitanta-, sinó justament el que en l'àmbit de les telecomunicacions s'anomena "l'última milla" (els pols extrems d'una xarxa de connexions). De fet, el desplegament d'Internet és relativament econòmic en comparació amb altres infraestructures bàsiques, ja que requereix poc manteniment, enregistra un nombre d'avaries relativament baix i permet compartir una mateixa xarxa de fibra òptica entre moltes usuàries. A diferència de l'aigua o l'electricitat, no cal transportar cap fluid material; simplement es tracta d'interconnectar xarxes. A més, Internet és una infraestructura simètrica, en què qualsevol usuària pot ser alhora productors i emmagatzemadors de continguts o serveis.

En aquest context s'emmarca l'experiència de Guifi.net, una iniciativa que ha desenvolupat models col·laboratius per portar connectivitat a territoris on les grans operadores no han considerat rendible invertir. El projecte va néixer l'any 2004 a la plana de Vic, quan un grup de persones amb coneixements tècnics, de forma voluntària, va començar a connectar municipis com Taradell, Gurb i Santa Eugènia de Berga mitjançant antenes privades de telecomunicació. "Fa vint anys ens deien que fins al 2030 no tindríem Internet als pobles petits, i molt menys a les masies, per la manca de rendibilitat", recorda Ramon Roca, un dels fundadors de Guifi.net. "Si al segle XIX la disponibilitat d'aigua era determinant per al desenvolupament d'una població, i al segle XX ho va ser l'electricitat, al segle XXI l'accés a Internet s'ha convertit en una condició indispensable per participar en l'activitat econòmica i social," contextualitza Roca. A través de trobades obertes i intercanvi de coneixements, la xarxa es va anar estenent entre pobles i masies dels voltants dels municipis primerencs, amb un model basat en la col·laboració entre particulars: pagesia, cooperatives, petites empreses, ajuntaments i fins i tot el Bisbat de Vic, que va cedir campanars per instal·lar-hi les antenes.

L'any 2008, després de rebre el Premi Nacional de Telecomunicacions de la Generalitat de Catalunya i constituir-se com a fundació ja amb el nom de Guifi.net, el projecte va iniciar el desplegament de fibra òptica, connectant dotze masies d'Osona quan aquest tipus de connexió a Internet encara no existia a la comarca. "Hem vist situacions paradoxals: pobles travessats per la fibra òptica, però sense connexió perquè no resultava prou rendible connectar-los pels pocs clients que aportaven, fet que evidencia la gran bretxa digital urbana-rural que hi ha al país" denuncia Roca.

Tot i la xarxa instal·lada, l'accés a Internet continuava depenent de l'ADSL de la companyia Telefónica i Guifi.net necessitava saltar-se aquest coll d'ampolla per aconseguir arribar fins a la capital. El projecte va estudiar la possibilitat d'utilitzar la xarxa de fibra d'Adif (el gestor estatal d'infraestructures fer-

“Fa vint anys ens deien que fins al 2030 no tindríem Internet als pobles petits, encara menys a les masies, per manca de rendibilitat”, recorda Ramon Roca, un dels fundadors de Guifi.net

roviàries), però els costos de lloguer exigits -mig milió d'euros anuals- eren superiors fins i tot a la despesa que representaria desplegar una infraestructura nova. Posteriorment, la fundació va identificar una línia de fibra òptica de la Generalitat al llarg de l'Eix Transversal (C-25) que serviria per connectar les càmeres de trànsit, i per la qual, finalment, el projecte va poder connectar-se amb el punt neutre de Barcelona. "L'experiència va demostrar que era possible oferir connectivitat rural de qualitat mitjançant models cooperatius i comunitaris, i a costos molt inferiors als que afirmaven les operadores tradicionals, que cobren les tarifes que volen" reivindica Roca, enginyer afincat a Gurb.

Segons relata, quan el projecte va tirar endavant, Telefónica va reaccionar ràpidament i va intentar retenir les empreses importants de la comarca d'Osona, com Casa Tarradellas o Llet Pascual, per evitar que s'incorporessin a la xarxa de Guifi.net. D'aquesta manera, tal com denuncia Roca, es posava en evidència "que l'accés a internet depèn més de decisions polítiques i d'interessos extractivistes d'un sector altament monopolitzat que no pas del cost d'ús real de la tecnologia disponible".

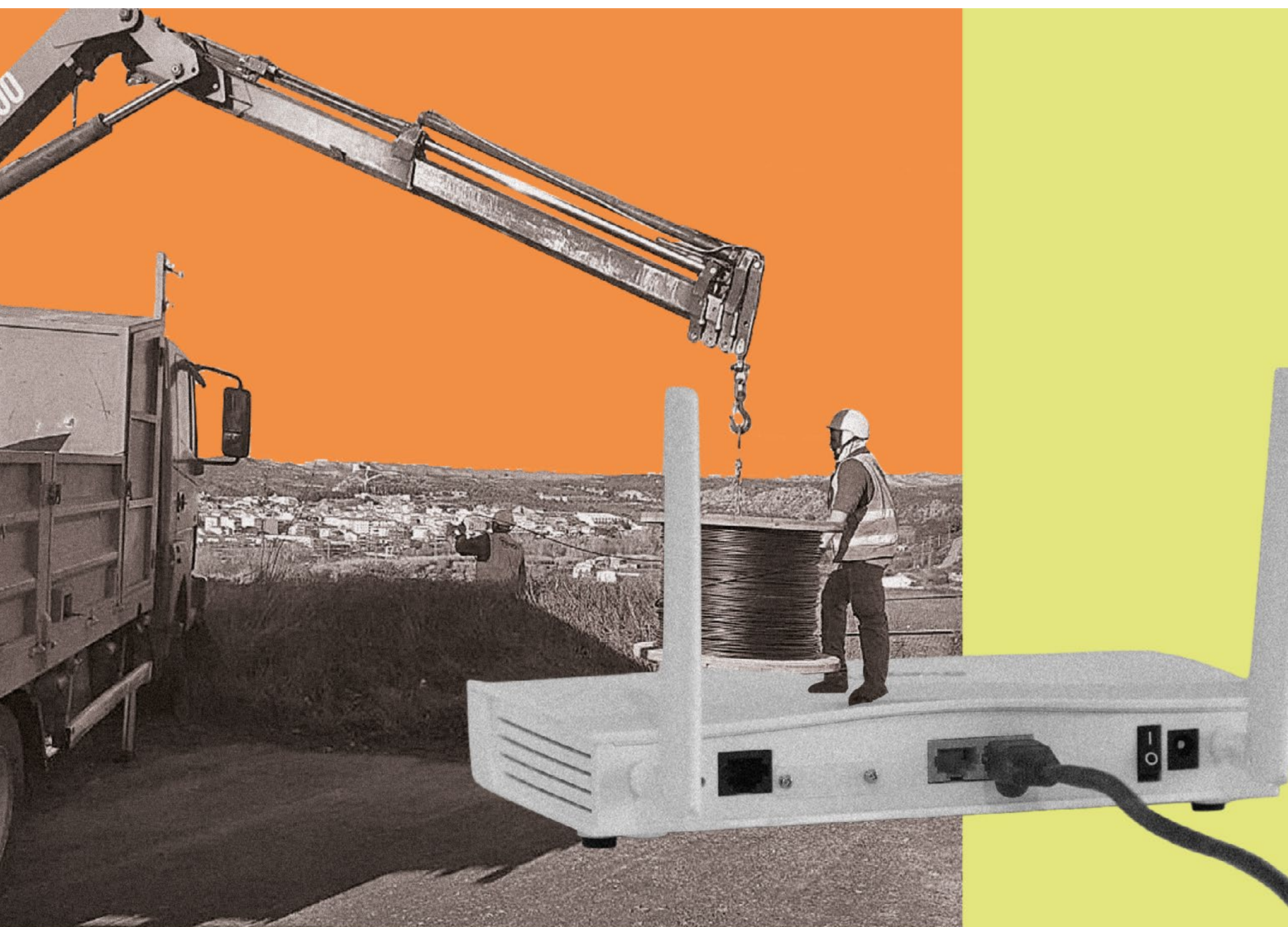
LA GRAN RIQUESA DEL COMÚ

Amb l'expansió del projecte, el que havia començat com una iniciativa voluntària d'un grapat de *techies* va evolucionar cap a

un complex ecosistema professionalitzat. Petites botigues d'informàtica locals es van especialitzar en la instal·lació, el manteniment i l'assistència tècnica d'aquesta nova xarxa que cada cop s'anava fent més gran, i moltes es van convertir en operadores de proximitat. Això va afavorir la creació d'un teixit format per empreses, professionals autònoms i cooperatives que oferien serveis sobre una infraestructura compartida. Empreses com Vera (Go Phone) i Parlem, o cooperatives com Eticom Som Connexió, van sorgir o es van consolidar en aquest entorn.

En el moment de màxima expansió, Guifi.net va superar els 32.000 participants en tot l'Estat espanyol. La xarxa va impulsar projectes de gran abast, especialment en zones sense presència de grans operadores, com el desplegament de fibra òptica a tota la comarca de la Garrotxa, en col·laboració amb administracions locals. També va promoure iniciatives socials, com el projecte Mataró sense fils que, durant la pandèmia de la covid-19, connectava alumnes sense accés a la xarxa.

En aquests primers anys, la Fundació Guifi.net actuava com a estructura de coordinació, que agrupava la demanda dels diferents operadors que utilitzaven la xarxa per negociar millors condicions d'accés a serveis majoristes, centres de dades i punts neutres d'interconnexió. Aquesta centralització permetia reduir costos i facilitava que petites operadores ►

► poguessin accedir a infraestructures que, individualment, serien difícils de costejar.

El finançament es basava en un sistema de donacions compensatòries: una part de la quota pagada per les usuàries es destinava a la fundació, que reinvertia aquests recursos en el manteniment i l'ampliació de la xarxa. A més, es monitoritzaven les aportacions i els beneficis dels operadors per garantir que qui obtenia més rendiment contribuís proporcionalment al sosteniment i creixement de la infraestructura comuna.

Un altre tret distintiu de Guifi.net era la transparència. La Fundació Guifi.net mantenia "el mapa públic més detallat de la xarxa en aquell moment, amb informació sobre infraestructures, enllaços i responsables dels diferents nodes," explica Lluís Dalmau, actual secretari del patronat de l'entitat i una de les quatre persones que formen l'equip de treball.

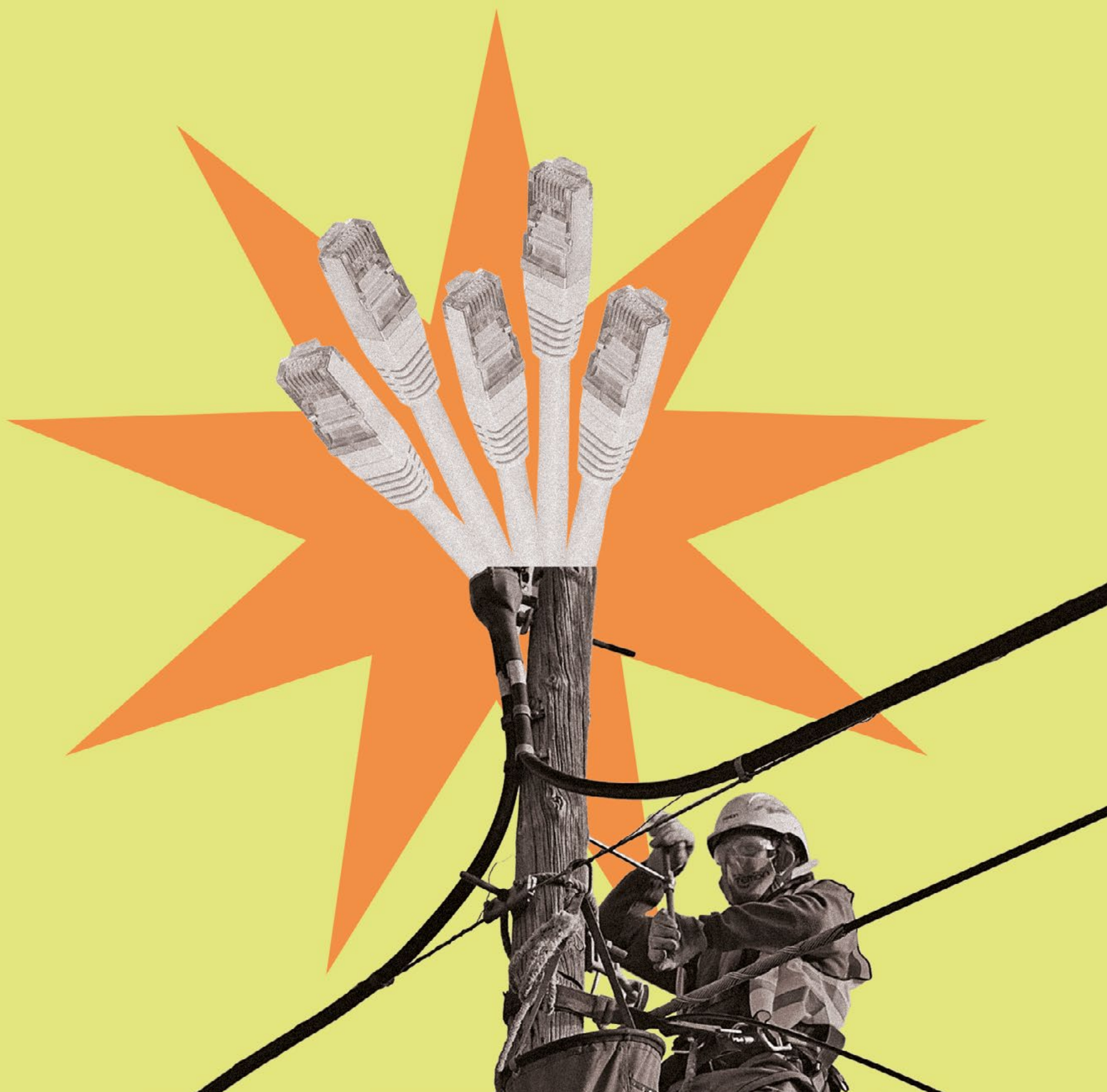
CONSTRUIR DE MANERA DISTRIBUÏDA

Com en moltes altres zones rurals, a Flix (la Ribera d'Ebre) no hi arribava internet per fibra òptica malgrat que hi existien infraestructures. La Generalitat hi ha impulsat en els últims anys la Xarxa Oberta de Catalunya, que connecta amb fibra qualsevol poble amb un edifici públic (escoles, ajuntaments,

jutjats...). Tot i que, com denuncia el documental *Última milla* (Hans de Dalmau, 2021), Telefònica, l'empresa contractada per construir part de la xarxa, no complia els seus acords d'establir preus de trànsit accessibles. Actualment, l'opera Cellnex Telecom -filial d'Abertis-, amb una normativa d'accés menys restrictiva. També, com a Osona, hi havia la fibra d'Adif, però el cost d'ús era inassumible.

Davant d'aquesta situació, l'any 2018 va néixer la plataforma Ens Toquen la Fibra. Després d'una denúncia a les xarxes socials que es va fer viral, el Departament d'Innovació Digital i el Centre de Telecomunicacions i Tecnologies de la Informació (CTTI) van contactar amb el col·lectiu impulsor "per proposar una alternativa tècnica, però sense aportar finançament, la qual cosa era com dir-nos que no es podia fer" denuncia Ferran Reyes, un dels membres de la plataforma.

Finalment, la plataforma, juntament amb diverses entitats i els ajuntaments d'Ascó i Flix, van optar per impulsar una solució pròpia. Mitjançant aportacions de capital de proximitat, que es compensarien amb reduccions futures de les quotes del servei, es va posar en marxa un desplegament comunitari de fibra òptica sota el paraigua de la Fundació Guifi.net. Així va néixer la Xarxa GRETA de fibra òptica mancomunada. El pro-

La xarxa GRETA de fibra òptica es desplega a la Ribera d'Ebre, les Garrigues i la Terra Alta, sota l'impuls de Guifi.net i amb la participació de les cooperatives Som Connexió i Punt d'Accés

jecte es va desenvolupar amb la participació de les cooperatives Eticom - Som Connexió, Punt d'Accés i, anteriorment, Ebrecom, que van començar oferint servei a Ascó i posteriorment a Flix poc abans de l'esclat de la pandèmia, l'any 2020, i que actualment es desplega per les comarques de la Ribera d'Ebre, les Garrigues i la Terra Alta.

RESISTIR L'ENCERCLAMENT

L'expansió de Guifi.net també va generar tensions derivades de la concentració empresarial i l'especulació financera pròpies d'un mercat altament competitiu com el de les telecomunicacions. Segons Gabriel Lucas, actual president de la fundació, "l'enorme creixement d'alguns operadors locals i el potencial interès per adquirir-los per part de grans empreses i fons d'inversió allunyats dels objectius comunitaris, va generar una situació de 'tragèdia dels comuns'; és a dir, que els interessos particulars van acabar posant en perill el model compartit."

Segons la Fundació Guifi.net, alguns dels nous actors van deixar d'assumir els compromisos econòmics previs i la venda de carteres d'usuàries i infraestructures per part d'algunes operadores, que consideraven seves, però que formaven part del patrimoni comú, va desencadenar diversos conflictes econòmics i jurídics que han afectat greument la sostenibilitat de la fundació. Un dels conflictes més destacats és el que ha mantingut amb Avatel, la quarta operadora de l'Estat, per la privatització d'una infraestructura creada per Guifi.net situada a les comarques gironines. Alguns litigis s'han resolt favorablement, mentre que d'altres continuen oberts, però la pèrdua d'ingressos i la lentitud dels processos judicials han obligat l'entitat a negociar acords en condicions difícils per preservar la continuïtat del projecte.

Gabriel Lucas interpreta aquests episodis com a processos "d'encerclament; és a dir, l'apropiació privada de recursos compartits". Aquest fenomen ha estat àmpliament estudiat en l'àmbit dels béns comuns, una tradició de gestió col·lectiva que existeix des de fa segles a cada nostra. La principal referència teòrica n'és l'economista Elinor Ostrom, Premi Nobel d'Economia del 2009, que, a través de la seva obra *Governing the Commons (El govern dels béns comuns)*, publicada el 1990, va demostrar que moltes comunitats han estat capaces de gestionar recursos compartits de manera sostenible sense necessitat de privatitzar-los ni confiar-los al control de les institucions públiques.

Històricament, aquests béns comuns han estat recursos naturals, com ara boscos, bancs de pesca, terrenys pastures o sistemes de regadiu. A la península Ibèrica en són exemples històrics institucions com el Tribunal de les Aigües de València -encarnació més tradicional de la forma de governança de comunitats de regants- o els *montes de socios* d'algunes zones de Castella, que gestionen l'explotació forestal. Segons Lucas, els mateixos principis es poden aplicar a les telecomunicacions: "si moltes persones comparteixen i interconnecten infraestructures, és possible construir xarxes d'abast territorial que cap actor individual podria desplegar per si sol".

Els conflictes viscuts a Guifi.net van evidenciar, però, algunes limitacions dels mecanismes de governança desenvolupats per la fundació. Gabriel Lucas assenyala que "la sostenibilitat d'un projecte col·lectiu no depèn únicament de la tecnologia, sinó també de la capacitat de gestionar conflictes, fer complir els acords i protegir els recursos comuns davant les pressions econòmiques". Tot i que Guifi.net havia desenvolupat sistemes de monitorització, compensació econòmica i normes de funcionament compartides, lamenta que "els mecanismes de resolució de conflictes no van ser prou robustos per afrontar determinades tensions".

A partir d'aquestes experiències, des de la fundació s'assegura que ha intentat reforçar la governança dels nous projectes que ha impulsat. En concret, en els desplegaments que ha dut a Astúries, Navarra i el País Basc s'han incorporat mecanismes per protegir millor infraestructures estratègiques com les capçaleres per evitar processos d'apropiació.

Malgrat haver reduït la seva dimensió respecte als anys de màxima expansió, Guifi.net continua agrupant entre 4.000 i 5.000 participants i manté diversos projectes de fibra òptica en zones rurals de Catalunya, el País Valencià, i altres punts de l'Estat espanyol. Paral·lelament, moltes de les infraestructures de radioenllaç creades durant els primers anys del projecte continuen en funcionament.

Per al seu nucli impulsor, l'experiència de Guifi.net confirma que la sostenibilitat dels béns comuns depèn de la cooperació i de la gestió col·lectiva dels recursos. Segons Lucas, "igual que un bosc pot esgotar-se si s'explota de manera individual, però mantenir-se productiu amb una gestió compartida, una xarxa de telecomunicacions pot generar un rendiment durador si els seus participants cooperen i distribueixen de manera equilibrada els costos i els beneficis". ●

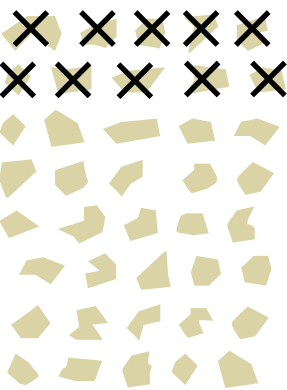
SOS sargantana de le

TEXT: **ÀNGELA JUSTAMANTE RODRÍGUEZ**, COMUNICADORA CIENTÍFICA I BIÒLOGA
REVISIÓ CIENTÍFICA: **ORIOL LAPIEDRA**, INVESTIGADOR DEL CREAF
INFOGRAFIA: **PAU FABREGAT**

A Eivissa és fàcil trobar adhesius, murals i records amb la imatge de la sargantana de les Pitiüses (*Podarcis pityusensis*). I no és casualitat. Aquest rèptil és una espècie endèmica de l'illa, de Formentera i dels gairebé els quaranta illots que formen les Pitiüses. A cadascuna han evolucionat poblacions amb tonalitats úniques – verdes, marrons, grises, blaves o negres – fruit de milers d'anys d'evolució. Aquest petit animal, però, afronta una amenaça greu: la colobra de ferradura (*Hemorrhois hippocrepis*), una serp invasora que es menja les sargantanes. La serp ja ha colonitzat més del 90% d'Eivissa i ja se n'han detectat exemplars a Formentera. Com que no estan acostumades a depredadors, les sargantanes no tenen manera de fugir-ne o defensar-se'n. Així que, quan la serp conquereix una nova zona de l'illa, pot trigar menys de tres anys en acabar amb tota una població. Així, avui aquesta espècie ja es considera en risc d'extinció. Un estudi liderat pel Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF) demostra que les serps poden nedar entre illots i colonitzar espais que es consideraven protegits per la barrera de l'aigua. De moment, ja s'ha confirmat la desaparició de les sargantanes en una desena d'illots, entre ells Santa Eulària i s'Ora. Les serps també han afegit al seu menú mamífers com ratolins, musaranyes, i alguns ocells cosa que, juntament amb la desaparició de la sargantana, està provocant efectes ecològics en cadena molt preocupants. La problemàtica de les espècies invasores també és ben present a Catalunya, on n'hi ha gairebé 180, com ara el caragol poma, el coipú o la cotorra argentina. Les causes principals d'entrada són activitats humanes com la indústria pelletera, el transport marítim, la venda de mascotes o les plantes ornamentals.

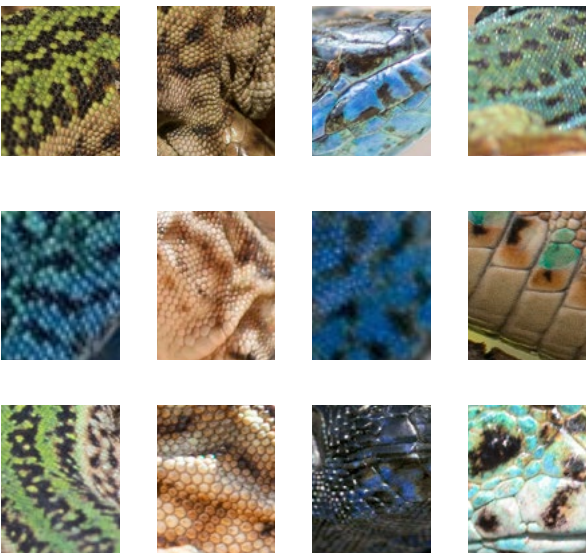
DESAPAREGUDES A DEU ILLOTS

Les poblacions de sargantanes de coloració única han desaparegut a deu de la quarantena d'illots que formen part de les Pitiüses.

DIVERSITAT DE COLORACIÓ ÚNICA

La sargantana té una tonalitat diferent a cada lloc, a Eivissa i Formentera o als més de quaranta illots on habita.

Fotografies: **Guillem Casbas** i **Jordi Serapio Riera**.

PER QUÈ ÉS IMPORTANT PRESERVAR L'ESPÈCIE?

- Polinitza les flors i dispersa llavors de la flora autòctona.
- Controla poblacions i evita la proliferació descontrolada d'insectes i les plagues.
- Les plagues poden afectar a l'agricultura de les Illes.
- Forma part del patrimoni cultural de les Pitiüses.

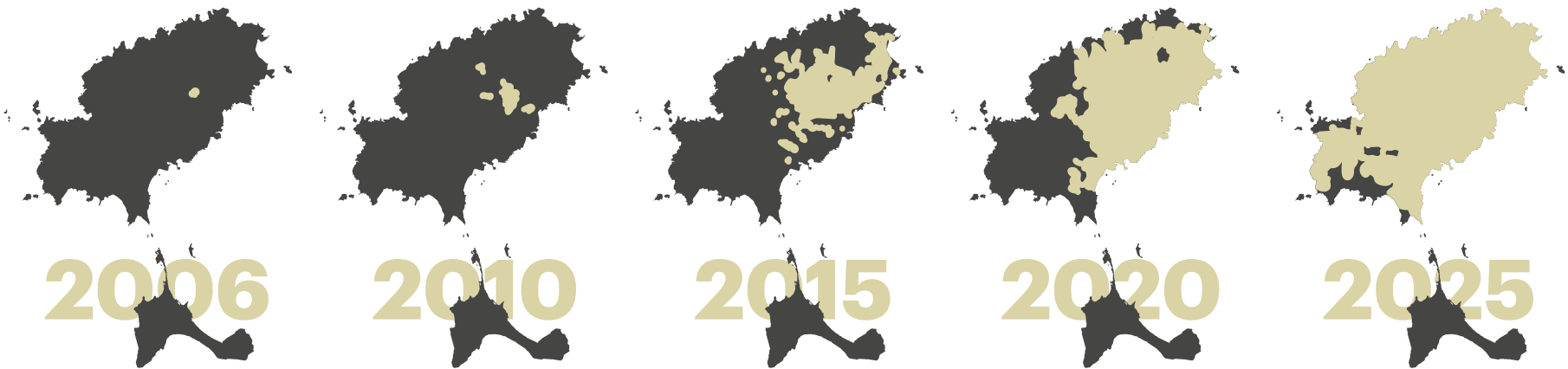
s Pitiüses

LA COLOBRA DE FERRADURA (HEMORRHOIS HIPPOCREPIS)

Va arribar suposadament fa uns vint anys, amagada en oliveres importades de la península Ibèrica. Quan conquereix una nova zona pot trigar menys de tres anys en extirpar tota la població de sargantanes. El fenomen actua com un incendi, amb un front que avança a mesura que s'acaba el menjar.

EN VINT ANYS HA ENVAÏT EL 90% DEL TERRITORI

FONT: Guillem Casbas, Marc Vez Garzón i Oriol Lapiedra.

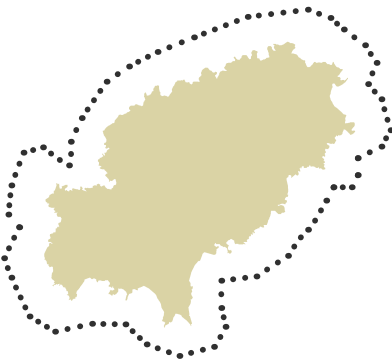
EXEMPLARS MÉS GRANS QUE ELS DE LA PENÍNSULA

La serp no té competidor i està tan ben alimentada que se n'han capturat algunes de fins a 185 centímetres, el triple de grans que la mitjana de les de la Península.

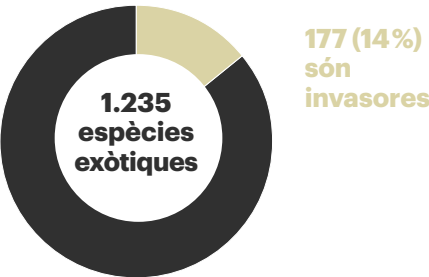
NEDAR PER TROBAR MENJAR

La majoria d'observacions de serps nedant es van produir dins dels 200m de la línia de costa eivissenca. Se n'ha avistat alguna a 3,2km.

ESPÈCIES INVASORES A CATALUNYA

Segons la plataforma Exocat, a Catalunya hi ha detectades 1.235 espècies exòtiques. 177 (el 14%) tenen un comportament invasor que provoca impactes considerables en els ecosistemes autòctons, a altres espècies o a les activitats humanes i econòmiques.

Logística amb criteri per consumir menys i conviure millor

Darrere d’encarregar amb el mòbil una samarreta a l’altra punta del món, hi ha l’alimentació d’una xarxa de repartiment molt contaminant, agressiva amb l’espai públic i amb un marc de condicions laborals molt precàries. Contra el paradigma de la immediatesa i la gratuïtat, és imprescindible un canvi en els hàbits de consum

TEXT: **MARIE DUFOULEUR I ARIADNA SERRA**
SÒCIES DE LA COOPERATIVA LES MERCEDES

IL·LUSTRACIÓ: **DAVID CRIADO**

El model actual de missatgeria urbana ha esdevingut una realitat omnipresent: tothom el veu, tothom el pateix, però gairebé ningú no en qüestiona la lògica. Darrere la comoditat d’un clic s’hi amaga un sistema que contamina, precaritza els cossos i satura l’espai públic fins a límits que les ciutats ja no poden assumir.

El problema no és només ambiental, tot i que les dades ja serien suficients per alarmar-nos. El transport és responsable del 25 % de les emissions de CO₂ a l’Estat espanyol i, per exemple, a Barcelona, prop del 15 % del trànsit correspon a furgonetes de repartiment segons el Pla de Mobilitat Urbana 2024-2030.

Però l’impacte va molt més enllà: embalatges d’un sol ús, vehicles envaint voreres i carrils bici, soroll, congestió, estrès... I sobretot, la precarietat laboral que sosté aquest model. Una gran part dels repartidors són falsos autònoms amb drets labo-

ral·ls molt limitats. És un sector molt masculinitzat -les dones amb prou feines representem un 10 %- i amb condicions que dificulten la conciliació: jornades llargues, pressió constant i manca de seguretat.

El més preocupant és que aquest sistema no és inevitable. Respon a una determinada manera d’organitzar el consum i la logística, i per tant es pot transformar. La qüestió és amb quina orientació i amb quins límits.

Des d’una perspectiva decreixentista, cal assumir una idea incòmoda: no tot el que avui es pot transportar hauria de circular al mateix temps. Reduir el volum de paquets i ampliar els terminis d’entrega és imprescindible. Això implica qüestionar l’entrega immediata -que alimenta el consum compulsiu-, revisar el model de devolucions gratuïtes i recuperar pràctiques com la reparació, la reutilització i la compra de proximitat.

Però decreïxer no vol dir només fer menys, sinó fer-ho millor i de

manera més justa. En aquest sentit, ja existeixen experiències que apunten cap a un model desitjable. A Barcelona s’està desenvolupant des de fa anys un sistema d’intercooperació entre distribuïdores, productores i cooperatives de missatgeria urbana que permet reduir intermediaris, quilòmetres i emissions. Iniciatives com Les Mercedes o Mensakas, articula- des per mitjà d’estructures com Som Ecològica, mostren que és possible organitzar la logística amb criteris socials i ambientals. Amb aquest model, els productors agrupen comandes i les envien a punts de consolidació, i les cooperatives es reparteixen les rutes de manera coordinada. A més, s’hi incorpora una logística inversa real que permet reutilitzar envasos i reduir residus.

Ara bé, aquestes alternatives no poden créixer en un buit. Cal una aposta decidida per polítiques públiques de distribució urbana de mercaderies (DUM) que prioritzin models

sostenibles i desincentivin els més contaminants. Això implica regular els temps i volums d’entrega, establir punts de consolidació urbana de distribució, punts de recollida per als veïns, restringir l’accés de vehicles contaminants i reconèixer la logística com una funció essencial de la ciutat.

En aquest sentit, projectes com les superilles obren una oportunitat clau. No només com a espais de convivència, sinó com a entorns on repen- sar la logística de manera integrada: menys vehicles, més vehicles de distribució sostenible (bicicletes i motos elèctriques), més punts de distribució de proximitat i una organització dels fluxos que posi al centre la vida quotidiana. La DUM no pot quedar fora d’aquesta transformació urbana.

Un altre element important és fer visibles els costos reals de la logística. Avui, el repartiment es presenta com un servei immediat i gratuït, però aquesta gratuïtat és fictícia: es traslla- da a les condicions laborals, a la quali-

Avui, el repartiment es presenta com un servei immediat i gratuït, però aquesta gratuïtat és fictícia: es trasllada als drets laborals, a la qualitat de l'aire i a l'ocupació de la via pública

tat de l'aire i a l'ocupació de l'espai públic. Incorporar criteris fiscals i reguladors que penalitzin els models més contaminants i intensius -com les entregues ultraràpides o les devolucions massives- pot ser una eina efectiva per reduir la pressió sobre la ciutat.

Al mateix temps, cal reforçar les infraestructures col·lectives. Xarxes de microhubs de distribució, punts de recollida compartits i sistemes de repartiment cooperatiu poden ajudar a reduir quilòmetres i optimitzar rutes. Però perquè això funcioni, cal voluntat política: reservar espai per a la logística sostenible, integrar-la en la planificació urbana i reconèixer-la com una peça clau del metabolisme de la ciutat.

També és imprescindible abordar la dimensió laboral. No hi haurà una logística sostenible sense unes condicions de treball dignes. Això implica limitar la subcontractació en cadena, garantir drets laborals i promoure models cooperatius o d'economia social focalitzades en les persones.

Finalment, el canvi també és cultural. Reduir el volum de paquets vol dir acceptar altres temps d'entrega, planificar millor les compres i reconnectar amb circuits de proximitat. No es tracta només de canviar com es reparteix, sinó de canviar què es reparteix. Molts paquets venen de l'altra punta del món, molts cops no ens serveixen i han de retornar al seu lloc d'origen, amb el cost econòmic i mediambiental que això comporta. Al cap i a la fi, el que necessitem és un canvi de consciència sobre el consum i sobre la nostra manera de viure. Perquè consumir també és un acte polític.

La qüestió no és si podem permetre'ns transformar aquest sistema, sinó si podem permetre'ns no fer-ho. Perquè el que està en joc no és només com arriben els paquets, sinó en quin tipus de ciutat volem viure.

El decreixement en la missatgeria urbana no és una utopia. És una necessitat urgent. ●

L'alfabetització mediàtica, vacuna contra l'odi en xarxa

TEXT: **MARIONA PINA HERRERO**
PERIODISTA DE VERIFICAT

IL·LUSTRACIÓ: **NIL MORIST**

La forma com la majoria de les adolescents i joves reben informació, marcada per l’algoritme i l’scroll, homogeneïtza què veuen i en molts casos no permet interpretar-la bé. S’està parlant molt de limitar l’accés de les menors a les xarxes socials, però construir la capacitat d’anàlisi crítica és molt més urgent

L’impacte de les xarxes socials en l’adolescència és un dels debats més roents entre la ciutadania i els governs d’arreu. Mentre que l’evidència científica no n’avalua la prohibició de manera clara i consensuada, però tampoc dona el vistiplau a un ús massiu i descontrolat, països com Austràlia ja les han prohibit a menors de 16 anys. Poc després d’implementar-ho, França, Espanya i, fins i tot, la mateixa Unió Europea, també van pronunciar-se a favor de regular l’accés dels menors a les plataformes digitals.

“Preferiria que es trobessin altres fórmules per millorar les xarxes socials sense haver de tancar-les [als adolescents]”, explica en Daniel Barrera (15 anys, Santa Perpètua de Mogoda), un dels becats del programa Teen Fact-Checking Network (TFCN), en conversa amb la plataforma de verificació de dades Verificat. En Marc Figueras (19 anys, Olesa de Montserrat), també becat, afegeix: “La prohibició per si sola no serveix, ha d’anar acompanyada d’altres mesures, com formació en educació mediàtica”. I la Mehak Sajjad, també beneficiària de la beca, (15 anys, Montcada i Reixac), remata: “La decisió pot excloure molts joves que es troben en situacions vulnerables i que fan servir les xarxes com a eina de comunicació”. Les opinions dels joves participants en el programa reflecteixen la complexitat del debat. Les posicions, doncs, estan lluny de ser unànimes.

Però, més enllà de la disparitat d’opinions, el que sí que sabem és que l’accés a aquestes plataformes és habitual entre els joves. Segons l’informe *Infancia, adolescencia y bienestar digital*, d’Unicef Espanya (2025), gairebé el 9 % dels adolescents entre els 10 i els 12 anys passa més de cinc hores diàries a les xarxes, un percentatge que s’enfila fins al 20 % durant els caps de setmana.

I què hi troben, els joves, en aquestes xarxes? Tot i l’opacitat de les tecnològiques a l’hora d’expli-

car-ne el funcionament, estudis recents com *Racist AI-generated videos are the newest slop garnering millions of views on TikTok* (Abbey Richards, 2025), de l’entitat Media Matters For America, alerten que els algoritmes afavoreixen activament la difusió d’aquelles publicacions més polèmiques i virals. Per tant, el disseny actual de les plataformes fa de l’espai digital un terreny adobat a la desinformació i als discursos d’odi.

De fet, les dades mostren que una part significativa del contingut a les xarxes és hostil cap a col·lectius concrets. Per exemple, l’*Informe de monitorització del discurs d’odi a xarxes socials 2024*, del Ministeri d’Inclusió, Seguretat Social i Migracions espanyol, quantifica en un 35 % els missatges hostils dirigits a persones del Magrib, seguits dels adreçats a persones afrodescendents (24 %), migrades en general (21 %) i musulmanes (21 %). En aquest escenari, el masclisme no queda enrere. Els missatges antife-ministes es viralitzen quatre vegades més que els feministes, tal com apunten Paula Zuluaga, Alejandro Tirado Castro i Marta Fraile al treball *Veus digitals: influencers i la difusió de narratives antifeministes a Espanya* (A. M. Freixanet Mateo (Ed.). Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2025).

Tot plegat té una explicació que va més enllà dels algoritmes. Ja el 2001, quan les xarxes no eren presents en el nostre dia a dia, l’article “Bad is stronger than good” (*El que és dolent és més fort que el que és bo*, d’ R. F. Baumeister, E. Bratslavsky, C. Finkenauer i K. D. Vohs), publicat a la

revista *Review of General Psychology*, de l’Associació Americana de Psicologia mostrava que el contingut que apel·la a emocions intenses, com la por, la ràbia o la indignació, capta més atenció i deixa més empremta.

Ara, les xarxes amplifiquen exactament aquesta mecànica. L’article publicat a *Nature*, “*Evaluating the Effect of Viral Posts on Social Media Engagement*” (E. Sangiorgio, N. Di Marco, G. Etta, M. Cinelli, R. Cerqueti, i W. Quattrociochi *Scientific Reports*, 2025), fa una anàlisi de més de mil mitjans europeus a Facebook i YouTube (2018-2023), ho corrobora: les emocions negatives i el contingut extrem són factors clau per entendre què es fa viral.

Els adolescents s’informen, principalment, a través de TikTok, YouTube i Instagram, plataformes on els vídeos i les imatges marquen el ritme de la conversa pública, segons un treball recent del Reuters Institute (Robertson, C. T., Ross Arguedas, A., Mukherjee, M., i Fletcher, R. *Understanding young news audiences at a time of rapid change*, 2026). Però consumir imatges no és el mateix que saber llegir-les, i així és com la desinformació aprofita per fer-se camí. Sovint, sota l’aparença de l’odi.

Segons l’informe *Alfabetització visual i adolescència* (2025) de la Fundació Photographic Social Vision, el 63 % dels adolescents és incapaç d’interpretar profundament les imatges que consumeix. Roger Canals, antropòleg visual de la Universitat de Barcelona i impulsor de la recerca, explica a Verificat la idea que l’scroll infinit homogeneïtza el valor de tot el que es

veu. Una fotografia documental, un vídeo manipulat i un mem ocupen el mateix espai i es consumeixen amb la mateixa velocitat. Segons els autors de la investigació, la uniformització afavoreix errors greus de lectura, com ara la banalització dels continguts violents presentats en clau d’humor, un estil de vídeos àmpliament detectats.

A aquest complex còctel s’hi suma la intel·ligència artificial generativa que, sota continguts que segueixen l’estètica de l’humor o l’absurditat (conegut com a *IA slop* o contingut brossa), aprofundeixen encara més en la dificultat de llegir críticament el que es veu. Tal com hem analitzat des de Verificat, els vídeos fabricats amb IA, on es colen sovint missatges d’odi, poden reforçar narratives falses, fins i tot en aquells casos en què l’espectador sap que allò que veu no és real. En aquest cas, la IA esdevé una estratègia més per perpetuar la desinformació, influenciant així els imaginaris de la ciutadania.

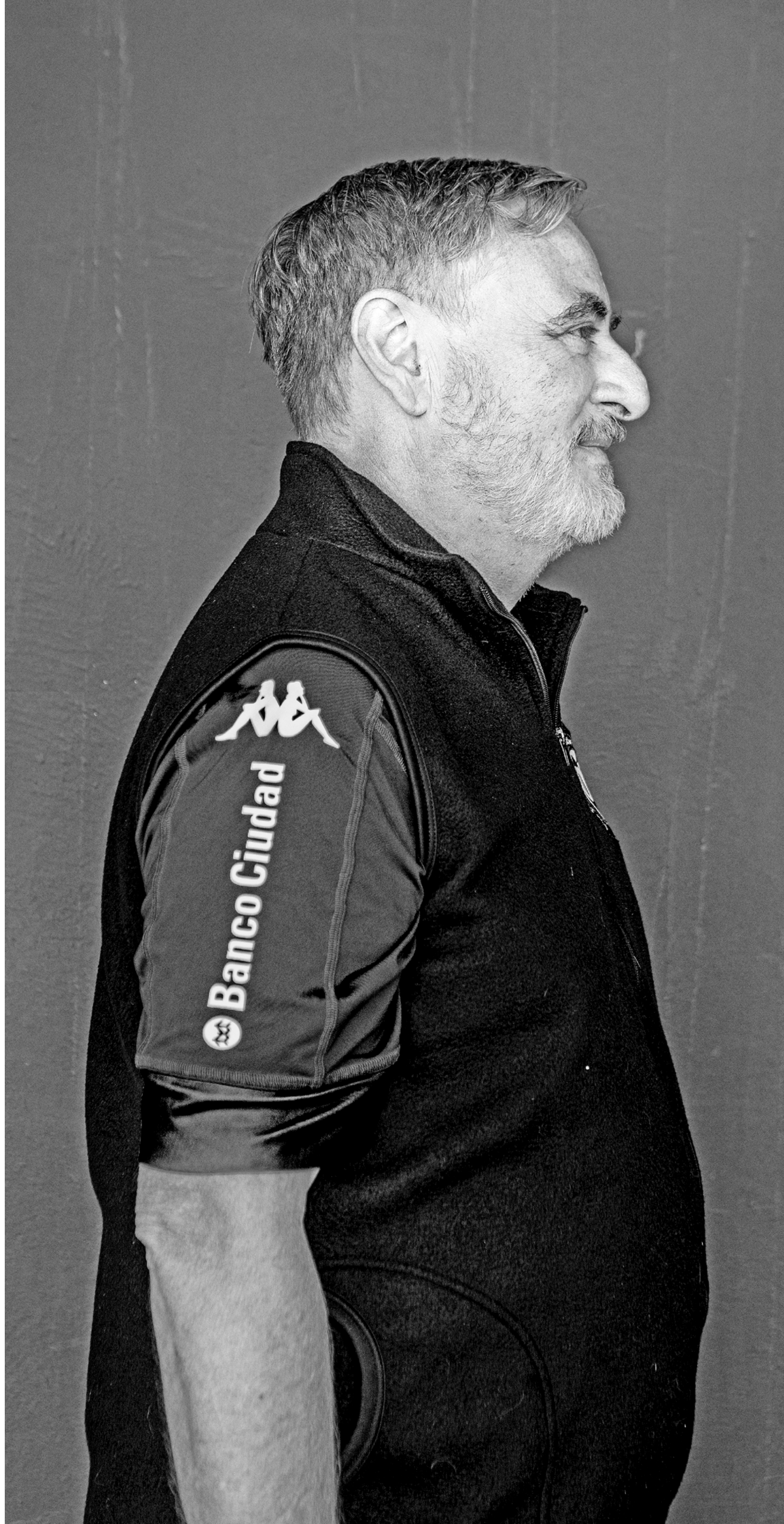
Adoptar una actitud crítica és imprescindible per aturar la desinformació. Promoure espais d’educació mediàtica a les escoles, com fem des del projecte educatiu Desfake, però també en l’entorn familiar, a través del butlletí mensual *Desfake Famílies*, és un pas essencial, però la manera com ho fem també importa.

D’una banda, cal apropar la problemàtica als adolescents des d’exemples i situacions que els interpel·lin directament perquè vegin que la desinformació no és un fenomen llunyà, sinó que els afecta cada dia. De l’altra, en aquest procés d’alfabetització mediàtica és important no imposar sistemes tancats de verificació, sinó obrir primer la fase d’exploració. Cal deixar que siguin ells i elles qui es facin preguntes, que proposin i, a partir d’aquí, oferir les eines i l’acompanyament necessari.

Només amb una ciutadania informada i amb capacitat d’anàlisi es podrà reduir l’impacte dels discursos d’odi i de les falses narratives que, cada cop més, circulen amb aparença de veritat. ●

Una foto real, un vídeo manipulat i un mem es consumeixen en el mateix espai i a la mateixa velocitat. La uniformització afavoreix errors greus de lectura

“En el turisme sindical no hi ha
clients, sinó companys i companyes”

Pablo Merzi és sindicalista i defensa el turisme com a forma de justícia social. És secretari de Turisme i Acció Social del sindicat UPSA i coordinador de la Roda de Turisme Social i Sindical, a l'Argentina, des de la seva fundació, l'any 2019. Aquesta plataforma aglutina sindicats per oferir a les afiliades hotels i centres recreatius a preus assequibles.

TEXT: **GEMMA PARERA**
FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

Està vinculat al món sindical des que va començar a treballar a l'empresa Serveis Elèctrics Gran Buenos Aires (SEGBA), on va ser escollit delegat de base: “Per explicar com vaig entrar al sindicat haig de parlar del meu pare, que militava al Sindicat de Llum i Força. Ho he viscut sempre”, recorda Pablo Merzi. Va fer de delegat durant dos anys i, amb la privatització de l'empresa, l'any 1992, l'organització es va afeblir i es va quedar sense feina. Després d'un període vivint a l'Estat espanyol, va tornar a l'Argentina el 2003 i va començar a treballar en una empresa de l'àmbit aeronàutic. Des d'allà es va tornar a vincular a l'activisme laboral, aquesta vegada com a secretari de Turisme i Acció social del sindicat Unió del Personal Superior i Professional d'Empreses Aerocomercials (UPSA).

“El turisme sindical és una branca del turisme social, que he viscut

Més de la meitat de la població de l'Argentina no es pot permetre una setmana de vacances. “Un dels orgulls més grans és quan algú ens diu que gràcies a nosaltres ha pogut conèixer la platja”, afirma Merzi

des de ben petit. El Sindicat de Llum i Força, com molts altres a l'Argentina, té els seus propis hotels, càmpings i centres recreatius. Quan era petit anava de vacances a un hotel del sindicat, amb un preu reduït que es podia pagar en diverses quotes”, explica. “Hi anaves per sorteig i et podia tocar cada dos o tres anys perquè no hi havia prou hotels per a totes les persones afiliades. També anava a les colònies per a nens i nenes del sindicat. Em vaig criar amb això. Ho porto gravat a foc”, recorda el sindicalista, per a qui créixer anant a centres de vacances de turisme social va suposar “un sentiment de pertinença molt gran, et criaves amb els fills i filles d'altres treballadores”.

Trenta anys més tard va creure important poder desenvolupar des del seu lloc de representació sindical aquest turisme més accessible que entén com una forma d'acció social. Amb aquesta determinació, va ser un dels impulsors de la Roda de Turisme Social i Sindical, una intersindical en què participen les persones que assumeixen la secretaria de turisme dels sindicats que s'hi vulguin adherir. Creada l'any 2019 amb divuit organitzacions, ara n'aplega al voltant de cent, que formen part de la CGT i la CTA, dues de les principals centrals obreres del país. En conjunt, compta més de cent mil places hoteleres en uns 300 hotels.

Pablo Merzi explica que el creixement de la Roda s'ha produït des d'una idea cooperativa i horitzontal de la gestió: “Cada hotel i activitat de turisme sindical la gestiona un sindicat. L'únic que fa la Roda és unir tota aquesta xarxa de sindicats i treballar perquè cada cop tinguem més beneficis per a les persones afiliades”. Entorn el 60 % dels sindicats adherits no tenen ni hotels ni centres recreatius, “amb la qual cosa, la Roda ha suposat l'oportunitat d'accedir al turisme social i sindical per a les persones que estan afiliades a aquests sindicats, i la possibilitat de poder fer unes vacances”, remarca Benzi. El sindicalista explica que es tracta d'un turisme diferent del comercial en què no hi ha ànim de lucre, és a dir, que l'objectiu és garantir l'accés al turisme, no maximitzar guanys. Les persones que hi treballen tenen condicions més estables que en el sector comercial i també generen un sentiment de pertinença.

L'experiència de la Roda suma un pas més en una història de turisme social i sindical a l'Argentina que té vuitanta anys de vida. Als anys quaranta, el govern de Juan Domingo Perón va crear dos grans complexos de turisme social per a perso-

nes treballadores: un a la província de Buenos Aires -el complex turístic Chapadmalal, a uns trenta quilòmetres de Mar del Plata, que es va convertir en el centre de vacances més popular de l'Argentina, avui privatitzat per l'administració de Javier Milei- i el de Còrdova -amb el complex Embalse, avui també desarticulat, en una zona muntanyosa propícia pel turisme medicinal.

Alhora, el govern peronista va atorgar subsidis, crèdits i exempcions impositives als sindicats, perquè poguessin adquirir, construir i gestionar una xarxa de centres hotelers i centres de vacances per a les seves afiliades. El que defineix aquest tipus d'espais recreatius és, segons Pablo Merzi, que “no tenim una visió comercial del turisme. Hem tingut grans discussions amb empresaris hotelers perquè diuen que fem un turisme de baixa qualitat. Però en té molta”, sentència. Alhora, creu que aquest model té quelcom que el diferencia clarament de l'oferta comercial: “quan vas a un hotel o bé a un centre recreatiu o a un càmping del sindicat, la persona que t'atendrà ho farà com un company o una companya, com un igual. No ets un client, i això marca la diferència”.

Pablo Merzi és conscient de les dificultats de defensar el turisme social en l'àmbit català, on el que principalment es reclama des dels moviments socials és reduir el turisme massiu i la gentrificació. Però entén que el turisme social és una altra concepció de turisme, vinculada amb la idea de dret, de dignitat, de descans, de salut, de vincle i col·lectivitat, i pensat per aquelles persones que queden fora del sistema d'oci privat, les quals representen entorn d'un 30 % de la població en el context català -l'any 2025 un 28,8 % no es podia permetre una setmana de vacances l'any segons l'Idescat- i més d'un 50 % a l'Argentina. “Un dels orgulls més grans és quan una persona ens diu que gràcies a nosaltres ha pogut conèixer la platja”, afirma el sindicalista.

També posa l'accent en com el turisme sindical també s'obre a col·lectius més enllà de les afiliades: “Hem portat joves del sud del país, d'una comunitat maputxe, a l'hotel sindical, sense cap cost, i establim convenis amb cooperatives perquè puguin venir als nostres hotels. No busquem el turista comercial. Això està pensat per a nosaltres, per a la classe treballadora, o per als col·lectius que no pertanyen a cap sindicat, però fan una tasca social. El turisme sindical primer de tot és social. De fet, és social o no és”, conclou. ●

Per a pa i pimentó, en qualsevol cantó

TEXT: MARTA NAVARRO
FOTOGRAFIA: JOANNA CHICHELNITZKY

El pimentó, pebrot, pebrera o bajoca, és un ingredient habitual a la nostra cuina, i el protagonista absolut de plats tradicionals com la titaina del Cabanyal, el famós esgarraet, o les coques salades. Podem rastrejar la seua importància pegant una ullada al refranyer del camp, que inclou expressions com “Si sembres alls, no colliràs pebre”. El pimentó a arribar a la península Ibèrica des dels territoris mesoamericans a finals del segle XV, i el seu cultiu es va expandir de seguida, primer pel llevant peninsular i després per tot el Mediterrani. A València, les classes populars el van incorporar a la seua dieta, doncs és un ingredient barat, fàcil d’obtindre i nutritiu i, junt amb la tomaca, va esdevindre en un berenar típic de les vesprades estiuenques. Una de les primeres referències a aquesta combinació la trobem, de fet, en una cançó satírica valenciana de principis del segle XIX que diu: “Entre la Rússia i la Prússia / i l’anglès per un cantó / s’han menjat a Bonaparte / amb tomata i pimentó”. Es pot consumir de diverses maneres, ja siga fresc en una amanida, torrat o sofregit, o sec, com a condiment. Així, dins de la seua versatilitat, trobem també el pimentó fumat o les nyores, una variant molt utilitzada en preparacions com paelles i guisats i imprescindibles en salses com el romesco. Fruit d’una planta de la família de les solanàcies, el pimentó aporta color i profunditat al menjar. Pot mostrar-se dolç o picant, i conté gran quantitat de nutrients, superant fins i tot a la taronja en vitamina C.

GENER | FEBRER | MARÇ | ABRIL | MAIG | JUNY | JULIOL | AGOST | SETEMBRE | OCTUBRE | NOVEMBRE | DESEMBRE

MUHAMMARA O PATÉ DE PIMENTÓ ROIG

INGREDIENTS:

- 3 pimentons rojos
- 100 grams d’anous
- 2 alls
- Una culleradeta de comí
- Una culleradeta de pimentó fumat, dolç o picant
- Oli i sal

INSTRUCCIONS:

1. Rostiu els pimentons al forn uns 40 minuts a 200 °C, lleveu-los la pell i les llavors i reserveu-los.
2. A una paella, torreu lleugerament les anous sense parar de menejar-les uns 5-8 minuts.
3. Tritureu tots els ingredients i afegiu-hi oli d’oliva i sal al gust.
4. Acompanyeu-ho amb unes llesques de pa.

Gorres 'Directa'

Aconseguix-la
a la botiga en línia

Publicitat

una altra economia és necessària
una altra forma d'estalviar ja és possible

coop57
serveis financers ètics i solidaris

www.coop57.coop

LA DEL KOMUNAL

Menú del dia
de dilluns a divendres
de 13:00 h a 15:30 h
Reserves a 93 119 06 92
ladeskomunal.coop

ger
ENTITAT
CULTURAL I
ESPORTIVA

C/ del PI 25, Ribes (Garraf), Països Catalans
08810. Tlf: 93 896 12 00. ger@mesvilaweb.com

...aquest estiu posem la directa amb la nova web
www.entitatger.cat

KAMILOSETAS MUSKARIA

distribuidora llibertària
www.nodo50.org/kamilosetas
kamilosetas@nodo50.org

Collectiu Ronda
Defensem tots els teus drets
www.ronda.coop
T. 932682199

La Directa utilitza els serveis de

foli verd
gràfiques

foliverd.net
foli@foliverd.net
C. de la Llibertat 44,
Gràcia, 08012
Barcelona

PACA, l'eina per avaluar el teu consum

01 Connecta't a la PACA i avalua el teu consum.

02 Fes els tests de cada àmbit per conèixer el teu estat de consum.

03 Aplica els consells i recursos d'Opcions et proposem millores i consells!

Escaneja el QR amb el mòbil

Amb el suport de **Barcelona**

Un projecte de **OPCIONES**

arc
Assegurem compromís

www.arc.coop

**LA CIUTAT
'N'V'S'BLE**

LLIBRERIA CRÍTICA DE BARRI
CATÀLEG DE ROBA
ESTUDIS COOPERATIUS
I COMUNALS
GESTORIA I ASSESSORAMENT
ECONOMIES FEMINISTES

Riera d'Escuder, 38 (08028) · 932 989 947 · invisible.coop

Benvingudes a la comunitat del llibre crític

Fes-te sòcia de la llibreria crítica
La Repartidora des de 50€/curs
Descomptes · Llibres gratis · Assemblea anual de sòcies

C/Reverend Rafael Tramoyeres 8 baix
Benimaclet - València
960 83 56 13 · larepartidora.org

Digitalització amb sobirania tecnològica

SomNúvol
.coop

♥ Som cooperativa
♥ Som tecnològica
♥ Som programari lliure

► hola@somnuvol.coop

FOTOGRAFIA: **WAYRA FICAPAL**

Llacuna Tancada, Delta de l'Ebre. El projecte *El paisatge invisible* documenta la desaparició del Delta de l'Ebre per la falta de sediments i sota la pressió de la crisi climàtica, per mitjà d'una sèrie d'imatges intervingudes amb aigua del mar Mediterrani, el mateix que està envaint i erosionant la morfologia deltaica. La sèrie fotogràfica es podrà veure de l'1 d'agost al 20 de setembre en el marc de la XIV Biennial de Fotografia Xavier Miserachs de Palafrugell.

Jadar, Sèrbia

Dragan Karajcic, membre de la plataforma Ne Damo Jada, mostra els efectes contaminants de les perforacions de prova que està duent a terme Rio Tinto.

REVOLTA CONTRA EL PLA EXTRACTIU DE RIO TINTO A SÈRBIA

A la vall del riu Jadar, la multinacional Rio Tinto impulsa l'exploració d'un jaciment amb alta concentració de liti. Compta amb el suport del govern serbi, la UE i moltes alcaldies, però també ha aglutinat un ampli moviment social en contra, que tem una contaminació irreversible de les aigües si tira endavant

TEXT I FOTOGRAFIES: **ALŽBĚTA MEDKOVÁ I MICHAL ŠPÍNA**
 TRADUCCIÓ DEL TXEC: **KRZYSZTOF KATKOWSKI**
 JADAR, SÈRBIA

“**Q**ue ho senti tota Sèrbia, Europa i el món: no ens rendirem. I vosaltres no excavareu!”. El crit ressona des de la plataforma instal·lada a la plaça Slavija de Belgrad. La resposta és el rugit entusiasta d'una multitud de gairebé 150.000 persones, i un mar de banderes sèrbies. Davant del micròfon hi ha Zlatko Kokanovic, agricultor del poble de Gornje Nedeljice i activista del moviment Ne damo Jadar (No entregarem Jadar). Belgrad queda novament presa per multitudinària manifestació contra el govern encapçalat per Aleksandar Vucic.

Les protestes van començar com a reacció als tràgics fets de l'1 de novembre de 2024, quan setze persones van morir per l'ensorrament d'una marquesina a l'estació de Novi Sad, però el seu principal motor és la lluita contra la corrupció i la incompetència del govern, responsable d'una reconstrucció deficient i tràgica de l'estació. Amb tot, un element inseparable de les protestes és l'oposició al gran projecte d'extracció de liti a la vall del riu Jadar, a l'oest de Sèrbia, impulsat per la corporació multinacional Rio Tinto Group.

EL NOU PETROLI O L'OR BLANC

El Jadar és un riu que serpenteja prop de la frontera amb Bòsnia i Herzegovina. Aquesta regió no només pot presumir d'una terra excepcionalment fèrtil i d'abundants reserves d'aigua potable, sinó que, sota la superfície, amaga un dels recursos més cobejats en l'actualitat: el liti. El metall alcalí es fa servir, entre altres finalitats, per a la producció de bateries i és vist com un

element essencial per fer possible la transició verda i la descarbonització, sobretot per mitjà de l'electrificació del transport. A més, pot reforçar de manera significativa la independència energètica d'Europa respecte dels combustibles fòssils, sobretot de Rússia. La presència de liti podria semblar una benedicció, però la seva extracció comporta riscos enormes.

“El projecte Jadar és problemàtic no només des del punt de vista ambiental, sinó també social. S'imposa per la força, des de dalt, en contra de la voluntat de la població local i, de fet, també de la majoria de la ciutadania sèrbia, que el consideren destructiu i injust”, explica Nina Djukanovic, experta en política ambiental que treballa a la Universitat d'Oxford. Segons Djukanovic, la gegantina mina pot destruir el paisatge local, la terra i les reserves d'aigua potable, mentre que els beneficis anirien principalment a Rio Tinto, la segona corporació extractiva més gran del món.

La història del projecte es remunta al 2004, quan geòlegs que treballaven per a Rio Tinto van descobrir a la vall del Jadar un nou mineral amb una alta concentració de liti. Aquest metall rar que sovint és anomenat “or blanc” o “nou petroli” (així el descrivia Elon Musk), va rebre el nom de jadarita en honor de la regió a la qual va capgirar la vida.

La jadarita es va convertir per a molta gent en la promesa d'un èxit nacional serbi i en una oportunitat de desenvolupament per al país. Segons Rio Tinto, la seva explotació pot contribuir a augmentar el producte interior brut de Sèrbia entre un 1% i un 4% i crear 2.000 llocs de treball. Això sí, pagant ►

► el preu del desplaçament d'un gran nombre d'habitants, la destrucció de llocs on viuen des de fa generacions, l'alteració irreversible del paisatge, un risc elevat de contaminació de les aigües, la degradació de terres agrícoles i una enorme pressió sobre el transport. Encara que la mina hagi de ser subterrània, la seva construcció i explotació afectaria desenes de pobles i, en cas de contaminació de l'aigua i del sòl, la resta del país. Seria la primera mina de liti d'Europa, però també la primera de tot el món situada en una regió densament poblada.

L'any 2020, les companyies mineres van començar a comprar terrenys amb la intenció d'iniciar l'extracció el 2026. Va ser aleshores quan es va revelar la veritable escala del projecte. Segons els col·lectius locals i forans opositors a l'extracció, des del principi hi ha hagut manca de transparència. Asseguren que la companyia ha amagat l'abast i la naturalesa de l'explotació, fet que va empènyer algunes persones residents a Gornje Nedeljice i altres pobles a vendre les seves terres a la corporació. Avui, però, la major part del veïnat no pensa vendre ni les seves cases ni els seus camps a cap preu, i sense això l'inici de la construcció de la mina és impossible.

La seva determinació va desencadenar protestes massives arreu de Sèrbia, que van portar el govern a anul·lar oficialment el projecte a començaments del 2022. Tanmateix, va resultar ser només aparent: aquella decisió va ajudar el govern a guanyar les eleccions. L'any 2024 es van reprendre els preparatius per a l'extracció, fet que va revifar les protestes, sobretot quan el projecte miner va rebre el suport de la Unió Europea.

“ENS VOLEN COMPRAR”

El matrimoni format per Nebojša i Marijana Petkovic ens reben al poble de Gornje Nedeljice. Són figures destacades del moviment local de protesta. Els preguntem per Dragana Lukic, alcaldessa de Loznica, municipi del qual depèn Nedeljice. Lukic, coneguda a la regió com *Rio Dragana*, és partidària de l'extracció i membre del Partit Progressista Serbi (SNS) de Vucic. “Diu disbarats de nosaltres i nosaltres només li responem a través de les xarxes socials”, afirma Nebojša Petkovic. L'alcaldessa no ha contestat el nostre qüestionari escrit sobre els beneficis que l'extracció podria aportar a la regió.

Davant de la casa dels Petkovic ens espera Dragan Karajcic, cap de l'associació Ne damo Jada al poble. De seguida pugem al seu vell Volkswagen Passat verd fosc. “El meu predecessor intentava col·laborar amb Rio Tinto, però jo m'hi vaig negar. Anava a les reunions a Loznica i informava la gent del que s'estava preparant”, explica, mentre avança lentament per la carretera principal, on es barregen cases cuidades amb ruïnes envoltades de tanques. Fins i tot en alguns immobles encara s'hi pot llegir la inscripció “Necete kopati” (“No excavareu”). “Aquesta lluita la vam començar cinc persones el 2021, i avui ja n'hem sumat entre 300 i 400 dels pobles dels voltants”, conclou Karajcic.

Ens aturem davant la porta de l'Església ortodoxa de Sant Jordi, Karajcic ens guia cap al cementiri. “Aquí hi descansen sis o set generacions”, explica. Rio Tinto assegura que ni l'església ni el cementiri desapareixeran, almenys segons els plans actuals. Tanmateix, a les animacions visuals de la mateixa corporació es veu clarament que l'església quedaria separada del poble pel terraplè d'una carretera de servei per a la mina, i just darrere del cementiri s'hi alçaria una barrera acústica.

Des del turó observem l'àmplia vall, coberta per un mosaic de camps. “Allà hi passa el riu Korenita, i una mica més enllà desemboca al Jadar. El 2014, tots dos rius es van desbordar. Veieu aquells camps de blat de moro? Van quedar sota tres metres d'aigua. I és precisament aquí on volen construir un abocador: dos quilòmetres de llarg i seixanta metres d'alçada”, explica Karajcic.

ARSÈNIC CONTRA BLAT DE MORO

Entre els camps de blat de moro sobresurten pilones metàl·liques blaves, d'uns cinquanta centímetres d'alçada i uns vint centímetres de diàmetre: són perforacions geològiques. En

Un estudi liderat per la investigadora en Química Dragana Dordevic va concloure que el projecte posaria en risc les fonts d'aigua potable de 2,5 milions de persones

total, aquí se n'han fet més de 500. No criden gaire l'atenció, però les seves imatges i enregistraments han arribat fins i tot als mitjans internacionals. “Han vingut tres televisions franceses. També alemanys, polonesos, russos, Al-Jazeera... Els nostres mitjans progubernamentals, però, no venen mai”, lamenta Dragan Karajcic.

Som en un terreny que Rio Tinto té arrendat i pel qual, suposadament, paga compensacions a la propietària pels efectes de la seva activitat, tot i que al mateix temps en minimitza les conseqüències. “Nosaltres només confiïm en científics i experts -subratlla el portaveu de Ne damo Jada-. I també intenten convèncer-los perquè es passin al seu costat, comprar-los. Coneixeu la Dragana Dordevic? Ella no es va deixar comprar, encara que ho van intentar”.

L'estiu passat, aquesta científica, que treballa a la Facultat de Química de la Universitat de Belgrad, va publicar un article a la revista *Scientific Reports* sobre l'impacte ambiental dels treballs geològics relacionats amb el liti. Segons les seves conclusions, el projecte miner, en la seva forma actual, destruiria 533 hectàrees de terreny, principalment camps i boscos. Però sobretot posaria en risc les fonts d'aigua potable de 2,5 milions de persones, a causa dels dipòsits de residus en zones inundables i de possibles filtracions de substàncies tòxiques, filtracions ja s'estan produint a conseqüència de les perforacions.

Dordevic i el seu equip van prendre mostres d'aigua en dos punts del riu Jadar. Per sota de la zona de perforacions es va detectar una concentració de bor disset vegades superior a la registrada, aigües amunt, així com nivells molt més elevats d'arsènic i de liti.

Tal com descriu l'article que va publicar, en un radi d'uns quants metres al voltant d'algunes perforacions els cultius han deixat de créixer. Ho hem comprovat amb els nostres ulls: al voltant del cilindre metàl·lic només hi ha terra seca, no hi creix ni una mala herba, i una mica més enllà, on el blat de moro encara aguanta, les plantes són clarament més baixes.

Rio Tinto nega aquestes acusacions i es remet als seus equips d'experts. Ha qualificat la recerca de Dordevic d'enganyosa i n'ha exigít oficialment la retirada. En resposta a la nostra petició, l'equip de comunicació de Rio Tinto va declarar que “les activitats observades sobre el terreny estan relacionades amb el monitoratge ambiental” i que “les perforacions són una eina estàndard per mesurar els nivells d'aigua subterrània i obtenir mostres per a anàlisis químiques”.

Segons la companyia minera, tot es farà de manera legal i transparent, incloent-hi la recollida de mostres d'aigua i de sòl en col·laboració amb “la principal institució consultora i de recerca del sector hídric serbi: l'Institut Jaroslav Cerni”. Tanmateix, aquest institut, va ser privatitzat el 2022 malgrat les protestes del món científic i fins i tot del Consell Governamental Anticorrupció. L'Estat va vendre l'institut a la constructora Millenium Team, coneguda pels seus vincles amb el partit del president Vucic.

L'oposició al projecte de mina de liti a la vall del Jadar va ser un dels principals motors de les mobilitzacions contra el govern serbi el mes de juny de 2024 a Belgrad

Passem davant d'una casa que Rio Tinto havia llogat com a seu local. “Però els vam fer fora. Des del cotxe posàvem contínuament antigues malediccions de Kosovo a tot volum”, recorda Dragan Karajcic. Ara els representants de la corporació gairebé no s'atreveixen a venir; la gent del poble els reconeix de seguida. O detecten els drons que l'associació ha comprat per no quedar-se enrere respecte de l'adversari. “No s'esperaven resistència. Pensaven que ens doblegarien ràpidament. Però si cedim, tot s'haurà acabat”, creu l'activista.

“QUÈ MENJAREM, BATERIES?”

Només unes hores abans, érem al centre d'informació local de Rio Tinto, on ens van rebre dos representants serbis de la companyia, amb grans somriures. No ens van permetre enregistrar la conversa. “Les nostres portes són obertes a tothom. A qui vulgui, li explicarem tot sobre el projecte”, asseguraven. “Però hi ha persones que no volen dialogar i rebutgen qualsevol conversa. Davant d'això poca cosa podem fer”. Segons els empleats, les relacions amb la comunitat local són molt bones: “Ens prenem molt seriosament la nostra responsabilitat envers la comunitat i intentem ajudar la població local. Per exemple, hem comprat un nou camió als bombers de Loznica”.

Els representants de Rio Tinto descriuen la convivència entre la corporació i la població local gairebé com un idil·li. Però la resistència, tant a la contrada com arreu de Sèrbia, indica que el veïnat viu la situació més aviat com una lluita per la supervivència. Ho comprovem a Nedeljice, quan Dragan Karajcic ens porta a la petita construcció de fusta que serveix de “quarter general” de Ne damo Jadar.

Avui hi ha una reunió de la secció de veterans de la guerra. Alguns semblen jubilats corrents; d'altres, llargues barbes, gordes i samarretes nacionalistes o monàrquiques, recorden més aviat antics combatents txètniks. El moviment Ne damo Jadar

es declara apolític i es concentra en un únic objectiu: impedir l'extracció. D'altra manera, probablement no seria possible que a la caseta de Nedeljice coincidissin agricultors locals, estudiants d'esquerres de Belgrad, motoristes, ecoactivistes de procedència estrangera i veterans de les guerres iugoslaves.

El més jove dels veterans, d'uns quaranta anys, s'asseu amb nosaltres i, sense necessitat de cap pregunta, inicia un monòleg amb determinació: “No necessitem cap mina aquí. Per què? Per guanyar un 20% més durant uns quants anys? Fa mil anys que vivim sense mineria i no hi veiem cap futur -sentència-. Per nosaltres és molt més important que aquí produïm aliments de qualitat a gran escala. Quan comenci l'extracció no hi haurà marxa enrere. S'acabaran l'agricultura i també el turisme. La gent d'Àfrica obté alguna cosa de les mines de diamants i metalls preciosos? Què menjarem aleshores, bateries?”. ●

Aquest reportatge s'ha elaborat amb el suport de la Fundació Rosa Luxemburg. Llegeix-lo en versió completa escanejant aquest QR.

Les dades ocultes del planeta futbol

El Mundial 2026 posa en evidència com els càlculs i estadístiques generades amb suport d'IA, cada cop marquen més el món de la pilota, des de l'arbitratge, als cossos tècnics, els serveis d'‘scouting’ o les transmissions televisives. Però tota aquesta producció depèn d'una força de treball invisibilitzada que opera en llocs amb salaris baixos

TEXT: **RAFAEL GROHMANN**
PROFESSOR A LA UNIVERSITAT DE TORONTO I DIRECTOR DEL LABORATORI DE RECERCA DIGILABOUR

La Copa del Món de futbol de la FIFA 2026 s'ha presentat com el torneig més marcat per dades de la història de l'esport: detecció del fora de joc amb suport d'intel·ligència artificial, una pilota amb sensors, escaneigs en 3D dels 1.248 jugadors participants i un assistent d'IA per a cada selecció. El seguiment en temps real, els models de fitxatge i els panells tàctics ja són eines corrents del futbol professional d'elit. Darrere de cadascuna d'aquesta infinitat de dades hi ha treballadors que les retransmissions televisives mai no mostren.

Les converses sobre tecnologia al Mundial s'aturen a les pantalles: la línia del fora de joc, el VAR, les estadístiques en directe. Poca gent es pregunta qui produeix les dades del darrere, on es generen i en quines condicions. Amb el projecte de recerca *Tech Workers in Football* (*Treballadores de Tecnologia al Futbol*), finançat pel Creative Labour and Critical Futures de la Universitat de Toronto, mapegem la força de treball que hi ha al darrere de les cadenes de valor de les dades de l'anomenat esport rei.

No és un fenomen exclusiu. La intel·ligència artificial, en qualsevol context, funciona amb dades i amb un treball humà que les anota i les valida, i amb una infraestructura física. El futbol en depèn des de fa molt més temps del que suggereix l'entusiasme actual amb la IA. Fa més d'una dècada, un dels grans clubs del Regne Unit, l'Arsenal de Londres, va com-

prar una petita empresa d'anàlisi de dades, StatDNA, amb qui ja treballava com a proveïdora, i la va incorporar a la seva estructura com a departament de ciència de dades. Aquest departament operava amb imatges que codificava una força de treball establert a Cambodja i a Laos. Això passava l'any 2014. Fa més de deu anys que el futbol fa passes en aquest àmbit sense que s'hi hagi prestat gaire atenció.

Hi ha tres capes principals en aquestes cadenes. A prop del joc hi ha els treballadors de tecnologia interns dels clubs i les federacions: els analistes i científics de dades que els clubs contracten directament i que treballen estretament amb els cossos tècnics. No hi ha una sola manera d'organitzar aquesta feina, ni tan sols dins d'una mateixa lliga: els departaments tenen noms diferents i ocupen dependències diferents de l'entitat, els acords laborals varien i els professionals provenen de formacions molt diverses (doctorats en Física o Matemàtiques, persones reclutades a les grans companyies tecnològiques...), i els clubs solen mantenir aquests acords en secret. El FC Barcelona fa anys que té un departament intern de ciència i anàlisi de dades vinculat al Barça Innovation Hub, i l'RCD Espanyol treballa amb la consultora d'IA Olocip. Però, com passa arreu, qui forma aquests equips amb prou feines és conegut fora dels clubs. Fins avui, cap recerca no ha documentat el perfil d'aquests treballadors.

Més enllà de les estructures dels clubs hi ha els proveïdors de dades, i no són tots iguals. Alguns recullen les estadístiques oficials dels partits (el registre estructurat de les accions amb la pilota) i en tenen els drets de distribució per a mitjans de comunicació i cases d'apostes. Altres s'especialitzen en el rastreig, amb càmeres als estadis per fixar la posició de cada jugador, i són els seus enginyers qui transformen aquests vídeos en brut en dades. Una empresa emergent francesa, SkillCorner, fins i tot, construeix dades de rastreig només a partir de les imatges de les retransmissions. A l'Estat espanyol, Mediacoach, la plataforma oficial de seguiment de LaLiga, amb càmeres a tots els estadis, és la font de bona part de les gràfiques sobre els detalls tècnics del partit que es veuen per televisió. La mateixa selecció espanyola en depèn: la Federació ha signat acords amb Stats Perform i amb Driblab.

Al voltant d'aquests proveïdors hi ha un ecosistema més ampli: fabricants de *wearables* amb GPS i sensors inercials que mesuren quant i amb quina intensitat corren els jugadors, plataformes de vídeo que graven i etiqueten els partits, bases de dades a les quals els departaments d'‘scouting’ dels clubs recorren a la recerca del proper reforç, consultores que modelen el rendiment dels esportistes a partir de dades pròpies o de tercers, empreses nascudes a la indústria de les apostes que avui venen prediccions i sistemes de gestió

d'atletes que intenten anticipar el risc de lesions, etcètera. En totes aquestes capes, qui hi fa la feina sol estar contractat a temps complet, sovint amb acords de confidencialitat i concentrat en uns pocs pols de negoci. I el camp s'estreny: un nombre reduït d'empreses controla les dades de les quals depenen la majoria dels clubs, a còpia d'onades d'adquisicions (l'estatunidenc Hudl, per exemple, va comprar StatsBomb el 2024), de capital d'inversió i de diners del mercat de valors a mesura que el sector es consolida.

Més lluny de la mirada del públic, a la base, hi ha els treballadors de dades que anoten el que passa als terrenys de joc. Miren els partits i converteixen cada passada, cada entrada i cada xut en dades estructurades, a contrarellotge de la retransmissió. Aquesta feina es concentra en territoris amb salaris mitjans baixos: més de 100 treballadors anoten partits des d'una sola oficina a Ternòpil (Ucraïna) i una força de treball semblant ho fa al Caire. Al nivell més baix, bona part d'aquestes dades en directe les recullen persones contractades partit a partit, pagades, doncs, a tant la peça. Una empresa alemanya, que avui és part d'una companyia australiana, té els partits anotats per un equip que treballa a les Filipines, on es poden dedicar tres o quatre hores a un sol partit.

Al llibre *Expected Goals* (*Gols esperats*, Harper Collins, 2023), Rory Smith explica que tot treballador de dades nou a Manila aprèn l'ofici amb un sol partit: la victòria per 7 a 1 d'Ale-

Un quadre d'anàlisi basat en IA del joc que utilitza el Barça Innovation Hub del Futbol Club Barcelona.

Bona part de l'anotació en directe de les dades dels encontres les recullen persones contractades partit a partit i que cobren per peça en llocs com les Filipines

manya sobre el Brasil a la semifinal del Mundial de 2014. Malgrat xutar i tocar la pilota més que el rival, el Brasil va ser aixafat, i d'aquesta manera s'aprèn quins altres factors cal tenir en compte a l'hora d'etiquetar les jugades.

Totes aquestes capes sostenen la forma com es gestiona el futbol i com es mira: els gràfics de la retransmissió, els percentatges de probabilitat de victòria a la pantalla, les decisions tàctiques, sobre els minuts al camp de cada jugador, els fitxatges basats en dades. Tot prové de la tasca d'uns treballadors essencials, però el gran públic els desconeix; fins i tot els científics de dades rarament són coneguts pel seu nom fora dels clubs. Com més avall a la cadena, menys es veu la feina. Alguns dels qui recullen dades en directe han acabat als tribunals, com ara aficionats i estudiants pagats amb prou feines amb entrades, atrapats en disputes entre els gegants de les dades.

La cadena de valor també té una geografia. L'anàlisi d'alt valor l'acaparen un grapat de zones riques,

mentre que l'anotació es concentra en ciutats de l'Europa de l'Est, l'Àfrica i el Sud-est asiàtic. Els clubs de fora de les lligues dominants sovint paguen aquests proveïdors en moneda estrangera. Però seria un error veure aquestes lligues com a endarrerides: el futbol brasiler, per exemple, estableix els seus propis acords amb empreses que registren cada partit des del senyal de televisió i consultores que formen els analistes que els clubs es disputen, i un mercat de treball de ciència de dades que circula dins d'Amèrica Llatina, al voltant de departaments interns d'anàlisi que transiten entre els clubs.

Un mecanisme transfronterer mereix atenció: cada cop més inversors són propietaris de diversos clubs en països diferents i els gestionen com una sola cartera, amb mètodes, dades i professionals que es mouen d'un club a l'altres com transferències internes. No cal anar gaire lluny. El Girona FC forma part del City Football Group (la xarxa del Manchester City), que diu disposar d'informació sobre prop de mig mi-

lió de jugadors a través de l'*scouting* combinat dels clubs que estan en la seva òrbita; un analista del Girona, Laurie Shaw, va passar a ocupar el mateix paper al New York City FC, un altre club del grup als EUA.

El Mundial posarà les dades i la IA del futbol a l'escenari més gran possible. Centenars de milions de persones veuran els partits i discutiran els números de la pantalla. Els treballadors de dades que corren contra el rellotge, els proveïdors que venen dades a tercers i els analistes que negocien amb els cossos tècnics, no sortiran a la pantalla, però res d'aquest espectacle no existiria sense ells.

El futbol que veurem funciona tant amb la seva feina com amb la dels jugadors. La recerca, els mitjans de comunicació i fins i tot els clubs s'han de prendre seriosament aquesta força de treball: qui són, on treballen, quant cobren i quina veu tenen sobre les tecnologies de què depenen. I, a diferència del beisbol, el futbol no es rendeix mai del tot als números: continua sent màgic, imprevisible.●

Yayo Herrero

antropòloga i activista
ecofeminista

“El discurs del sacrifici
per a una transició
ecosocial parteix de la
idea falsa que la vida
actual és meravellosa”

En un món que crema, llegir a Yayo Herrero (Madrid, 1965) és ubicar-se no només en la intersecció estructural entre sexisme, racisme i classisme, sinó també en el pensament crític a cavall entre ciència, antropologia i política. Davant les múltiples crisis que patim, Herrero ens recorda que estem obligades al canvi i que el futur és un projecte per imaginar. La combinació de mirada ecofeminista i formació en antropologia, educació social i enginyeria tècnica agrícola es plasma al seu últim llibre, 'Metamorfosi. Una revolució antropològica' (Arcàdia, 2026). L'assaig ofereix una anàlisi polièdrica del capitalisme i de les bases per sortir-ne, que alerta de la mutació que vivim i proposa un camí de metamorfosi social

TEXT: **GEMMA GARCIA**

FOTOGRAFIA: **VICTOR SERRI**

La científica Eunice Foote ja va parlar de l'alteració del clima el 1856, i el 1972 es va publicar l'informe *Els límits del creixement*. Per què aquestes i altres advertències prèvies han estat en va?

Efectivament, Foote fa el primer experiment que mostra la incidència de les energies fòssils en el canvi climàtic i només tres anys més tard es perfora el primer pou de petroli industrial a Pennsilvània. El fet d'haver fet cas omís d'aquestes alertes i a moltes altres crec que té a veure amb la classe de cultura que hem conformat. Al llibre la denomino “cultura extraviada” i ha generat una sèrie de creences, conviccions, conceptes i categories que dificulten la comprensió del que està passant i del risc que suposa, i poder actuar davant d'això.

Ens recordes que la natura té una gran capacitat de regeneració. Així i tot, estem en un camí de no retorn?

Fonamentant-me en l'ecòleg Ramon Margalef, he intentat explicar fins a quin punt el capitalisme i la nostra cultura extraviada, no només fricciona amb la natura, sinó que té una lògica antagònica amb la de la mateixa naturalesa. En les fases més juvenils d'un ecosistema, la producció de biomassa és molt alta, i va caient com més complex es va fent. Arriba un moment que l'ecosistema creix molt poc -és molt poc productiu en biomassa-, i tota l'energia es fa servir perquè el que alberga estigui el més segur possible. La dinàmica del capitalisme és inversa. Li interessen les fases productives dels ecosistemes, que són les més juvenils, les menys segures. Els processos que anomenem homeostàtics intenten reconduir a l'equilibri cada vegada que hi ha una pertorbació o un desgavell. Per exemple, si de sobte hi ha una concentració més gran de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera, la trama de la vida s'organitza i els oceans comencen a absorbir part del sobrant per mantenir el context al qual està adaptada la vida. Aquests processos homeostàtics són tremendament poderosos i serveixen per assegurar el conjunt de la vida. El que passa és que si les pertorbacions són molt intenses i violentes, els processos homeostàtics deixen de funcionar. És un suïcidi generar models de vida en comú que desbaraten els equilibris ecosistèmics i els processos homeostàtics, que són els que permeten que la trama de la vida de la qual formem part sigui segura per a nosaltres.

Davant les advertències de no retorn, la resposta més significativa ha estat la substitució de combustibles fòssils per energies renovables. Això és precisament una evidència de no haver acceptat els límits?

Revela aquesta inconsciència, sí. Només s'ha solucionat un problema: el forat de la capa d'ozó. El protocol de Montreal va prohibir l'ús dels productes que la deterioraven i es va tancar. En el moment actual s'està tractant el canvi climàtic amb un enorme reduccionisme, com si fos un problema aïllat. Com si el problema fos només l'emissió de gasos amb efecte d'hivernacle provocats per la crema de combustibles fòssils. Amb aquest marc reduccionista també s'estan plantejant solucions reduccionistes. Per un cantó, es pretén substituir el petroli per altres fonts energètiques renovables i netes per reproduir gairebé el mateix model que tenim. D'altra banda, s'està obviant que per poder generar energia sota aquest model fan falta els combustibles fòssils i també liti, coure, platí, antimoni, disprosi, cobalt... tots aquests minerals que també són finits i han de ser extrets, en molts casos, amb energia i amb una maquinària que depèn de combustibles fòssils. A més, l'energia elèctrica és una part molt petita del consum energètic, el gruix és l'energia del transport que és fòssil. Tampoc es té en compte que per poder fer aquesta transició en una part molt petita del planeta cal incrementar les dinàmiques extractivistes i neocolonials sobre altres territoris. Fa un any i mig vaig estar en un congrés d'ecologia política a Llatinoamèrica i moltes taules rodones van acabar amb la mateixa pregunta: com ens defensarem de la transició energètica del món ric?

A l'acumulació “per desposseïció” del sistema capitalista, tu hi afegeixes “per repressió”. Quin paper juga la guerra i el control per reproduir el sistema?

Aquest concepte, que és de William Robinson, descriu un pas més en l'acumulació per desposseïció de la qual parlava no només David Harvey sinó Silvia Federici o Maria Mies -que sovint, ens oblidem de les dones, que són menys estudiades del que haurien de ser. Desposseïr algú d'alguna cosa ja és un exercici de violència, però com més es contrau el planeta i els recursos, aquesta desposseïció comença a requerir dinàmiques més violentes. Per exemple, Frontex, l'organisme encarregat de “gestionar” les fronteres exteriors de l'espai Schengen i la Unió Europea, és un exercici d'acumulació per repressió enorme. Permet passar els recursos, però deixa la gent a fora. També ho són les guerres, les lleis mordassa, la vigilància o els mecanismes de control. Ara patim l'empresa Palantir i totes les tècniques de vigilància a Gaza.

Precisament hem vist com els Estats Units segresten el president de Veneçuela, ofeguen Cuba i ataquen l'Iran. També com Israel comet un genocidi a Gaza o Rússia envaeix Ucraïna. Vivim conflictes i guerres amb el teló de fons de la disputa dels recursos, com a part de la negació dels límits?

Sí i no és una novetat. El nostre marc cultural i el nostre model de desenvolupament és estructuralment colonial, s'ha basat històricament en el terricidi, la despulla i el genocidi. Però ara, en un context de contracció material, vivim una resposta distòpica. Neguem els límits, els problemes de model i la necessitat d'un canvi radical en la forma d'organitzar la materialitat de la vida en comú. I desviem el focus a força de construir la idea que sobra gent. És a dir, la resposta distòpica al context de decreixement o de contracció material inevitable es basa a distingir entre alguns subjectes que, protegits pel poder econòmic, polític i militar, poden aspirar a continuar satisfent determinats models de vida que es consideren irrenunciables, i un altre sector del món viu -plantes, animals, bacteris, microorganismes, ecosistemes i molts éssers humans- que són directament arraconats als marges o expulsats de la vida mateixa. En aquest marc és on cal entendre l'escalada militar i aquestes guerres. No són noves,

“Desposseïr algú d'alguna cosa és un exercici de violència i com més es contrauen el planeta i els recursos, calen dinàmiques més violentes”

però, com diuen Vero Gago i Luci Caballero quan parlen de la situació a l'Argentina, ara tenen una intensitat i una velocitat tremenda que genera un enorme atordiment i van acompanyades d'una brutal exhibició de crueltat.

Aquesta crueltat va tocant cada cop més territoris, no només del sud global?

El nostre model de desenvolupament és impossible d'entendre sense la conquesta del territori que ara mateix anomenem Amèrica, un procés de genocidi i terricidi conjunt. Ara el que vivim és una intensificació amb aquests neoextractivismes que converteixen molts llocs en zones de sacrifici o, com diuen les persones que habiten el sud global, en zones en resistència. La sociòloga Saskia Sassen deia que vivim en un món d'expulsions. Es referia al fet que molta població és expulsada dels seus territoris. Hi ha una tanca que s'obre i es tanca cada dia perquè entrin els materials, l'energia o els aliments que venen d'allà, però es tanca amb pany i forrellat perquè no entrin les persones que han estat expulsades per aquesta dinàmica extractivista. Però també estem assistint a dinàmiques importants d'expulsions dins del món ric i els processos de gentrificació a causa de la turistització massiva en són un exemple clar. Hi ha una reducció a recurs o residu de tot allò que no és útil per al model. És un aprofundiment dels cicles tòxics del capitalisme, que consisteixen a arribar, extraure, esgotar, destruir, sotmetre i, quan ja no en trec benefici, tornar a començar el mateix cicle a un altre lloc: des dels nostres territoris al sud global, fins, de manera fantasiosa, a la lluna o a mart.

Com deies, tot s'ha accelerat i sentim cert atordiment i certa dificultat per reconèixer el que ens envolta. És el que anomenes “solastàlgia”?

El concepte de *solastàlgia* és molt poderós. Significa sentir nostàlgia del mateix lloc on vius, perquè ha canviat radicalment i ja no reconeixes ni les relacions ni les comunitats que l'habituen. Això genera un gran malestar i incertesa, també molta por i dolor. Jo, per exemple, ara visc a Cantàbria, però vivia al barri de La Latina de Madrid, que per mi ha estat una llar. Va arribar un moment en què el procés turístic i la conversió d'una bona part dels habitatges en pisos per a turistes va generar un procés d'expulsió, de canvi radical del barri, de les botigues, dels bars, dels negocis, dels carrers... de la mateixa configuració urbana. Senties nostàlgia per la pèrdua del mateix paisatge que veies cada dia des de la finestra. Eren les mateixes cantonades, els mateixos edificis, els mateixos portals, però ja tot era diferent. Això també passa a qui habita un territori cremat o devastat. I aquesta sensació de pèrdua genera una tremenda incertesa. A més, hi ha moltíssimes persones que tenen dificultats per connectar el malestar que senten amb les causes estructurals.

Políticament, quines conseqüències té aquesta solastàlgia barrejada amb la dificultat per entendre'n les causes?

Aquesta dificultat és l'espai que aprofita l'extrema dreta. Alguns sectors de la política institucional d'esquerres o progressistes insisteixen a mencionar el malestar. I diuen coses per a mi marcianes, com que no en parlem perquè a la gent li fa por o que, perquè hi hagi possibilitat de fer polítiques progressistes, cal que la gent estigui il·lusionada. S'intenten erigir en directors d'orquestra, com si tinguessin una batuta emocional. Mentrestant, la ultradreta sí que esmenta del malestar, la ràbia, el dolor i després ocupa aquest espai de mediació amb les causes estructurals i redirigeix aquestes emocions a altres llocs on no resideixen els problemes. Fa servir bocs expiatoris. És a dir, empra la solastàlgia per anomenar la nostàlgia o l'enyorança per passats que en realitat mai no van existir. Per tant, desocupar o deixar d'habitar l'espai del malestar genera un problema enorme. Honorar el dolor -com diu un tango que m'agrada molt-, reconèixer el dolor, la por o la incertesa com a emocions tan humanes com totes les altres és el que permet polititzar-ho, col·lectivitzar-ho i metamorfosar-ho en

ràbia, en alegria ferotge, en proposta política, en comunitat. No conec cap èxit que no hagi partit del dolor.

L'esquerra no acaba de trobar el punt mitjà entre pessimisme tòxic i optimisme buit?

Les esquerres són àmplies i tremendament diverses. Alguns moviments socials han caigut en un pessimisme no exempt de lluita, que em sembla prodigiós. Però crec també que el cicle del 15M, i sobretot les seves derivades polítiques, van entrar en una mena de reduccionisme de la política al relat i a la disputa mediàtica. Al meu entendre, tot el constructe polític que es va fer al voltant de la idea dels populismes ha estat nefast. A Amèrica Llatina, primer van ser els moviments i després es van teoritzar, i aquí, en canvi, a partir de la teoria, es va intentar fer un procés d'enginyeria política i convertir el que havia estat la teorització en un moviment. A més, s'assenyalava que no es podia parlar dels problemes per no fer decaure l'ànim de la gent, generar por i paralitzar-la. Des del meu punt de vista, en realitat no anomenaven determinats problemes perquè no tenien solucions fàcilment incorporables. No hi ha cap esquerra institucional que pugui fer allò que cal fer sense una certa massa crítica que ho desitgi. Al mateix temps, crec que hi ha un pessimisme poc esmentat, que dona per fet que serà impossible fer cap mena de transformació estructural i es conforma amb el que hi ha. Per això és important col·locar el temps al seu lloc. Als meus 60 anys, tinc força clar que probablement no veuré el món canviar globalment en la línia que jo voldria, perquè en termes de temps històrics, la meua vida és una minúcia. El meu primer activisme va ser la lluita contra l'apartheid sud-africà i el vaig veure caure, però hi ha altres coses que seran llavors que deixarem.

Molta gent pot pensar que una transició ecològica i social requereix sacrifici i patiment. És possible una vida bona i quina seria?

El moviment ecologista sempre ha parlat de la idea de viure bé amb menys i hi ha algunes persones que parlen del luxe comunal. Sempre s'ha intentat seduir amb la idea que viurem millor, però crec que hi ha alguns punts una mica fal·laços. Jo sempre dic que ningú no pot prometre felicitat. Podem prometre treballar per comprometre'ns amb les condicions de vida bones per

“Moltíssimes persones tenen dificultats per connectar el malestar que senten amb les causes estructurals i aquest és l'espai que aprofita l'extrema dreta”

a tothom: garantir necessitats de subsistència, entesa, protecció, participació o relacions de respecte. Però tot i tenir totes les possibilitats de viure bé, hi ha la mort o el desamor. Gran part del discurs del sacrifici per a una transició ecosocial parteix de la idea falsa que la vida en l'actualitat és meravellosa i que tothom hi perdrà. Però la realitat és que no tenim una societat on tota la gent visqui bé, ni de bon tros. Informes, com els de la fundació FOESSA, mostren que tenim un percentatge no petit de la població en condicions de pobresa estructural. Entre el 30% i el 35% de la població està fent comptes per veure si pot arribar a final de mes. Són persones que el dia 20 de cada mes comencen a ficar espaguetis i tomàquet fregit de pot a la cistella de la compra perquè no poden comprar el que els agradaria; persones que no anar-se'n de casa o que han hagut de tornar a casa dels pares perquè no hi ha qui pagui l'habitatge. Persones que no encenen la calefacció a l'hivern encara que tinguin fred perquè no saben si la podran pagar. A més, hi ha un munt de persones amb problemes de salut mental, medicalitzada, amb uns índexs de suïcidi juvenil aterridors.

Per tant, una transició podria millorar la vida de la majoria?

En una transició, que no ha de ser energètica només, sinó un canvi en la manera de ser i d'estar, la major part de la gent guanyarà en temps, en dignitat de vida, en relacions, en l'accés a aliments suficients i de qualitat, en un accés més humà i més senzill a l'habitatge, en un millor accés a una salut pública en condicions, en una educació pública que es pugui garantir i que sigui de quali-

tat, en cures dignes al llarg de tota la vida sense explotar ningú. Però òbviament, hi ha un sector de població que ha de perdre capacitat d'acumulació perquè tothom tingui una vida digna. I com que no volen perdre aquesta capacitat d'acumulació, que no pas de qualitat de vida, hem de veure col·lectivament com ens defensem d'aquestes persones, perquè la lluita de classes existeix. Per seduir em sembla inevitable passar el dolor de reconèixer que la vida promesa d'abundància sense límits per a tothom en un planeta físicament limitat és una fal·làcia.

Hi ha una minoria que sí que haurà de rebaixar les condicions de vida per possibilitar-ne de millors per a la majoria. Però, per això, s'ha d'assumir que calen polítiques que no agradaran a tothom?

Entenc l'argument possibilista segons el qual hem d'aconcentrar tothom perquè és una conseqüència directa de no tenir una estructura d'organització que sigui capaç de sostenir aquesta lluita. És a dir, si tu no la tens, a la institució el que li toca és bregar en un marc i en unes relacions de poder en què la teva fragilitat és immensa. Ningú que arribi a la institució podrà fer coses que protegeixin realment la vida de la major part de la gent, si no té una certa majoria que vulgui i desitgi aquests canvis. Per això em sembla un suïcidi no treballar-ho i no anar a l'arrel de les coses. Efectivament, el que cal fer genera conflicte. De fet, fixa't si genera conflicte que per mantenir aquesta acumulació per desposseïció, hi ha països que estan envaint territoris, aniquilant poblacions, segrestant presidents, cremant-ho absolutament tot o caçant persones migrants i tancant-les en gàbies. ●

Ideari

Muntatge propi amb una imatge actual de Gaza i, a la dreta, una simulació de la zona de la costa segons el 'Pla de Reconstitució, Regeneració Econòmica i Transformació de Gaza', proposat des de l'entorn de Donald Trump.

Muntatge propi amb una imatge actual de Gaza i un render exterior de la distribució dels contenidors habilitats com a habitatges d'emergència, segons el 'Pla àrab per la recuperació i reconstrucció de Gaza', impulsat per la Lliga Àrab.

GUERRA DE RENDERS PEL PODER A GAZA

TEXT: **CONCHI BERENGUER URRUTIA**

Agents com l'administració Trump o la Lliga Àrab han presentat plans per reconstruir la Franja de Gaza, amb una diversitat de propostes que evidencia fins a quin punt els plans urbanístics són una operació de poder determinant de les relacions socials, la memòria o la capacitat de la població per reconèixer-se en l'espai

A

la Franja de Gaza, la destrucció és mesurable. Des de l'inici de l'ofensiva israeliana, l'octubre de 2023, el Ministeri de Salut de Gaza xifra en més de 72.000 les persones assassinades i en més de 173.000 les ferides. A això se sumen prop de dos milions de desplaçades, moltes d'elles de forma repetida i situacions d'amuntegament extrem en refugis, escoles i campaments improvisats i informals.

Les pèrdues humanes troben el seu reflex directe en la destrucció del territori. Segons dades de l'ONU-Habitat, les operacions militars israelianes han generat més de 61,5 milions de tones d'enderrocs -l'equivalent a emplenar el Camp Nou 41 vegades- en un territori de tot just 365 quilòmetres quadrats. Sota aquestes muntanyes heteromorfes de ruïnes romanen enterrats habitatges, infraestructures, xarxes de serveis i, en molts casos, cossos que encara no han pogut ser recuperats.

Arran de les guerres dels Balcans dels anys noranta s'ha consolidat el terme "urbicidi", que fa referència a la destrucció deliberada d'una ciutat com a forma de violència política o militar. No es tracta només de danyar edificis, sinó d'atacar el teixit urbà com a sistema que fa possible la vida col·lectiva d'una societat en un moment determinat. Aquesta mena de destrucció parteix de la idea que l'urbanisme i l'arquitectura no són neutrals, perquè organitzen relacions socials, econòmiques i polítiques i, per tant, aquest entorn construït pot ser interromput o reconfigurat, el que comporta inevitablement un canvi dels modes d'habitar el territori. Des de les seves primeres formulacions en la literatura acadèmica, el concepte d'*urbicidi* s'ha vinculat a processos de desplaçament forçat, neteja ètnica i reconfiguració territorial.

En el cas de Gaza, la destrucció sistemàtica d'infraestructures i espais urbans no pot llegir-se només com una suma d'objectius militars individuals, sinó com una idea de transformació profunda del territori. Això modifica també les condicions de permanència de la població fins ara resident i les possibilitats futures d'habitar l'espai. La guerra no sols destrueix la ciutat existent, sinó que produeix les condicions sobre les quals haurà de construir-se la següent.

Mentre continuen els bombardejos i els desplaçaments, diversos actors polítics ja projecten escenaris diferents i en alguns casos incommptable per al mateix territori. La disputa per Gaza no es lliura només sobre les seves ruïnes, sinó també sobre els plans que pretenen definir què serà la Gaza que emergeixi d'aquestes ruïnes.

Els diferents plans de reconstrucció no han d'entendre's com a projectes equivalents, sinó com a propostes que responen a interessos, escales i models polítics diferents. Estudiar-los permet entendre que la reconstrucció de Gaza no és només una qüestió tècnica, sinó una disputa sobre la sobirania, el territori i la vida quotidiana de la població.

Israel no ha presentat fins ara un pla urbanístic integral per a la Franja. Tanmateix, això no implica una absència de

planificació territorial, sinó una forma distinta d'intervenció. Les recerques de Forensic Architecture -grup d'investigació de la universitat anglesa de Goldsmiths- mostren com Gaza es reconfigura mitjançant corredors militars, zones d'exclusió, moviments de terres, demolicions sistemàtiques i noves infraestructures de control.

Més enllà de la lògica d'una operació militar puntual, moltes d'aquestes intervencions presenten característiques pròpies d'una ocupació territorial prolongada, segons les recerques de Forensic Architecture. La consolidació de corredors com el de Netzarim, l'expansió de zones *buffer* al llarg de la frontera o la implantació d'infraestructures permanents impliquen transformacions espacials difícils d'interpretar com a mesures temporals. En aquest context, encara que no existeixi un pla urbanístic explícit, sí que s'estan modificant de manera activa les condicions físiques sobre les quals es projectarà qualsevol reconstrucció futura.

EL PLA TRUMP, NETEJA ÈTNICA TURBOCAPITALISTA

El febrer de 2025, el president dels Estats Units, Donald Trump, difonia en les seves xarxes socials un vídeo generat amb IA generativa, en el qual una Gaza devastada es transformava en una successió d'hotels de luxe, gratacel enfront de la mar i complexos turístics. En les imatges apareixien bitllets caient del cel, cotxes esportius, platges reurbanitzades i escenes grotesques de celebració del suposat renaixement econòmic del territori. Al marge de la polèmica que va generar, el vídeo sintetitzava una idea que ja anava apareixent en diferents documents i declaracions de la nova administració estatunidenca: Gaza com a oportunitat d'inversió un cop finalitzada la guerra.

Aquesta visió cristal·litza posteriorment en el denominat Board of Peace, un organisme diplomàtic del qual forma part Israel, proclamat formalment per Donald Trump durant el Fòrum Econòmic Mundial de Davos, el 22 de gener de 2026. En el mateix escenari, el seu gendre i assessor, l'inversor immobiliari Jared Kushner, va fer públic un pla mestre per a Gaza anomenat *The GREAT Trust* (jugant, en anglès, amb les inicials de "Gaza", "Reconstitution", "Economic

Acceleration" i "Transformation"). El projecte planteja una reconstrucció integral de la Franja basada en una suposada desmilitarització i l'obertura a la inversió internacional. Els documents d'aquest pla inclouen nous desenvolupaments residencials d'alta densitat, zones industrials i logístiques, infraestructures tecnològiques, corredors de transport i una profunda transformació de la façana marítima al més pur estil d'una ciutat turbocapitalista.

Al GREAT, Gaza apareix com una superfície disponible per a la inversió, amb un dibuix plantejat com si la franja fos una tabula rasa. En aquest marc, la reconstrucció es formula com un procés de transformació econòmica i urbana a gran escala, articulada mitjançant inversió internacional i mecanismes de governança supranacional, amb un fideïcomís dels EUA facilitat per Israel per un període, com a mínim, de deu anys. El territori es presenta no sols com a espai a reparar, sinó com a actiu a reorganitzar dins de circuits globals del capital.

EL PLA 'THE GREAT TRUST' DE DONALD TRUMP ES BASA EN LES IDEES DEL BARÓ DE HAUSSMAN, URBANISTA QUE VA OMPLIR EL PARÍS DE NAPOLEÓ III DE GRANS BOULEVARDS, ENTESOS COM A EINA DE CONTROL POLÍTIC

A la dreta, projecte de distribució de contenidors habilitats com a habitatges d'emergència, recollits al pla de reconstrucció de la Lliga Àrab. A l'esquerra, una imatge real dels efectes dels bombardeigs.

Des d'aquesta perspectiva, la reconstrucció deixa de ser sols una qüestió de rehabilitació material per a convertir-se en un exercici de disseny econòmic de l'espai. La zona projectada no parteix de la continuïtat del teixit existent, sinó de la seva reconfiguració en funció de noves lògiques capitalistes i extractivistes d'inversió, mobilitat i rendibilitat territorial. Això implica el desplaçament de la població gaziana, que queda expressat com una quelcom suposadament voluntària, però que es contempla com un dels punts clau per a millorar la rendibilitat del fideïcomís. Seria l'equivalent a una neteja ètnica amb finalitats de rendibilitat econòmica.

En aquest mateix document es comparteix que la idea d'urbanisme plantejat per a la Franja segueix els principis de Georges-Eugène Haussmann, urbanista de cambra de Napoleó III, que va dur a terme les reformes més conegudes del París del segle XIX. Les intervencions haussmanianes solen associar-se a l'higienisme urbà -ventilació, sanejament, obertura de grans avingudes, entrada de llum en barris densos-, però la historiografia urbana fa dècades que assenyalava que tenien també una dimensió política i militar fonamental. Els estrets carrers medievals de París facilitaven les barricades i les insurreccions populars; els nous bulevards permetien el desplaçament ràpid

de tropes, una vigilància més elevada i un control més efectiu de la població. La modernització urbana i el control polític eren dues cares de la mateixa operació.

URBANISME AL SERVEI DE L'ORDRE

Per això resulta cridaner que el Pla Mestre de Gaza trumpista recorri explícitament a Haussmann per a justificar la transformació del territori. El document afirma que pretén corregir una suposada causa estructural de la insurrecció mitjançant una reorganització radical de la forma urbana. És a dir, no planteja únicament reconstruir edificis destruïts, sinó modificar l'estructura espacial de la ciutat per a produir i controlar determinats comportaments socials i polítics.

A més, la referència resulta anacrònica des del punt de vista de l'urbanisme contemporani. Bona part dels debats urbans actuals -des de la "ciutat dels quinze minuts" fins a les estratègies de l'urbanisme feminista de proximitat i els teixits d'usos mixtos- han evolucionat precisament en direcció contrària a la lògica dels grans eixos, de les superinfraestructures, de la distribució del territori en grans zones segons la seva activitat i de les operacions de tabula rasa. Avui existeix un ampli consens professional entorn de la importància de preservar ►

► teixits urbans existents –si l’urbanisme està relacionat amb la manera d’habitar un territori, també implica una memòria sobre els costums–, reforçar centralitats locals i reduir desplaçaments obligats.

Per això, la qüestió no és únicament si el pla de l’administració Trump és políticament problemàtic, sinó també si resulta descontextualitzat. Mentre bona part de l’urbanisme contemporani planteja reconstruir a partir de la continuïtat i la facilitació de la vida quotidiana, el Gaza Master Plan proposa una reorganització territorial massiva inspirada en models decimonònics de modernització des de dalt.

LLIGA ÀRAB, DESENVOLUPISME A L’ESTIL GOLF PÈRSIC
La Lliga Àrab va aprovar el març de 2025 un pla alternatiu impulsat per Egipte i amb el suport de diverses monarquies del Golf Pèrsic. El projecte, valorat en 46.000 milions d’euros i elaborat a partir d’estudis del Banc Mundial i del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, s’articula sobre una premissa política clara: la reconstrucció de Gaza ha de realitzar-se sense desplaçaments forçats de la seva població.

La iniciativa sorgeix com a resposta directa a les propostes estatunidenques que contemplaven la reubicació de la població gaziana en països veïns com Egipte o Jordània durant el procés de reconstrucció. Enfront, el pla àrab reivindica el dret a la permanència en el territori i planteja el retorn de l’Autoritat

Palestina (AP) com a horitzó institucional. En aquest marc, es proposa la creació d’un comitè administratiu transitori format per perfils tecnocràtics i independents, sota supervisió de la mateixa AP, amb seu a Cisjordània.

Des del punt de vista urbà, el pla s’organitza com un procés per fases. La primera etapa se centra en la retirada d’enderrocs i la recuperació d’infraestructures bàsiques, juntament amb la instal·lació de solucions residencials temporals construïdes mitjançant mòduls prefabricats i contenidors habilitats com a habitatges, distribuïts en diferents àrees del territori. Aquestes estructures configuren una ciutat provisional, pensada per a sostenir la vida quotidiana mentre avança la reconstrucció definitiva.

A partir d’aquí, el projecte escala cap a una reconstrucció de caràcter més permanent, amb la construcció de centenars de milers d’habitatges, la rehabilitació de xarxes d’aigua i sanejament, i la recuperació d’infraestructures estratègiques com el port i l’aeroport. No obstant això, aquesta fase ja no es planteja des de la lògica de la petita escala del teixit previ, o des de la continuïtat, sinó des d’una reorganització territorial basada de nou en grans peces funcionals.

Tot i que el pla introdueix en la seva formulació conceptes com “expansió urbana sostenible”, la transició entre la fase d’emergència i la reconstrucció definitiva revela un salt d’escala significatiu. L’organització del nou teixit residencial en grans conjunts d’habitatge, associats a àmplies bosses d’aparcament

A la part dreta, una simulació dels nous espais residencials que preveu el pla de reconstrucció impulsat per la Lliga Àrab.

i separats de les àrees productives, apunta cap a un model de mobilitat fortament dependent del transport privat, alineat amb les lògiques racionalistes occidentals del segle passat, que entenen la ciutat com una màquina productiva. De la mateixa manera, la transformació del front marítim -tot i que no recorre a les imatges espectaculars dels renders estatunidencs- incorpora la previsió de desenvolupaments turístics de baixa densitat, que alterarien l'accés de la població local al litoral com a espai quotidià.

El document de la Lliga Àrab, d'altra banda, no contempla la conservació d'edificis amb valor patrimonial o històric, la qual cosa implica una ruptura amb la ciutat prèvia a la guerra. Ara bé, incorpora referències a elements associats a la cultura arquitectònica palestina -com patis interiors, arcs, voltes, talles en pedra de Jerusalem i l'ús d'aquest material en la construcció- presentats com a part d'una estratègia de "preservació de la identitat cultural i el patrimoni arquitectònic".

No obstant això, aquests elements apareixen de manera puntual i descontextualitzada dins de les visualitzacions del pla, més com a recursos formals aplicats a noves construccions que com a continuïtat del teixit existent. En aquest sentit, la seva incorporació no equival a la preservació de l'entorn construït previ, sinó a la seva reinterpretació dins d'una lògica de nova planta que no garanteix l'arrelament espacial ni la continuïtat material del territori.

Els documents elaborats a Egipte estructuren Gaza al voltant de noves centralitats: Rafah com a node logístic, Khan Yunis com a centre de coneixement, la ciutat de Gaza com a capital administrativa i el nord de la Franja com a pol cultural. Més que una reconstrucció barri a barri, es proposa una redistribució del territori mitjançant una zonificació funcional i grans infraestructures públiques.

Aquesta lògica connecta amb una tradició desenvolupista pròpia de nombrosos estats àrabs i del golf Pèrsic, on la modernització urbana s'impulsa des de grans operacions estatals d'infraestructura i habitatge. L'escala d'intervenció és massiva: grans conjunts residencials, sistemes de transport, xarxes tècniques i zones productives articulades des d'una planificació centralitzada.

Encara que el discurs polític situa a la població palestina en el centre del procés, les decisions urbanístiques i de planificació continuen concentrades en actors estatals, organismes tècnics i agències internacionals, amb una participació directa de la població afectada encara poc definida en les fases de disseny.

DISTRICTE 11, APUNT BARCELONÍ AMB LÍMITS

Davant dels grans plans de transformació territorial, la posició europea s'ha orientat principalment cap a l'enfortiment institucional de l'Autoritat Palestina i de les administracions locals. La Unió Europea ha reiterat en diferents documents el seu suport a una futura governança palestina de Gaza i ha vinculat la reconstrucció a la recuperació de capacitats administratives, serveis públics i institucions civils.

En aquest marc se situa el projecte *Districte 11, Ciutats Palestines*, impulsat per l'Ajuntament de Barcelona l'any 2025. Inspirat en l'experiència del Districte 11 Sarajevo creat després de la guerra dels Balcans, el programa converteix simbòlicament

les ciutats palestines en un nou districte de la ciutat i estableix una estructura permanent de cooperació tècnica i municipal. El seu objectiu no és produir un nou pla urbanístic de gran escala per a Gaza, sinó posar a la disposició dels municipis palestins recursos tècnics i coneixement administratiu entre ciutats.

Els acords signats pel consistori de Barcelona amb Ramal·lah, Bethlehem i Gaza, entre altres autoritats locals palestines, se centren en àmbits com la gestió urbana, l'espai públic, l'aigua, l'accessibilitat, la salut, la resiliència climàtica o la modernització dels serveis municipals. El projecte incorpora, a més, universitats, entitats de cooperació, associacions palestines i organitzacions humanitàries, per intentar traslladar la reconstrucció des de l'escala dels grans plans territorials a la de les capacitats quotidianes de govern local.

Des del punt de vista urbanístic, el contrast del Districte 11 amb els models anteriors és significatiu. Mentre els projectes estatunidenc i àrab presenten imatges acabades de la futura Gaza -nous barris, infraestructures, centralitats o fronts marí-

tims-, el barceloní a penes ha produït representacions espacials. No proposa una forma concreta per a la ciutat futura ni defineix una nova ordenació territorial. La seva aposta consisteix a reforçar als actors que, en teoria, haurien de participar en aquesta reconstrucció quan les condicions polítiques ho permetin.

No obstant això, aquest enfocament també té límits evidents. La cooperació municipal pot contribuir a sostenir institucions locals, intercanviar coneixement tècnic o finançar petites actuacions, però difícilment pot intervenir sobre les condicions estructurals que determinen el futur de Gaza: l'ocupació militar, el control de fronteres, la fragmentació territorial o l'absència de sobirania palestina efectiva. En aquest sentit, el Districte 11 representa potser la proposta més vinculada a la lògica de la cooperació entre ciutats, però també la que assumeix amb més claredat que cap reconstrucció serà viable mentre la població palestina no puguin decidir sobre el seu propi territori.

La reconstrucció no consisteix únicament a aixecar habitatges o reparar carreteres. Implica decidir quina memòria territorial roman, quines relacions socials poden existir i quina capacitat conserva una població per a continuar reconeixent-se en l'espai. Intervenir en un lloc ignorant deliberadament la seva història, les seves maneres d'habitar, les seves necessitats i la voluntat dels qui hi viuen comporta convertir la reconstrucció en una nova forma d'espoli. Si la destrucció ha intentat esborrar una geografia material i humana, la reconstrucció no pot consistir a substituir-la per una altra dissenyada des de fora.

Des del riu fins a la mar, la qüestió fonamental no és únicament com reconstruir Gaza, o quins models s'utilitzen per a fer-ho, sinó qui participa en aquest disseny. I la resposta és clara: la futura Gaza no tindrà sentit sense la població gaziana. Cap pla serà veritablement reparador si aquesta no pot exercir sobirania sobre el territori que habita. Els actors externs podran finançar, acompanyar o cooperar, però qualsevol forma de disseny que no permeti una quotidianitat com la que Israel va començar a bombardejar en 2023 serà una continuació del genocidi.●

EL DOCUMENT DE LA LLIGA ÀRAB NO PREVEU PRESERVAR L'ENTORN PREVI, SINÓ UNA REINTERPRETACIÓ AMB LÒGICA DE NOVA PLANTA QUE NO GARANTEIX LA CONTINUÏTAT DEL TERRITORI

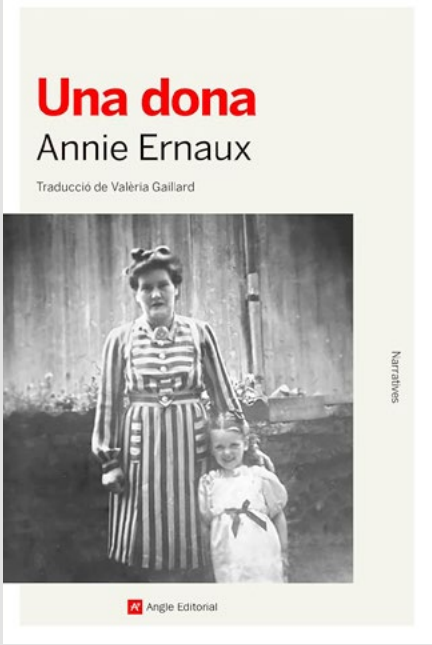
Mares i filles literàries

LA RECOMANACIÓ D'ÀGATA LOSANTOS

La maternitat –i la fillitat, que en deia Blanca Lacasa a *Las hijas horribles* (Libros del KO)– ha estat una qüestió fonamental de la literatura des de molt abans que es fixés per escrit. Els contes tradicionals són plens de mares i madrastrès i, als clàssics grecs i llatins, la Bíblia o altres relats mitològics hi ha ple de dones poderoses que prenen decisions tràgiques envers els fills. La reina pacient i abnegada és un invent posterior, del segle XVIII, quan les dones de classe mitjana es convertiren en l'àngel de la llar. Però hi ha un aspecte concret de la maternitat especialment fructífer des del punt de vista literari: la complexa relació mare-filla, conseqüència d'aquesta idealització de la figura materna que arrosseguem des de fa uns segles. El batibull de culpes i insatisfaccions permanents que caracteritza aquest vincle és la tempesta perfecta per a la creació literària, i ha inspirat innumbrables autores que sempre són filla d'algú massa present o massa absent, una mare enyorada o rebutjada. Des d'un dels llibres fundacionals que qüestiona la naturalesa de la relació entre mare i filla, *El nudo materno*, de Jane Lazarre (1976, editat en espanyol per Las Afueras el 2018), fins a novel·les actuals com *Aún nos queda el teléfono*, d'Erica van Horn (Alpha Decay, 2024), on filla i mare escriuen l'obituari de la segona quan aquesta encara és viva, la literatura recent és plena de ficcions, assaigs i versos dedicats a aquesta relació. La llarga llista d'autores inclou noms com ara Alison Bechdel (*¿Eres mi madre?*), Hanne Orstavik (*Amor*), Elena Ferrante (*L'amor que molesta*), Katixa Agirre (*Les mares no*), Imma Monsó (*Tot un caràcter*), Simone de Beauvoir (*Una mort molt dolça*), Vivian Gornick (*Vincles ferotges*), Siri Hustvedt (*Mares, pares i demés*), Irène Némirovsky (*Vi de solitud*), Marta Marín-Dòmine (*Diré que m'ho he inventat*), Angelika Schrobsdorff (*Tú no eres como las otras madres*), Gemma Ruiz (*Les nostres mares*), Delphine de Vigan (*Res no s'oposa a la nit*), entre moltes altres. Retratar la mateixa mare no és fàcil, fins i tot es pot detectar una certa "lleï del silenci". Així en diu Blanca Lacasa. Hi ha autores,

però, que necessiten parlar-ne per trobar "una veritat sobre la meua mare que només es pugui assolir mitjançant paraules", ha dit Annie Ernaux. Pot ser una qüestió dolorosa, i per això cal aplicar a consciència els consells d'escriptura que un personatge d'Elizabeth Strout dona a la protagonista d'*Em dic Lucy Barton* (Edicions de 1984, 2016): "No protegeixis ningú. Cal enfrontar-se a l'escriptura amb el cor tan obert com el cor de Déu [...] Només tindràs una història. Reescriuràs aquesta única història de mil maneres diferents". La tardor passada vam dedicar un dels clubs de lectura quadrimestrals de la llibreria Isop a la qüestió de les mares i filles literàries, cosa que va exigir reduir la llistina de candidates a només quatre lectures que abordaven la figura materna des de llocs diferents: l'elegia, la necessitat de ser vista, la voluntat d'explicar la veritat de la mare o la fal·lera per ficcionar la pròpia vida. *Em dic Lucy Barton* (publicada originalment el 1984) és "la història d'una mare que estima la seva filla, de manera imperfecta, perquè tots estimem de manera imperfecta". Strout és una mestra a l'hora de reflectir llums i ombres dels personatges, els quals tracta amb compassió, i això també és cert per a aquesta mare que no n'ha sabut més. A partir de confidències, records i paraules no dites, Lucy Barton revisita i reconstrueix la relació amb la mare després de molts anys de no veure-la. Com a lector no pots sinó compadir-te del desig insatisfet de la Lucy de ser vista, però també de la incapacitat de la mare de donar res més del que ja ha ofert. Malgrat el que pugui semblar, és una novel·la d'esperança sobre la necessitat humana d'estimar i ser estimats. Després d'una ambientació novaiorquesa vam passar a una veu mallorquina, la de la Neus Canyelles, que fa una elegia de la seva mare morta dos anys enrere: "L'escric perquè és l'única cosa que m'interessa. Perquè no tenc calma. Perquè no em vull distreure". A *Milady* (Edicions 62, 2023) aboca la felicitat d'haver viscut amb la seva mare, però també el dolor inenarrable de la pèrdua, que arriba a tal extrem que li fa desitjar

la seva pròpia mort. Escriu per entendre el seu procés de dol i per homenatjar la "mamà", una paraula màgica perquè "al darrere sempre hi apareix aquesta persona que t'intentarà entendre o t'estimarà encara que no t'entengui". Malgrat la brevetat, la novel·la és plena de desamparament, dolor i, finalment, una besllum de superació. Un text que t'arrossegava a la tristor més profunda per força havia d'anar seguit de l'humor irònic d'una autora que, malgrat el to, no estalvia cap detall de la duríssima infantesa i joventut en el si d'una família ultraconservadora del nord d'Anglaterra entre els anys seixanta i vuitanta. Com la protagonista d'*Em dic Lucy Barton*, Jeanette Winterson també buscava l'amor de la mare, tant l'adoptiva, cruel i autoritària, com la biològica. Amb el títol insuperable de *Per què ser feliç quan podries ser normal?* (Edicions del Periscopi, 2021), Winterson persegueix la felicitat que havia menyspreat la seva mare amb tanta força que gairebé s'hi queda pel camí, però se'n surt per explicar-nos-ho, afegint-hi fragments memorables sobre el poder de la literatura. La prosa asèptica i polida de la francesa Annie Ernaux va ser un contrast xocant. Com amb Canyelles, a *Una dona* (Angle Editorial, 2024) Ernaux també ha perdut la mare, i vol explicar el vincle canviant que les unia, però sobretot busca fer un retrat d'una dona que va lluitar per allunyar-se de la seva classe social de naixement a la França de la primera meitat del segle XX. Ernaux reflexiona sovint sobre el procés d'escriptura: "dedico molt de temps a preguntar-me sobre l'ordre de les coses a dir, com si existís un ordre ideal, l'únic capaç de transmetre una veritat sobre la meua mare", si bé és especialment commovedor el tram final de la vida de la mare, en què una demència la deixa convertida en "una nena que no creixeria". Quatre mares, quatre filles, unes de més reals que d'altres, però totes plenes de veritat i, sobretot, de bona literatura, com aquesta delícia d'Ernaux que tanca *Una dona*: "Ella unia la dona que soc amb la nena que vaig ser. He perdut l'última connexió amb el món d'on vaig sortir".

NARRATIVA
Una dona
Annie Ernaux
Traducció de Valèria Gaillard
Francesch
Angle Editorial, 2024
88 pàgines

La Llibreria Isop som animals fantàstics, faules encantades, persones reals que s'aixequen davant de l'adversitat, viatges intercontinentals, naufragis de mar, focs de terra pampalluguejant de por, manifestacions, coronels sense corneta, boscos espessos i taigàs interminables, l'any 2057 i també el 1984. És un projecte que la Júlia, en David i l'Àgata vam decidir tirar endavant després de molts anys somiant-hi. A Olot hi falten llibreries perquè cada dia neixen noves lectores.

TRES AUTORES EN CERCA D'UNA CIUTAT

TEXT: **ÀLEX MORAL**
IL·LUSTRACIÓ: **FERRAN COVES**

Mercè Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig segurament són les tres escriptores en llengua catalana més rellevants del segle XX nascudes a Barcelona, una ciutat que van evocar amb incorformisme a les seves obres

En la planimetria de Barcelona, hi ha la petjada de Merce Rodoreda, Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig. La seva escriptura pren forma en biblioteques, carrers i jardins. De generacions diferents i contigües, el seu traç abraça quasi la totalitat del segle XX. Totes tres van viure en una època en què el silenci era la norma, sobretot per a les dones, educades per a callar, quedar-se quietes i aguantar. Però Rodoreda, Capmany i Roig van fer tot el contrari: no quedar-se callades.

LA LLADRE DE CRISANTEMS
Quan era petita Mercè Rodoreda (1908-1983), vivia en una torre a Sant Gervasi, el Casal Gurguí, amb un jardí ple de plantes i flors. Estava avorrida de les seves plantes, les tenia molt vistes, i per això li agradava espigar les d'una veïna. Un dia com qualsevol altre, va anar a casa de la veïna i va veure un crisantem que no havia vist fins al moment, espectacular, groc, arrissat. Rodoreda va caure en la temptació i va robar la flor. La veïna la va enxampar i li va dir: si m'ho haguessis demanat, te l'hauria donat.

Mercè Rodoreda va néixer a Barcelona i va viure a Sant Gervasi amb el seu avi i els seus pares. Va tenir una infantesa solitària. L'avi i ella eren inseparables. Va deixar d'anar a l'escola quan tenia 10 anys perquè el seu avi es va posar malalt i s'encarregava de cuidar-lo. Quan va morir, ella i els pares es van traslladar a casa d'un oncle, que havia tornat amb una petita fortuna d'Amèrica. El que no sabia la petita Rodoreda és que aquell oncle acabaria sent el seu marit. Quan es van casar ella tenia 20 anys i ell 34. Un any després, va néixer el seu únic fill.

Per l'escriptora el matrimoni va ser una gerra d'aigua freda, era molt jove i estava casada amb un home que no li agradava.

va i amb un fill. Deu anys més tard de casar-se, es va separar i va tornar al Casal Gurguí. Va refugiar-se en la lectura i l'escriptura, però es va adonar compte que no sabia escriure ni una carta en català. I es va bolcar en l'estudi de la seva llengua materna.

En acabar la guerra, la vida li va fer un gir. No era una persona militant ni escrivia de política, però el simple fet d'escriure en català i de col·laborar en revistes d'esquerra i amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, ja era prou motiu per quedar assenyalada per la nova autoritat. El 23 de gener de 1939, tres dies abans de l'entrada a Barcelona de l'exèrcit franquista, va marxar a l'exili acompanyada de tretze intel·lectuals a dins d'un bibliobús de la Generalitat, sota l'empara de la Institució de les Lletres Catalanes. El viatge va durar vuit dies i quan van arribar a França es van instal·lar a Roissy-en-Brie, un palauet molt a prop de París. Va ser en aquella estada on va començar a tenir una relació afectiva amb l'escriptor Armand Obiols.

Rodoreda es va establir a Ginebra i no va tornar a viure a Catalunya fins 24 anys després. Però anava i tornava. Sis anys després d'exiliar-se va tornar a Barcelona i va ser aquell escenari.

ri, el de la ciutat grisa de la postguerra, que la va inspirar per escriure *La plaça del Diamant*.

L'any 1960 Rodoreda va presentar una novel·la de nom *Colometa* al premi Joanot Martorell i no el va guanyar. L'editor Joan Sales fou qui més va saber apreciar l'obra de Rodoreda. Tots dos van mantenir una relació epistolar, mitjançant la qual l'editor li feia correccions i suggeriments per la novel·la. I va ser amb les indicacions de Sales, les d'Armand Obiols i sobretot les de la mateixa Mercè Rodoreda, que aquella *Colometa* va renàixer com *La plaça del Diamant* que coneixem avui.

Rodoreda va viure moltes Barcelones en constant canvi: la de la seva infantesa a Sant Gervasi, la que recordava des de l'exili, la que es trobava quan la visitava des de Ginebra i la que va construir a *La plaça del Diamant* i altres novel·les i contes. Totes eren fragments d'ella mateixa, que la van formar com l'escriptora que va ser i que ella mateixa, com si es tractés d'un trencadís, va reconstruir amb la memòria i la paraula.

TEATRE FORA DE LA NORMA

Quan va acabar la guerra, Maria Aurèlia Capmany (1918-1991) i la seva família tenien greus problemes econòmics, i l'escriptora va posar-se a treballar com a talladora de vidre mentre estudiava. Un dia, un client de classe burgesa li va dir, què t'has cregut, tu creus que pots treballar, estudiar i divertir-te alhora? I ella, amb rebel·lia adolescent, va respondre, no sé si puc, però ho faré.

Capmany va néixer en una família catalanista, republicana i d'esquerres, a un pis de la Rambla des d'on podia veure riuades de gent. Va estudiar a l'Institut Escola, una iniciativa impulsada per la Generalitat republicana, que encarava una concepció revolucionària de l'ensenyament.

ment. No hi havia llibres de text, no hi havia deures, no hi havia exàmens.

L'any 1939 el món per al qual Capmany havia estat educada, un món democràtic, liberal i respectuós, va desaparèixer. Quan encara era al Batxillerat veia els seus companys anar al front, aquells companys que eren encara uns nens, que es vestien i es comportaven com uns nens, però als quals la guerra havia fet créixer de sobte. Els havien obligat a posar-se unes sabates que els anaven molt grans.

Quan va acabar els estudis universitaris, marcada per l'educació liberal de l'Institut Escola, es va dedicar a la docència i a la pedagogia. Comença a escriure llibres, molts dels quals serien prohibits per la censura franquista.

L'any 1960, amb el novell director teatral Ricard Salvat, va fundar l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual. A Capmany el teatre li va canviar la vida. Aquell espai artístic va ser el resultat de l'ansia cultural del moment, un espai lliure per a acollir artistes que el règim censurava i rebutjava. A l'Adrià Gual es van interpretar obres que Capmany escrivia i que ella mateixa interpretava. Era una dona fora de la norma de l'època i incompresa per molta gent.

Va deixar la docència i es va dedicar plenament a l'escriptura. Va esdevenir una activista cultural i un referent per molta gent jove que volia escriure en català. Va abandonar el pis familiar La Rambla i se'n va anar a un àtic de la rambla de Catalunya, un espai que es va convertir en un lloc de trobada per a deixebles del centre dramàtic i per a joves intel·lectuals amb coses a dir. Això sí, sempre se li havia de trucar per telèfon abans de visitar-la.

A finals dels anys seixanta va començar a conviure amb l'escriptor mallorquí Jaume Vidal Alcover i entre ells va néixer una admiració profunda. Un dia va rebre un encàrrec de l'editorial Edicions 62 per escriure un llibre sobre la situació de la dona a Catalunya, i no s'hi va capficar amb el títol: *La dona a Catalunya* (1966), una obra que va marcar l'inici de moltes reivindicacions feministes en el nostre context.

Després de la mort de Franco, Campany es va endinsar en

política. Va ser activa en la Fundació del PSC-Congrés i es va convertir en regidora de cultura en el govern de Pasqual Maragall, quan ja tenia 65 anys.

A mitjans dels setanta Capmany va decidir tornar als seus orígens, i amb Jaume Vidal es van traslladar a un pis de la plaça Reial. Sempre va compartir la seva voluntat de recuperar el centre

que no et molestem mentre escrius, va respondre el seu fill.

Montserrat Roig (1946-1991) va néixer a l'Eixample de Barcelona i pràcticament mai se'n va anar del barri. Va créixer envoltada de set germans i d'un ambient intel·lectual, ja que el seu pare i la seva mare es dedicaven a l'escriptura. La seva mare va ser una gran influència per ella.

Les tres autores van viure en una època en què el silenci era la norma, sobretot per a les dones, educades per a callar, quedar-se quietes i aguantar. Però Rodoreda, Capmany i Roig van fer tot el contrari

de la ciutat com un espai per a la gent de Barcelona, quan la petja del turisme ja era una preocupació incipient.

La Barcelona de la Maria Aurèlia Capmany era una ciutat travessada per la guerra, d'oportunitats perdudes, de pobresa, de regressió. Va alçar la veu contra tot això, i es va encarregar de remar a contracorrent en direcció a tot el que dictadura temia: La Barcelona de l'Institut Escola, la de la seva llar d'infantesa a La Rambla, la de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual.

LA PERIODISTA DE L'EIXAMPLE A Montserrat Roig no li agradava que els seus fills la molestessin mentre escrivia, ho tenien estrictament prohibit. Vivia en un pis de l'Eixample, d'aquells amb passadissos eterns i portes altes que ocupen tota la pareta. Tenia el despatx al final del pis.

Un dia va sentir uns sorolls estranys, es va aixecar de la taula i va veure el seu fill al mig del passadís. Hi ha algú a casa?, va preguntar. Un lladre, mare. Un lladre! Com que no m'heu dit res? És que sempre dius

Albina Francitorra va escriure sobre feminisme en el punt més àlgid del moviment sufragista, entre els anys vint i trenta.

Roig es va apuntar a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual i allà va conèixer Maria Aurèlia Capmany. La veia com una dona soltera, que mantenia una relació amb un home més jove que ella, que escrivia llibres i fumava pursos. Per a ella, Maria Aurèlia Capmany simbolitzava la llibertat. Va entrar a la Universitat de Barcelona a estudiar filosofia i lletres, amb la idea idíl·lica, però es va trobar amb una institució completament acaparada pel franquisme, i que quedava molt allunyada d'aquell ideal que s'havia forjat.

Per satisfer la seva ansia, va participar en diverses revoltes antifranquistes, com la de la Caputxinada. Entre el 9 i l'11 de març de l'any 1966, més de cinc-cents estudiants, docents i intel·lectuals es van reunir al convent dels Caputxins de Sarrià per fundar el Sindicat d'Estudiants de la Universitat de Barcelona, una organització democràtica i articulada al marge del control del règim. Es van

atrinxerar al convent, però la policia va envoltar-lo, va tallar qualsevol classe de via de comunicació, i després de 43 hores de reclusió, les forces policials van entrar a l'assalt.

Roig era una dona que incomodava, que es queixava, que escrivia sobre les injustícies, sobre allò que ningú no volia comentar. Una dona jove, feminista, d'esquerres i progressista als anys setanta, no ho tenia fàcil. La seva curiositat, aquella gana de conèixer, d'entendre què succeïa al seu voltant, la va acompanyar tota la seva vida i, en molts sectors, era llegida com una amenaça.

Un dia va anar a la presentació d'un llibre publicat en castellà, *Los S.S. tienen la palabra*, de Vincenzo i Luigi Pappalettera, un volum que retratava el funcionament del camp de concentració de Mauthausen. En aquella presentació, va sentir uns homes parlant darrere seu sobre la seva experiència en els camps nazis. I parlaven en català. Això la va fer reflexionar. Els camps de concentració sempre s'havien tractat com una desgràcia estrangera, però moltes persones nascudes a l'Estat espanyol hi havien passat. Era una realitat que la dictadura franquista es va encarregar d'amagar.

Va escriure un primer reportatge en castellà, "Los españoles en los campos nazis", on va recollir testimonis de supervivents del camp de Mauthausen. Al cap d'uns mesos de la publicació del reportatge, li va arribar la proposta d'allargar-la, però amb una altra perspectiva, només amb testimonis catalans, i així va néixer *Els catalans en els camps nazis* (Edicions 62, 1977). L'escriptura d'aquest llibre li va canviar profundament la perspectiva, i va obrir una ferida que molta gent tenia tancada, però que era necessari obrir.

L'any 1976 va participar en les Jornades Catalanes de la Dona, al paranímf de la Universitat de Barcelona, un moment inaudit per al moviment feminista als Països Catalans. Va ser la primera vegada que milers de dones es van reunir per debatre els seus drets. Roig va escriure una crònica que retratava tot el que va passar durant aquells dies.

Montserrat Roig va viure una Barcelona revolucionària i alhora una Barcelona de silencis, de misèria, de por, d'injustícies. La Barcelona de finals de la dictadura era una ciutat cansada per tot el que hi havia patit, una ciutat sense esperances. Però l'antifranquisme estudiantil, l'organització del moviment feminista, van fer tornar a l'esperança a molta gent de la seva generació, i fer-los creure, com va dir l'escriptora, que "la cultura és l'opció política més revolucionària a llarg termini". ●

Emancipar-se de la narrativa catastrofista

Tota crisi és una màquina excel·lent de produir relat, de generar artefactes narratius que justifiquin mesures de control i de generació de desigualtats. Cada cop que n'esclati una, hem de qüestionar les seves narratives i preguntar-nos a qui beneficien

TEXT: **BERNAT TORNER**

INVESTIGADOR PREDOCTORAL EN ÈTICA I FILOSOFIA POLÍTICA DE LA UPF

IL·LUSTRACIÓ: **HÈCTOR FERNÁNDEZ**

Vivim en un món en crisi constant. Des de la crisi del petroli de la dècada de 1970 fins a la pandèmia de 2020, la història contemporània s'ha descrit com una successió de crisis. Les crisis afloren per tot arreu: al supermercat, amb l'augment dels preus dels aliments; als boscos, amb la desforestació; als embassaments i pantans, amb la sequera; a l'aire que respirem, amb la contaminació; als telenotícies, amb interminables imatges de bombardejos i infants mutilats; a les butxaques dels treballadors, afectats pels sous insuficients; a la factura del lloguer, que ja representa, en molts casos, més de la meitat de la nòmina, i un llarg etcètera. Ningú no pot escapar de l'omnipresent fantasma de la crisi. Però, i si les crisis no fossin accidents? I si els estats les inventessin per alterar la "normalitat" i impulsar els interessos de les elits? De qui i per a qui són les crisis?

Janet Roitman sosté que les crisis són artefactes narratius, no fets objectius. Crisi, segons l'antropòloga, és un concepte històric-polític que "implica una teoria del temps" i "passa a significar la delimitació d'un 'temps nou' en la mesura que denota una fase de transició única i immanent, o una època històrica específica". En aquest sentit, la història de les crisis és la història de la mateixa història.

En totes les formes de narrativa actuals hi ha la petjada de la crisi com a "categoria definitiva de les situacions històriques, passades i presents" (escriu Roitman a *Anti-Crisis*, Duke University Press, 2013). Tota crisi és productora de significat: és la màquina narrativa per excel·lència a través de la qual la història es desenvolupa i es construeix.

Si la producció de crisis és una "teoria del temps" històric, quina relació manté amb la intervenció de l'estat? Segons Colin Hay, en la mesura que "la crisi no és una condició objectiva" i "es crea mitjançant la narrativa i el discurs", "el poder estatal no resideix només en la capacitat de respondre a les crisis, sinó en la d'identificar, definir i constituir la crisi, en primer lloc" (a "Narrating crisis: The discursive construction of the 'winter of discontent'", *Sociology* 30, 1996). El poder estatal es defineix per la construcció discursiva de crisis. Els governs narren els fracassos (com les fallides bancàries) per justificar, per exemple, els rescats amb diners públics. Les crisis, per tant, són mobilitzades políticament amb fins polítics. La producció de crisis i els estats moderns són dos fenòmens concomitants estretament relacionats. Però, com i mitjançant quins mecanismes opera l'estat quan mobilitza narratives de crisi?

El filòsof Giorgio Agamben defineix el model de funcionament de les democràcies occidentals amb el concepte "estat d'excepció". Per a Agamben, l'estat d'excepció és el paradigma de govern dominant en la política contemporània, que ha transformat els règims democràtics mitjançant l'expansió gradual dels poders executius. L'estat d'excepció és una nova forma de governança a través de la qual l'aplicació normal de la llei es confon amb l'aplicació de les mesures provisionals i excepcionals. En aquest marc, "la llei incorpora els éssers vius mitjançant la seva pròpia suspensió" i crea una zona en què l'aplicació de les normes queda "suspensa, però la llei, com a tal, continua vigent" (a *Estado de excepción*, Pre-textos, 2004).

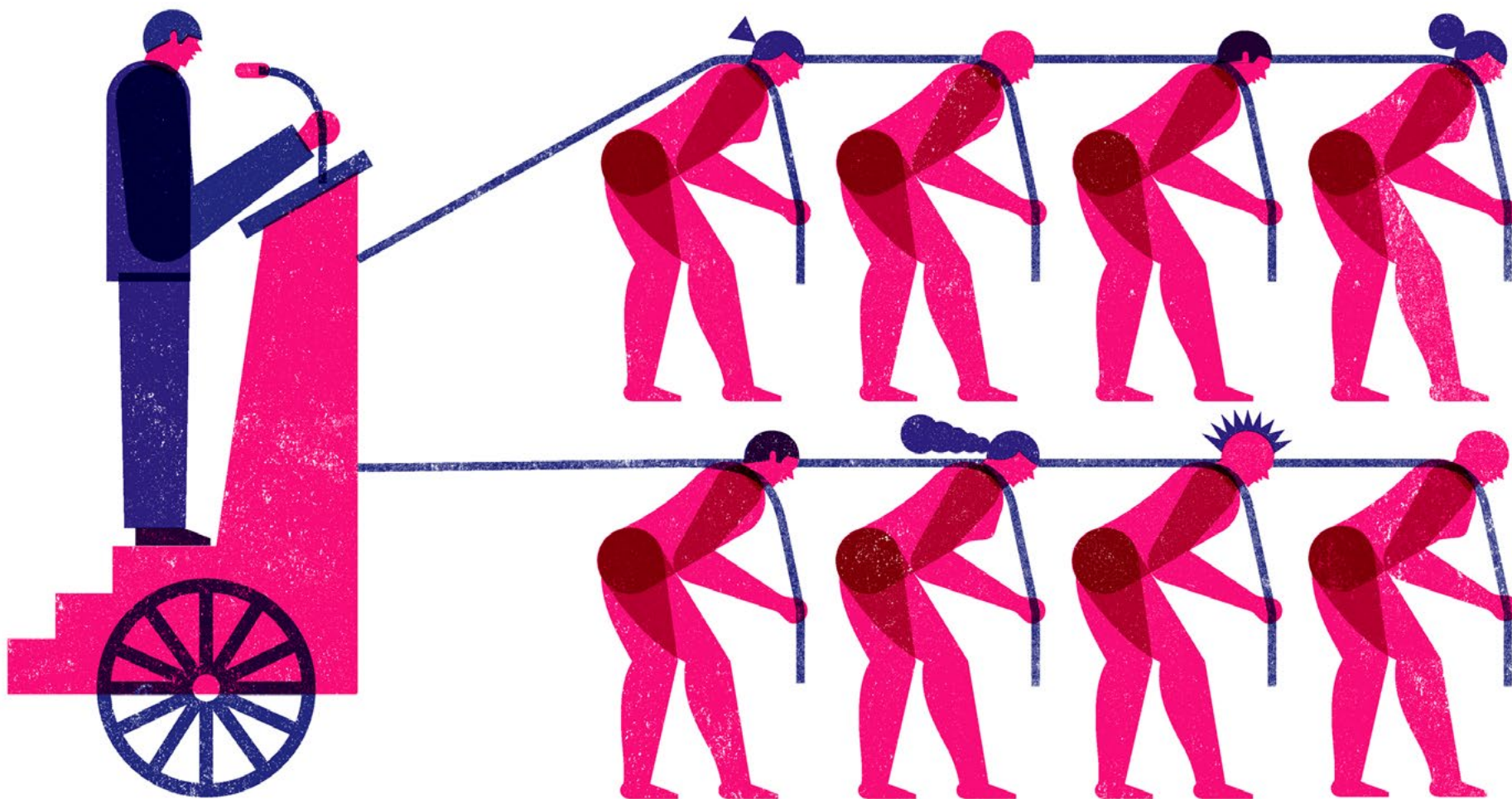
Aquest moviment té un significat biopolític immediat, perquè aquesta zona de suspensió afecta directament les vides de les persones no només com a ciutadans, sinó com a éssers vius. El que està en joc en aquest nou paradigma de govern no és diferent del que estava en joc en la biopolítica de Michel Foucault; és només una nova configuració de les tècniques de poder la funció de les quals continua sent l'administració, el control i l'optimització de la vida humana per altres mitjans.

La crisi com a dispositiu narratiu s'articula en l'espai on es creuen la

veritat i el poder. Per tant, analitzar la producció de crisis significa alhora analitzar com opera el poder en el mateix procés de narració. Davant d'una crisi, "els projectes estatals han de respondre a aquesta construcció narrativa de la crisi, i no necessàriament a les condicions de contradicció i fracàs que en realitat la sustenten" (Colin Hay, "Narrating crisis". *Sociology*, 1996), trobant en el context de crisi una oportunitat per a l'expansió del seu poder més enllà dels límits de la llei. La crisi com a dispositiu narratiu és una *cortina de fum*, un artefacte polític produït pels estats amb l'objectiu de legitimar la intervenció estatal.

Aquesta forma resultant de governabilitat coincideix, doncs, amb l'estat d'excepció descrit per Agamben. La producció de crisis és la condició de possibilitat de la suspensió de l'ordre jurídic. Sense una narrativa de crisi, la "il·legalitat legalitzada" resultant de la suspensió de l'ordre jurídic no seria legitimada, tolerada ni normalitzada en les democràcies neoliberals. El discurs de crisi és el terreny fèrtil que alimenta l'estat d'excepció.

Agafem, com a exemple, el cas específic de la crisi del 2008 a Espanya, on la taxa d'atur va assolir el 24,4% el març de 2012, el doble de la mitjana de la zona euro, i la taxa de risc de pobresa va arribar al 19,6% el 2008

i al 22,2% el 2013 (dades extretes de Donato Fernández, “La crisis económica española: Una gran operación especulativa con graves consecuencias”, *Estudios Internacionales* 48, 2016). Tot i aquesta dramàtica situació, la majoria de les mesures excepcionals que es van implementar van consistir en retallades en els serveis públics i plans d’austeritat dràstics.

El febrer de 2012, el govern presidit per Mariano Rajoy va implementar una reforma laboral amb dos objectius principals: en primer lloc, liberalitzar el mercat laboral eliminant-ne qualsevol obstacle i, a continuació, reduir el cost de l’acomadament, alterant fonamentalment els drets dels treballadors. A més, el Govern espanyol també va rescatar els bancs privats espanyols amb fons públics i va dur a terme retallades socials i econòmiques generalitzades.

Les polítiques neoliberals implementades no estaven dissenyades per combatre l’augment de les desigualtats, de manera que van patir importants repercussions socials negatives malgrat la retòrica utilitzada per a justificar-les. Però, tot i l’ampli rebuig social, aquests reajustaments legals van tirar endavant. Com es van poder implementar aquestes polítiques excepcionals, que superaven els límits constitucionals i legals, si no anaven dirigides a millorar la vida

de la majoria de la població? Es podrien haver dut a terme de manera legítima sense l’ombra omnipresent de la crisi? Només en temps de crisi l’excepcionalitat pot esdevenir la norma.

En aquest punt, recuprem la pregunta plantejada al principi: “De qui i per a qui són les crisis?”. Per a respondre-la, seguint l’exemple utilitzat, ens hem de centrar en les conseqüències que la crisi va tenir en termes de redistribució de la riquesa. Durant l’esmentat període de recessió econòmica, els actius reals van perdre un 30% del seu valor en aquells anys i els salaris van caure també un 30% entre el 10% dels percepcors de rendes més baixes. Aquesta clara tendència a la baixa no només va afectar el 10% amb ingressos més

baixos, sinó a la majoria de la classe treballadora. No obstant això, paradoxalment, aquesta tendència negativa no va afectar els més rics, ans al

contrari. El 10% més ric de la població espanyola va passar de concentrar el 44% de la riquesa del país el 2008 al 53% el 2014 (a Banc d’Espanya, “La desigualdad de la renta, el consumo y la riqueza en España”, 2018). Mentre les condicions de vida de la majoria empitjoraven, La crisi financera provocava que els rics es convertissin encara en més rics, augmentant el seu patrimoni i arribant a concentrar més de la meitat de la riquesa total. Això

no és una coincidència: les crisis són el mitjà del capitalisme neoliberal per autoregular-se.

Podem afirmar que la crisi és un element fonamental de les societats

De desastres
climàtics a
disrupcions de
les IA, el patró es
repeteix: els relats
del desastre obren
pas a eliminar
qualsevol “error de
programació”

contemporànies, que permeten a les elits suspendre l’ordre jurídic i implementar els reajustaments sistèmics necessaris per a la seva pròpia subsistència. Avui, des de les catàstrofes climàtiques fins a les disrupcions de les intel·ligències artificials, el patró es repeteix: les narratives del desastre obren pas a reinicis del sistema operatiu central per a eliminar qualsevol “error de programació” i retornar-lo de forma controlada al seu estat de funcionament “normal”. I, mentrestant, sota la cobertura de la urgència, les desigualtats s’aguditzen sense precedents. El que està en joc en cada crisi és la nostra pròpia capacitat de sobreviure al desastre.

La pròxima vegada que esclati una crisi, revelem la veritat que s’oculta rere el relat que ens intenten vendre: *Cui bono?* Qui se’n beneficia realment? De la resposta a aquesta pregunta depèn, en part, la possibilitat de desarticular la maquinària de producció de crisis i emancipar-nos de la lògica catastrofista que perpetua el domini de classe burgès. En el context actual, qüestionar les narratives de crisi es converteix en un acte revolucionari: començar a caminar juntes passa necessàriament per començar a conspirar juntes. Durant segles, ells han explicat la seva pròpia història; ja és hora que nosaltres expliquem la nostra. ●

S'ha d'instal·lar aire con

ÉS UN SISTEMA QUE NO REFREDA, TANT SOLS CANVIA LA CALOR DE LLOC

L'aire condicionat ens posa en un bucle: com més calor, més el fem servir; com més el fem servir, més calor generem. I tornar a començar, fins a l'infinit. És pa per a avui i gana per a demà. És una espiral de la qual hem de sortir.

En el context de canvi climàtic, els qui defensen climatitzar les aules tenen raons de pes, com la justícia laboral: si en altres centres de treball no s'admet superar els 27 graus, per què en una escola sí? O la vulnerabilitat: els infants regulen pitjor la seva temperatura. Són raons que mereixen respecte. Però hi ha un ordre lògic que gairebé mai respectem, i comença per un càlcul molt concret.

Si instal·lem l'aire condicionat ara en una aula, amb el sol entrant per la finestra, amb els murs reescalfats i sense refrescar l'estructura a les nits, l'equip haurà de ser tres o quatre vegades més gran per compensar tota aquesta calor: més potència, més consum, més cost sempre. I ni tan sols és una garantia de salut: utilitzat durant moltes hores, l'aire condicionat pot provocar impactes oftalmològics, respiratoris i generals com ara mal de cap o letargia. Sobretot quan, com passa sovint (és més fàcil instal·lar coses noves que cuidar el que tenim), no es fa el manteniment de filtres i conductes, que es converteixen en un reservori de pols i micro-organismes que l'aparell distribueix després per tota l'aula.

La mateixa aula, amb protecció solar, ventiladors de sostre i bona ventilació, necessitaria, si de cas, un flux d'aire condicionat molt menor, encès només en situacions extremes. Saltar-se els passos previs no només és pitjor per al planeta: és

l'opció més cara a llarg termini, també per al pressupost públic que paga la factura cada estiu.

L'aire condicionat no refreda: canvia la calor de lloc. La calor que traiem de l'aula la llencem, afegint-hi aproximadament un 30% més, al mateix pati on els infants fan l'esbarjo. En una ciutat densa com Barcelona, no més la refrigeració dels edificis que s'aboca al carrer pot fer pujar un grau o grau i mig la temperatura nocturna. És la tragèdia dels comuns: cadascú busca el seu alleujament individual i la suma escalfa l'espai comú que després tots patim. Com més calor llença cadascú a fora, més aire necessita el del costat. A més calor, més màquines. I més calor.

Es tracta, a més, d'una solució fràgil. La climatització massiva dispara la demanda just els dies d'onada de calor, quan tothom endolla l'aparell alhora, i els talls de subministrament es multipliquen precisament en aquests episodis. A aquesta fragilitat elèctrica s'hi suma una dependència química: l'aire condicionat funciona amb gasos refrigerants que, en fugar-se -i es fuguen- escalfen el clima centenars de vegades més que el CO₂. Sotmetre'ns a aquesta tecnologia és condemnar-nos a una doble dependència.

Darrere de tot això hi ha un patró. Com a societat escollim gairebé sempre la solució tècnicament més complexa, perquè és la políticament més fàcil: ràpida, visible, resolta amb diners. I descartem les de cost zero o gairebé nul, com ara fer ombra i ventilar, perquè exigeixen el més difícil: gestió i consens. Però el múscul financer de la solució tecnològica no és gratis: darrere de cada màquina hi ha un consum enorme de material i energia, recursos que extraïem de països que són molt més vulnerables al clima que

nosaltres hem alterat. Paguem el nostre confort amb un deute cap a ells i cap a les generacions futures.

La bona notícia és que ja sabem què funciona millor. El que proposem és concret, econòmic i factible a curt termini: proteccions solars exteriors, ventilació creuada, també nocturna, ventiladors de sostre i naturalitzar els patis. I sí, ventilar de nit obliga a resoldre l'assumpte dels coloms; seria descoratjador que una espècie capaç d'arribar a la Lluna no sabés dissenyar una reixa. Convé, a més, reduir les càrregues internes: projectors, pantalles i ordinadors acumulats sense criteri converteixen cada aula en una estufa al juny. És una intervenció de baix cost que fa l'escola resilient per als estius que venen; l'aire condicionat, després d'això, i només si fa falta i on faci falta.

Res d'això és especulació. El projecte E+V (Escoles + Ventilades), de la UPC amb l'Ajuntament de Barcelona, simula i després mesura condicions en centres reals. I l'informe *Calor a l'escola*, d'Equitat, fixa la mateixa jerarquia: primer reduir la demanda i només després valorar si fa falta climatitzar, i quins espais. El problema no és de coneixement, sinó de com aplicar-lo: alguns d'aquests estudis els van encarregar les mateixes institucions que després no els han implementat.

Tenim dret a habitar espais dignes, però aquest dret no acaba en les quatre parets d'una aula: inclou el dret a habitar també els espais exteriors, la ciutat i el planeta sencer. ●

LUCA VOLPI

MEMBRE DE SOCIETAT ORGÀNICA

ndicionat a les escoles?

ÉS LA RESPOSTA QUE NECESSITEN AVUI MILERS D'INFANTS

Clarament sí. No perquè sigui la solució perfecta ni única, sinó perquè és la resposta que necessiten avui milers d'infants que estudien en aules que superen els 35 °C.

El 5 de juny, l'Escola Camí del Mig de Mataró va registrar 44 °C a l'aula; l'Institut Font i Quer de Manresa, 40,3 °C i l'Institut Almatà de Balaguer, 38,3 °C. En poques setmanes, la plataforma Aules que Cremen ha recollit registres de temperatura de 287 escoles i instituts d'arreu de Catalunya, la magnitud i l'extensió territorial dels quals mostren que el problema és estructural: avui, moltes escoles són forns. Les dades coincideixen amb les de Greenpeace: han registrat pupitres propers als 40 °C i patis que arriben a 60 °C. Tot plegat reforça una conclusió que ja apuntava l'estudi *Calor a l'Escola* d'Equitat: la meitat dels centres educatius de Catalunya no estan adaptats a les noves condicions climàtiques. Les escoles es van dissenyar per a un clima que ja no existeix. La calor extrema ha deixat de ser una excepció i les projeccions apunten a un escalfament especialment intens durant la primavera i la tardor, és a dir, en ple curs escolar.

La combinació d'onades de calor cada vegada més freqüents i escoles no adaptades posa en risc la salut i l'aprenentatge dels infants. L'evidència científica mostra que l'exposició a temperatures elevades afecta la salut física i mental, però també la concentració, l'atenció i el rendiment escolar. Una aula a 35 °C és una aula on s'aprèn pitjor i on augmenten els riscos per a la salut. Tanmateix, els infants són avui el col·lectiu menys protegit davant d'aques-

ta situació. Mentre que el personal docent té reconegut un límit de 27 °C a l'espai de treball, els alumnes no disposen de cap llindar equivalent. Si aquestes temperatures són inacceptables en una oficina, per què les acceptem en una aula?

La resposta institucional a aquest problema ha consistit bàsicament a instal·lar ventiladors i altres mesures de *lowcost*, com tendals o punts d'aigua, però cap ventilador refreda una aula a 35 graus. És en aquest punt on apareix la proposta de l'aire condicionat. I alhora, en nom de l'ecologisme, hi ha arguments en contra: dispara el consum energètic, agreuja l'efecte illa de calor i és una forma d'adaptació que genera més emissions. Tot això és cert. Però no podem exigir als infants que assumeixin el cost de la nostra coherència climàtica mentre esperem la solució perfecta.

Les mesures passives -millor aïllament, naturalització dels patis, més verd urbà o rehabilitació energètica- són imprescindibles i haurien de constituir l'eix central de qualsevol política d'adaptació climàtica. Però requereixen temps, inversions importants i anys de desplegament. Mentrestant, les onades de calor ja són aquí. Per això, allà on les temperatures ho exigeixin, l'aire condicionat ha de formar part de la resposta immediata. És l'única tecnologia capaç de garantir temperatures segures dins les aules durant els episodis de calor extrema, independentment de l'estat de l'edifici.

Això no significa instal·lar aire condicionat a totes les escoles ni fer-ho sense criteri. Significa garantir-lo allà on no es puguin assegurar unes condicions mínimes de salut i confort

tèrmic i que aquesta climatització vagi alhora acompanyada d'un desplegament massiu de plaques solars a les cobertes escolars per superar el dilema entre refrigerar-se i reduir el consum energètic.

Si per motius ambientals hem de posar límits a la climatització, aquests no haurien de recaure sobre els centres educatius. Les escoles haurien de ser autèntics refugis climàtics, espais de luxe comunal que democratitzin l'accés a la climatització. En un món cada vegada més calent haurem de decidir quins usos són socialment prioritàris i quins no. Les escoles, els centres de salut, les residències i altres equipaments públics essencials haurien de situar-se al capdamunt de la llista, mentre que la climatització hauria de ser més restrictiva en sectors com els centres comercials, els aeroports o determinades infraestructures turístiques.

Jo no imagino el futur com una successió infinita de màquines refrigerant edificis. Imagino ciutats amb menys asfalt, menys cotxes i més arbres. Imagino escoles rehabilitades, eficients i envoltades de verd. Però també imagino escoles capaces de garantir una temperatura segura quan arribin els episodis de calor extrema i que puguin pitjar el botó de l'aire condicionat sense complexos. ●

EVA VILASECA

MEMBRE DE L'ASSEMBLEA CATALANA
PER LA TRANSICIÓ ECOSOCIAL

EL RELAT DE **VÍCTOR BAÑERAS HEREDIA**
IL·LUSTRACIÓ: **SARA MARCOS**

Pepinoclàstia

oies noies noies necessito ajuda, l’he liat molt. En tornar de la feina he parat al Bonpreu per comprar un parell de cogombres abans de pujar a casa. Ja que hi era he agafat tres o quatre tonteries més, i el de sempre: no portava bossa i ja anava força carregat amb la motxilla i el paraigua, però, així i tot, he volgut fer-me el dur i ho he arreplegat tot com he pogut amb l’orgull patètic dels qui preferim anar incòmodes que pagar uns cèntims per un tros de plàstic amb nanses.

El problema que s’ha desencadenat arran d’aquesta decisió ha vingut a l’ascensor de casa. Després de pitjar el 6 amb el nas perquè tenia les mans inhabilitades, i amb les portes ja tancant-se amb el seu run-run metàl·lic habitual, he tingut la mala fortuna que un dels cogombres se m’esmunyís de les mans quan tot just quedava mig pam perquè les portes es tanquessin del tot, i ha anat rodolant fins a quedar encastat al forat que hi ha entre la porta de fora i el terra de l’ascensor. Crec. Les portes s’han acabat de tancar i s’ha fet un silenci que l’he sentit meitat amb pànic meitat amb descollonament.

Entre cagar-me de por i pixar-me de riure m’ha quedat una incògnita: on havia anat a parar el cogombre? Si les portes s’havien pogut tancar amb normalitat sense tornar a obrir-se sobtadament, volia dir que no havien detectat cap obstacle, no? Potser havia caigut al forat de sota del tot i ja me’n podia oblidar per sempre?

De cop, l’ascensor s’ha posat en marxa rumb al sisè pis i he començat a sentir una fressa molt estranya, com una mena de fffffff continu. Provenia justament de la part de sota d’on interseccionen les dues portes, i tot i tenir força sospites del que podria estar passant just a fora de la caixa de ferro en moviment on em trobava, alguna mena de bloqueig mental m’ha impedit fer res a banda de quedar-me expectant.

De sobte, just en el pas de la planta baixa a la primera, hi ha hagut com una mena d’entretall al sorollet: fffFTP!, però que de seguida ha seguit igual: fffffff... Al pas per la segona planta, un altre cop: fffFTP! I de nou: fffffff. Res podia aturar

el curs de la màquina, li havien encomanat arribar al pis 6 i cap allà es dirigia amb determinació.

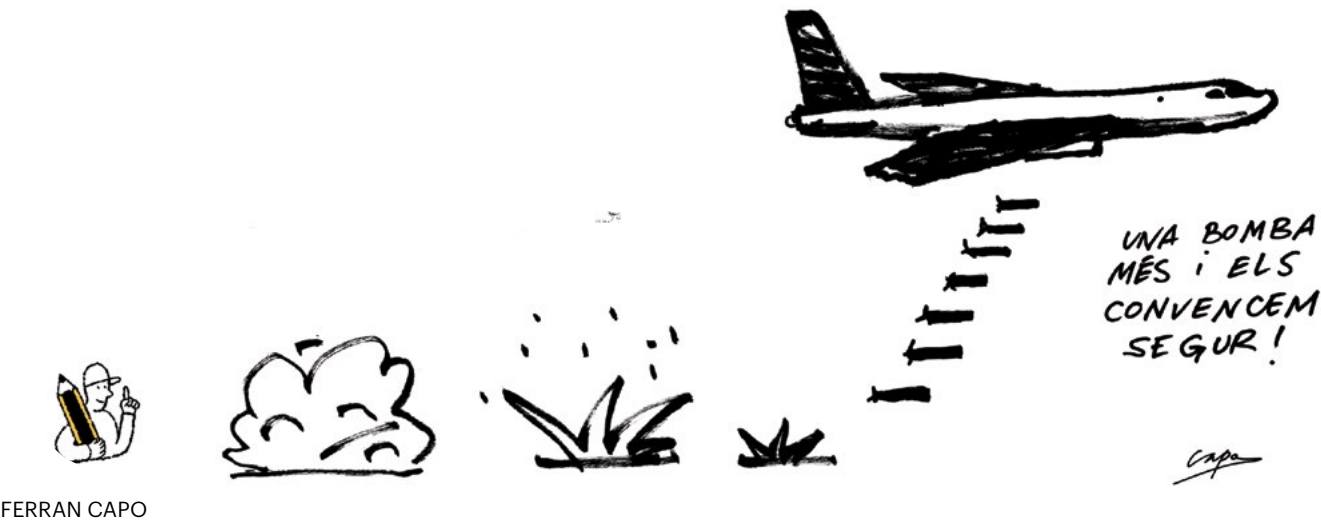
A hores d’ara era més que evident què estava passant: les portes de l’ascensor havien pinçat el meu pobre cogombre com les iaies que agafen les cries de gat pel clatell, i l’estaven refregant sense descans per la cara interna de les parets del bloc on visc. El so que se sentia als canvis de pis no era altre que el so de la tortura cucurbitàcia: una arrapada, un tall abrupte sense miraments ocasionat pels angles rectes de la paret vertical amb els terres horitzontals de cada planta.

Finalment, he sabut reaccionar i he premut el 3 perquè l’ascensor s’aturés a la meitat del camí. El desastre ja estava fet i era un desastre, però saber que podria haver estat el doble de desastre i que l’he pogut alleujar m’ha donat una petita xutada d’aquell mateix orgull patètic que em fa rebutjar les bosses de plàstic.

El tema és: i ara què faig? Aviso a la portera demà al matí? Vaig de matinada, quan tothom dormi, ben carregat de Sanytol a veure si puc treure les restes de cogombre a les quals pugui accedir? No estic tranquil sabent que hi ha un cadàver mutilat en alguna part del buit per on puja i baixa l’ascensor cada dia, però tampoc puc accedir a aquest espai de cap manera. Farà pudor quan es podreixi? Em fa por trobar demà una nota al rebedor quan torni de treballar, d’aquelles engendrades amb boli enrabiada per algú que encara conserva la cal·ligrafia de qui va aprendre a escriure durant el franquisme, titulada “*Alguarro del pepino*” o alguna cosa per l’estil, i seguida d’improperis de tota mena cap a mi.

La veritat, ara mateix, no sé si podré fer vida gaire més temps en aquesta comunitat. L’únic espai del planeta Terra que comparteixo esporàdicament amb els meus veïns és aquell metre quadrat d’ascensor de miralls de parc temàtic. Coincidir amb algú en pujar a casa o baixar al carrer, tot mantenint el secret del crim mentre veig els regalims cogombre-residuals de la víctima escampats per la paret, se’m presenta com una tasca complicadíssima, inabordable. Vosaltres que haguéssiu fet?

Per sort, n’he comprat dos.●

FERRAN CAPO

MARINA BU XO

SERGI MORESO

**“I SI ET MAQUILLES
UNA MICA?”**

**“PER LA TEVA
EDAT AIXÒ
NO TOCA”**

**“NO
DEPILAR-SE
FA BRUT”**

**LA PRESSIÓ ESTÈTICA
ÉS TAN REAL**

COM LA SENTIS

**#PROU
PRESSIÓ ESTÈTICA**

 **Generalitat
de Catalunya**

**El Govern de
Tothom**

SOTA FOCUS

4-15

Ticketing, les cues virtuals que inflen la bombolla del negoci musical.

Les plataformes que venen entrades de concerts en grans recintes apliquen estratègies de màrqueting per vendre els aforaments en temps rècord.

Les tarifes dinàmiques disparen els preus i els ingressos.

Live Nation, un gegant assenyalat per pràctiques de monopoli i per “encobrir l’apartheid palestí”.

SOBIRANIES

16-21

Guifi.net, tocar la fibra en comú.

22-23

SOS sargantana de les Pitiüses.

24-25

Logística amb criteri per consumir menys i conviure millor.

26-27

L’alfabetització mediàtica, vacuna contra l’odi en xarxa.

28-29

Pablo Merzi és sindicalista: “En el turisme sindical no hi ha clients, sinó companys i companyes”

30

Per a pa i pimentó, en qualsevol cantó.

LA CENTRAL

32-33

El Delta de l’Ebre fa aigües.

INTERNACIONAL

34-37

Revolta contra un pla extractiu de Rio Tinto a l'oest de Sèrbia

38-39

Les dades ocultes del planeta futbol.

L'ENTREVISTA

40-45

Yayo Herrero, antropòloga i activista ecofeminista, “El discurs del sacrifici per a una transició ecosocial parteix de la idea falsa que la vida actual és meravellosa”

IDEARI

46-51

Urbanisme: guerra de renders pel control de Gaza.

52

Mares i filles literàries.

53-55

Rodoreda, Capmany i Roig: tres autores en cerca d’una ciutat.

56-57

Emancipar-se de la narrativa catastrofista de les crisis.

58-59

A debat: S’ha d’instal·lar aire condicionat a les escoles?

60-61

Relat: “Pepinoclàstia”.